

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ

В. Н. КАРАЗІНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХАВРАТ МАКСИМ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 341.176.2 +351.74/.76+341.215.4

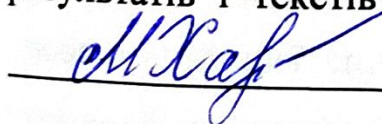
ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Спеціальність 293 – Міжнародне право
(Галузь знань 29 – Міжнародні відносини)

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 М. С. Хаврат

Науковий керівник: Сироїд Тетяна Леонідівна, доктор юридичних наук, професор

Харків – 2020

*Дисертація
на тему: "Правові основи
поліцейського співробітництва
держав – членів Європейського
союзу"
Д 64.051.011
М. С. Хаврат*

АНОТАЦІЯ

Хаврат М. С. Правові основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – Міжнародне право (Галузь знань 29 – Міжнародні відносини). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2020.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню питань, що стосуються правової основи поліцейського співробітництва держав-членів Європейського Союзу. У роботі досліджено генезу правової основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС з моменту функціонування його на рівні Європейського Співтовариства. Акцентовано увагу на положеннях Шенгенської угоди 1985 р., установчих договорів, зокрема Маастрихтського договору 1992 р., Амстердамського договору 1997 р., Лісабонського договору 2007 р., підкреслено значимість реформування установчих договорів, наслідком чого стала зміна вектору взаємодії поліцейських органів і переорієнтація на наднаціональне регулювання. Проведено ґрунтовний аналіз стратегічних документів, прийнятих інтеграційним утворенням, зокрема, План дій по боротьбі зі злочинністю 1997 р., План дій 1998 р., підкреслено значення Стратегії Європейського Союзу щодо попередження організованої злочинності і боротьби з нею: на початку нового тисячоліття 2000 р. Акцентовано увагу на тому, що держави-члени ЄС є учасниками низки міжнародних угод універсального і регіонального характеру у сфері протидії організованій злочинності, що слугує додатковим підґрунтям у розширенні цієї співпраці за межі ЄС та створення «розширеної коаліції» у протидії злочинності. Розкрито сутність Політичних циклів ЄС щодо серйозної й організованої злочинності, які мають за мету надання допомоги державам-членам у здійсненні чинного законодавства про транскордонне співробітництво щодо серйозної та організованої злочинності.

Проаналізовано правову основу у сфері забезпечення безпеки Союзу (Стратегія внутрішньої безпеки ЄС 2003 р., Стратегія внутрішньої безпеки ЄС на

період 2015-2020 рр., Доповідь про хід роботи щодо створення ефективного і справжнього Союзу безпеки COM(2019) 353 final, Стратегія внутрішньої безпеки ЄС на період 2015-2020 рр. тощо) й зазначено, що поліцейські органи, нарівні зі збройними силами, жандармерією, воєнізованими формуваннями, президентською охороною, розвідувальними органами і службами безпеки, береговою охороною, митною службою тощо, є невід'ємною складовою механізму безпеки Союзу, оскільки мають за завдання захист прав і свобод громадян, за потреби, й інститутів ЄС; протидію організованій злочинності. Задля цього, вони повинні діяти відповідно до зобов'язань про взаємну підтримку і солідарність, яка включає в себе вирішення завдань, що мають як внутрішній, так і зовнішній вимір, серед яких: тероризм, гібридні загрози, кібербезпека, організована злочинність й управління зовнішніми кордонами.

Проаналізовано установчі договори ЄС, «спеціалізовані» акти, що охоплюють сферу окремих транснаціональних злочинів (тероризм, наркобізнес, торгівля людьми, фінансові злочини, зокрема шахрайство, корупція; екологічні злочини, контрабанда мігрантів), які регламентують співпрацю правоохоронних органів держав-членів ЄС у протидії сучасним загрозам. Зважаючи на тісний зв'язок злочину тероризму і безпекою громадських місць, проаналізовано акти ЄС у цій сфері (План дій щодо захисту громадських місць, Глобальна контртерористична стратегія тощо), підкреслено, що суттєве значення для покращення поліцейської співпраці у сфері забезпечення порядку при проведенні масових заходів є розробка практичних рекомендацій, що стосуються поведіння поліцейських під час футбольних матчів міжнародного масштабу, захисту громадських діячів тощо. Зважаючи на важливість обміну такою інформацією, зосереджено на ролі Глобального контртерористичного форуму у цій сфері. Значено, що невід'ємною складовою співпраці є поєднання правової, організаційної і практичної складової співпраці правоохоронних органів держав-членів ЄС. Прикладами належної практики протидії організованій злочинності, зокрема, у сфері протидії контрабанді мігрантів, є проведення операцій, спрямованих на попередження та виявлення випадків нелегального ввозу

мігрантів (операції «Верстек», Муга», «Сахар», «Міленіум» та ін.); у сфері підтримання безпеки таким прикладом є проведення операції EUNAVFOR MED operation Sophia, направленої на зрив ділових моделей контрабанди мігрантами та торгівлі людьми; у сфері незаконної торгівлі зникаючими видами тварин, лісових матеріалів є Операція COBRA III, що стала, найбільшою у світі скоординованою міжнародною правоохоронною операцією, спрямованою проти транснаціональних злочинів в екологічній сфері тощо.

Розкрито форми і напрямки поліцейського співробітництва держав-членів Європейського Союзу. Зазначено, що поліцейське і судове співробітництво держав-членів ЄС здійснюється через національні поліцейські сили, прикордонні служби або судові органи шляхом обміну інформацією, забезпечення доказової бази, надання допомоги та затримання і передачі, осіб, які розшукуються. Серед напрямків співробітництва акцентовано на таких як: обмін інформацією між поліцією з використанням різних інформаційних систем (Шенгенська інформаційна система (SIS), Інформаційна система Visa (VIS), PNR (ім'я пасажера) та ін.); оперативне співробітництво між правоохоронними органами держав-членів; спільні слідчі групи; співпраця між підрозділами спеціального призначення; мережі національних спеціалізованих підрозділів; центри співпраці поліції та митниці тощо. Досліджено організаційно-правову основу поліцейського співробітництва держав-членів ЄС. Акцентовано увагу на тому, що організаційно-правовий механізм з протидії злочинності в ЄС має складну систему. Так у Союзі функціонують «загальні (універсальні)» інституції з протидії злочинності, зокрема Європол, ENISA, OLAF, EMSC та ін., які координують співпрацю, надають допомогу правоохоронним органам держав-членів ЄС, зокрема судовим, митним та ін. Разом із тим, особливістю діяльності ЄС у протидії окремим злочинам є створення «вузькопрофільних» структур (напр.: неформальна мережа з протидії екологічній злочинності – «EnviCrimeNet» з метою надання більшого імпульсу у цій галузі співпраці правоохоронних органів; оперативна група Mare (JOT MARE), Центр по боротьбі з серйозною й

організованою злочинністю Європолу (ES OCC), Спільна цільова група по боротьбі з кіберзлочинністю (J-CAT) та ін.).

У роботі проаналізовано положення законодавства ЄС, міжнародних актів універсального і регіонального характеру, присвячених правовому статусу співробітників поліції ЄС. Охарактеризовано акти, що визнаються стандартами поведінки поліцейських. Зазначено, що при підборі поліцейського персоналу має дотримуватися принцип гендерної рівності. Дотримання цієї норми базується на статті 23 Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р. Це право також гарантовано ДФЄС (ст. 157) та іншими законодавчими актами. Дисертантом виділено основні проблеми в правовому регулюванні діяльності працівників поліції, зокрема вказано на відсутність належної правової регламентації права на забезпечення особистої безпеки самих працівників поліції при виконанні покладених на них обов'язків, з огляду на ризики, що виникають під час масових санкціонованих і несанкціонованих заходів (футбольні матчі, мітинги, демонстрації тощо); у випадку вчинення терористичних актів; затримання осіб, які скоїли злочин. Розглянуто практику Європейського суду з прав людини щодо дотримання співробітниками поліції наданих їм повноважень. Акцентовано увагу на підготовці працівників поліції держав - членів ЄС, зокрема на кваліфікаційних вимогах, що висуваються до поліцейських серед яких: компетентність, професійний досвід, орієнтованість на цілі поліції; розуміння соціальних, культурних і громадських проблем; здатність виявляти розважливості, відкритість, зрілість, почуття справедливості, комунікативні здібності та ін. Наголошено на представленні в поліцейському контингенті представників національних меншин, жінок задля врахування інтересів цільових груп населення.

Підкреслено значимість Агентства ЄС з навчання співробітників правоохоронних органів (CEPOL), що об'єднує мережу навчальних закладів для співробітників правоохоронних органів у державах-членах ЄС та надає їм підтримку в проведенні первинної підготовки за пріоритетами в галузі безпеки, співпраці правоохоронних органів і обміну інформацією. Агентство

уповноважене на співпрацю з органами ЄС, міжнародними організаціями та третіми країнами з метою здійснення навчання та підготовки, спрямованої на попередження та викорінення сучасних загроз безпеці держав-членів і Союзу в цілому.

Зважаючи на ту обставину, що сьогодення вимагає від поліцейських органів доскональної обізнаності як наднаціонального законодавства ЄС, так і міжнародно-правових норм, що стосуються діяльності правоохоронних органів і регламентують права осіб, які потрапили до сфери компетенції правоохоронних органів (осіб, які скоїли злочин, жертви), проаналізовано акти, що містять вимоги до працівників поліції держав-членів Європейського Союзу щодо дотримання прав людини при виконанні покладених на них обов'язків. Розглянуто практику Європейського суду з прав людини у цій сфері, яка є обов'язковою до виконання на національному рівні, що у свою чергу сприяє підвищенню дисциплінованості працівників поліції, сумлінному дотриманню ними законодавства ЄС, положень міжнародних договорів, що є стандартами у сфері поведження поліцейських при виконанні покладених на них обов'язків.

Ключові слова: гарантії, гендерна рівність, громадський порядок, забезпечення безпеки, інституційна основа, напрямки співпраці, органи поліції, правопорядок, права людини, працівники поліції, протидія злочинності, співробітництво, статус, стандарти поведження.

ABSTRACT

Khavrat M. S. Legal framework for police cooperation of EU Member States. Qualification scholarly paper: a manuscript.

Thesis submitted for obtaining the Doctor of Philosophy degree in International relations, specialty 293 – International Law. – V. N Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2020.

The dissertation is devoted to the complex research of questions concerning the legal basis for police cooperation of the Member States of the European Union. This paper examines the genesis of the legal framework for police cooperation between EU

Member States since its functioning within the European Community. The attention is focused on the provisions of the Schengen Agreement of 1985, the founding treaties, including the Treaty of Maastricht of 1992, the Treaty of Amsterdam of 1997, the Lisbon Treaty of 2007, emphasized the importance of reforming the Treaties, resulting in a change of the vector interaction police authorities and the shift to supranational regulation. The paper also thorough analyses the strategic documents adopted by integration entity, including the Action Plan to combat crime of 1997, the Action Plan of 1998, emphasizes the importance of the European Union Strategy for the prevention of organized crime and combat it: at the beginning of the new millennium in 2000. The attention is given to the fact that the Member States are parties to a number of international agreements of universal and regional character on combating organized crime, which serves as an additional basis to expand this cooperation beyond the EU and to create an “extended coalition” to combat crime. The essence of Political Cycles of the EU on serious and organized crime aimed to assist Member States in the implementation of existing legislation on cross-border cooperation on serious and organized crime is given.

Legal analyses on the basis of EU security (Strategy for EU internal security of 2003, Strategy for internal security of the EU for the period 2015-2020, The report on progress creating an effective and genuine EU security COM(2019)353 final, Strategy for EU internal security for the period of 2015-2020, etc.) and states that the police authorities, along with the armed forces, the gendarmerie paramilitary, the presidential guard, intelligence agencies and security services, coast guard, customs, etc., is an integral part of security mechanism of the Union as they have for the task of protecting the rights and freedoms of citizens, if necessary, and the EU institutions; counteracting organized crime. To this end, they should act in accordance with commitments on mutual support and solidarity, which include addressing issues that have both internal and external dimensions, including: terrorism, hybrid threats, cybersecurity, organized crime and the management of external borders.

The founding treaties of the EU, “specialized” acts covering the scope of individual transnational crimes (terrorism, drug trafficking, trafficking in human beings,

financial crimes, including fraud, corruption; environmental crimes, smuggling of migrants), regulating law enforcement cooperation counter current threats are analysed. Taking into account the close connection between the crime of terrorism and security of public places, the EU acts in this area (Action Plan on protecting public places, Global Counter-Terrorism Strategy, etc.) are analysed, emphasizing that it is essential to improve police cooperation in order to ensure legal order by developing practical recommendations regarding the conduct of police officers at international football matches, the protection of public figures, etc. Given the importance of the exchange of such information, the attention is focused on the role Global Counter-Terrorism Forum in this area. It is stated that an integral part of the cooperation is a combination of legal, organizational and practical cooperation between law enforcement authorities of the EU Member States. Examples of good practice in combating organized crime, in particular, in combating the smuggling of migrants, is to conduct operations aimed at preventing and detecting illegal smuggling of migrants (“Verstek”, “Moog”, “Sahar”, “Millennium” operations and others); in the area of security, one example is EUNAVFOR MED operation Sophia, aimed at disrupting migrant smuggling and human trafficking business models; in the illegal trade in endangered animal species, forest materials is operation named COBRA III, that became the world’s largest coordinated international law enforcement operations directed against transnational crimes in the environmental field and so on.

The forms and directions of police cooperation of the Member States of the European Union have been disclosed. It is noted that police and judicial cooperation between EU Member States is carried out through national police forces, border guards or judicial authorities through the exchange of information, the provision of evidence, assistance and detention and transfer of wanted persons. Among the areas of cooperation paid to such as transfer of information between police using different information systems (Schengen Information System (SIS), information system Visa (VIS), PNR (passenger name), etc.); prompt cooperation between the law enforcement authorities of the Member States; mutual investigative teams; cooperation of special-purpose units; networks of national specialized units; police and customs cooperation

centres and more. The organizational and legal basis of the police cooperation of the EU Member States is investigated. Attention is drawn to the fact that the legal mechanism for combating crime in the EU has a complex system. So the Union has “common (universal)” institutions to combat crime, including Europol, ENISA, OLAF, EMSC and others, which coordinate cooperation, assist law enforcement agencies of EU Member States, including the judiciary, customs and others. At the same time, the EU’s specific activity in combating individual crimes is the creation of “narrow-profile” structures (e.g. informal networks and environmental crime – “EnviCrimeNet” to give more motivation to this area of law enforcement cooperation; operational force Mare (JOT MARE), The Europol Centre for the Suppression of Serious and Organized Crime (ESOCC), the Joint Task Force on Cybercrime (J-CAT), and others.

The article analyses the provisions of EU law, international acts of universal and regional nature, concerning the legal status of EU police officers. Acts that recognize standards of police behaviour are characterized. It is stated that the principle of gender equality should be respected in the selection of police personnel. Compliance with this provision is based on Article 23 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union 2000. This right is also guaranteed by the TFEU (Article 157) and other legislative acts. The author highlights the main problems of legal regulation of employees of the police, particularly, indicated for lack of proper legal regulation of the right to personal security most police officers in the performance of their duties, in view of the risks that arise during mass authorized and unauthorized events (football matches, rallies, demonstrations, etc.); in the case of acts of terrorism; the detention of the perpetrators of the crime. The case-law of the European Court of Human Rights regarding the observance of the powers conferred on them by the police is examined. The attention is given to the police workers training, in particular, to the qualification requirements that apply to police including: competence, expertise, focus on police targets; understanding of social, cultural and social issues; ability to show prudence, openness, maturity, sense of justice, communicative abilities, etc. Emphasis is placed on representation in the police contingent of representatives of national minorities, women, to take into account the interests of the target population.

Emphasized the importance of the Agency EU law enforcement training (CEPOL), which brings together a network of educational institutions for law enforcement officers in the Member States and provides them with support for the initial training for the priorities in the field of security, law enforcement cooperation and information exchange. Agency is to cooperate with EU authorities, international organizations and third countries for the purpose of education and training aimed at preventing and eradicating modern security threats of the Member States and the Union as a whole.

Considering the fact that today requires from police authorities thorough knowledge of both supranational EU legislation and international legal norms concerning the activities of law enforcement agencies and regulating the rights of persons who fall within the competence of law enforcement agencies (offenders, victims), acts containing immunity to police officers of the EU Member States in respect of human rights in the performance of their duties are analysed. The case-law of the European Court of Human Rights in this field is considered, which is mandatory for implementation at the national level, which in turn contributes to increasing the discipline of police officers, their fair compliance with EU law, the provisions of international treaties, which are standards in the field of police fulfilment of their duties.

Keywords: guarantee, gender equality, public order, security, institutional framework, areas of cooperation, police, legal order, human rights, police officers, crime-fighting, cooperation, status, standards of conduct.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати

дисертації:

публікації у фахових виданнях України:

1. Хаврат М. С. Правове регулювання діяльності агентства ЄС з навчання співробітників правоохоронних органів. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7 (7), Ч.1. С. 149–154.

2. Хаврат М. С. Правова регламентація захисту персональних даних у діяльності Європолу. *Порівняльне аналітичне право*. 2018. № 3. С. 338–340.

3. Хаврат М. С. Організаційно-правові аспекти підтримання правопорядку в громадських місцях співробітниками поліції держав-членів ЄС. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36), Т. 1. С. 53–58.

наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу

4. Хаврат М. С. Міжнародно-правове забезпечення дотримання прав людини в діяльності поліції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. Vol. 2, № 2. С. 156–160.

наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації у періодичному науковому виданні іншої держави:

5. Хаврат М. Правовая основа деятельности органов полиции государств-членов ЕС в противодействии транснациональным преступлениям. *Leges si Viata*. 2019. № 3/3 (327). С. 108–112.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Хаврат М. С. Міжнародно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів // Від громадянського суспільства – до правової держави : XIV Міжнар. наук. конф. молодих вчених та студентів, 27 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 393–397.

7. Хаврат М. С. Діяльність Європейського центра з протидії контрабанді мігрантів // Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри: Від громадянського суспільства – до правової держави : XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 20 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 505–507.

8. Хаврат М. С. Деякі аспекти захисту персональних даних Європолем // Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 23 листопада 2018 р., Харків, 2018. С. 391–394.

9. Хаврат М. С. Дотримання прав людини в діяльності поліцейських органів: міжнародно-правовий аспект // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2019 р. : тези доп. Харків, 2019. С. 237–238.

10. Хаврат М. С. Генеза правової основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у протидії сучасним загрозам // Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 квітня 2019 р., Харків, 2019. С. 309–312.

11. Хаврат М. С. Захист прав людини співробітниками поліцейських органів під час проведення мирних зібрань // Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 16 травня 2019 р., Київ, 2019. С. 659–661.

ЗМІСТ

ВСТУП	15
РОЗДІЛ 1 ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	25
1.1. Правове регулювання поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу: від витоків до сучасності.....	25
1.2. Органи поліції в системі забезпечення безпеки Європейського Союзу.....	39
1.3. Поліцейське співробітництво держав – членів Європейського Союзу у сфері протидії сучасним загрозам.....	51
Висновки до розділу 1.....	81
РОЗДІЛ 2 ЗМІСТ ТА СКЛАДОВІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	86
2.1. Форми і напрями поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу.....	86
2.2. Організаційно-правові основи поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу.....	120
Висновки до розділу 2.....	135
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	137
3.1. Характеристика стандартів діяльності працівників поліції держав – членів Європейського Союзу.....	137
3.2. Підготовка працівників поліції держав – членів Європейського Союзу.....	145

3.3. Дотримання прав людини в діяльності працівників поліції держав – членів Європейського Союзу при виконанні покладених на них обов’язків.....	163
Висновки до розділу 3	174
ВИСНОВКИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	189
ДОДАТКИ.....	216

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення безпеки є одним із основоположних завдань світової спільноти, як на універсальному, так і на регіональному рівнях, не є виключенням Європейський Союз (далі – ЄС) для якого поняття безпеки набуло нового значення з моменту вчинення терористичних актів у 2001, 2004 рр., що спонукало до посилення ролі правоохоронних органів у підтриманні правопорядку. З цією метою держави – члени ЄС здійснюють співробітництво як на загальносоюзному рівні із залученням усіх компетентних органів держав – членів, включаючи поліцію, митні органи та інші спеціалізовані правоохоронні служби, що здійснюють діяльність пов'язану із запобіганням, виявленням та розслідуванням кримінальних злочинів, так і на двосторонньому рівні шляхом укладення договорів з третіми державами щодо співпраці у наданні правової, оперативної допомоги, сприяння екстрадиції тощо.

Поліцейське співробітництво компетентних органів держав – членів ЄС здійснюється в різних формах (співробітництво між національними поліцейськими силами, між національними адміністраціями, між національними судовими органами) та напрямках, серед яких: збирання, зберігання, обробка, аналіз та обмін відповідною інформацією; оперативне співробітництво; створення спільних слідчих груп та спільних центрів з проведення розслідувань; співпраця між підрозділами спеціального призначення; забезпечення високого рівня безпеки ЄС; розробка та запровадження спільних методик розслідування, спрямованих на виявлення серйозних форм організованої злочинності тощо. Задля спрощення співпраці правоохоронних органів ЄС докладає зусиль щодо створення спеціалізованих структур (органи, агентства, центри тощо), на які покладається виконання чітко означених завдань (напр.: Європол, Європейський конттерористичний центр, EMCDDA, EMSC, OLAF, ENISA, Frontex та ін.). Разом із тим поява нових форм злочинності (кіберзлочини, торгівля людьми, тероризм тощо), використання злочинними угрупованнями досягнень науково-технічного прогресу, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, вимагає

від світової спільноти, в тому числі ЄС, удосконалення методів протидії цим злочинним проявам, вчасного переформатування існуючої інституційної основи задля забезпечення можливості протистояння викликам за допомогою усучаснених форм і методів протидії та створення ефективних спеціалізованих структур, розширення співпраці між правоохоронними органами.

Варто зазначити, що не зважаючи на вагоме значення поліцейського співробітництва як для держав – членів ЄС, так і для Союзу в цілому, як суб'єкта міжнародного права, означеній проблематиці в українській доктрині міжнародного права не приділено суттєвої уваги. Разом із тим слід зазначити, що загальним питанням щодо статусу поліції, співробітництва органів поліції в межах ЄС і з третіми державами, дотриманню стандартів поведінки з фізичними особами під час підтримання правопорядку загалом приділено увагу в роботах українських і зарубіжних науковців, серед яких: М. Андерсон (Malcolm Anderson), Н. Бенч, І. Білас, Моніка ден Боер (Monica den Boer), А. Войціховський, А. Волеводз, А. Вільямс, Н. Діденко, Ж. Клосек (Jacqueline Klosek), В. Мітсілегас, М. Микієвич, Ф. Монако (Francis R. Monaco), І. Нікішкін, М. Сірант, Т. Сироїд, О. Передерій, С. Перепьолкін, О. Проневич, Пітер Чок, Б. Хекер та ін., що дозволяє зробити висновок про фрагментарність дослідження зазначеної тематики.

Зважаючи на вищезначене, тема вимагає подальшого комплексного дослідження у зв'язку з виникненням нових загроз, розширенням вектору діяльності поліції, який охоплює не тільки підтримання правопорядку, але й забезпечення безпеки фізичних осіб і Союзу в цілому.

З огляду на викладене, обрана тема є актуальною і значущою як з практичної, так і з теоретичної точок зору, оскільки загрози, визначені ЄС, є небезпечними не тільки для Союзу, а й усієї світової спільноти.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тему дисертації визначено відповідно до комплексної наукової програми «Основні напрямки реформування законодавства України у контексті Європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048), Стратегії

сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, наказу МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років». Тему дисертації «Правові основи поліцейського співробітництва держав-членів Європейського Союзу» затверджено вченою радою юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 16 листопада 2017 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у вирішенні наукового завдання, що виявляється в аналізі правової основи поліцейського співробітництва держав – членів ЄС та розкритті його сутності як на внутрішньосоюзному, так і міжнародному рівнях, виробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення поліцейського співробітництва держав – членів ЄС.

Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань дослідження:

- на основі історико-правового аналізу розкрити генезу правового регулювання поліцейського співробітництва держав – членів ЄС;
- визначити роль органів поліції у забезпеченні безпекової політики ЄС;
- охарактеризувати діяльність органів поліції держав – членів ЄС у протидії сучасним загрозам;
- з'ясувати роль та місце поліцейських органів у системі правоохоронних органів ЄС;
- визначити роль органів поліції держав – членів ЄС у забезпеченні громадського порядку;
- розкрити правові форми та напрямки поліцейського співробітництва держав – членів ЄС;
- охарактеризувати організаційно-правову основу співпраці поліції держав – членів ЄС;

- визначити правові засади діяльності працівників поліції держав – членів ЄС. Розглянути практику Європейського суду з прав людини щодо дотримання стандартів поведження працівників поліції при виконанні покладених на них обов'язків;

- висвітлити специфіку стандартів поведження працівників поліції держав – членів ЄС щодо дотримання прав і свобод людини при підтриманні правопорядку. Розглянути практику Європейського суду з прав людини у цій сфері.

Об'єктом дослідження є правовідносини держав – членів ЄС у сфері забезпечення безпеки і підтримання правопорядку за участю поліцейських органів.

Предметом дослідження є правові основи поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальних та спеціальних методів наукового пізнання, використання яких дозволило досягти поставленої мети і забезпечити наукову достовірність та чіткість одержаних теоретичних результатів. Усі методи застосовуються у взаємозв'язку, що в кінцевому підсумку сприяло всебічності, повноті та об'єктивності одержаних наукових висновків.

До загальнонаукових методів, використаних під час роботи над дисертацією, можемо віднести, насамперед, загальнологічні методи пізнання: індукція, дедукція, абдукція, аналіз та синтез, абстрагування, аналогія тощо.

У підґрунтя було покладено діалектичний метод, завдяки використанню якого було отримано можливість об'єктивного та ґрунтового пізнання міжнародно-правової дійсності, визначення сутності досліджуваних регіональних міжнародно-правових явищ у їхньому розвитку та єдності їхнього матеріального змісту та юридичної форми. При розгляді питань поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у сфері протидії сучасним загрозам використано метод спостереження, сутність якого полягає у спогляданні об'єктів з метою отримання знань про їхні зовнішні та сутнісні властивості. Формально-логічний метод було застосовано для виявлення прогалин і суперечностей в чинному законодавстві ЄС та міжнародних актах у досліджуваній сфері, для вироблення

пропозицій щодо їхнього удосконалення та для формулювання дефініцій. Системний метод використано при аналізі генези та подальшої еволюції правового регулювання поліцейського співробітництва держав-членів ЄС. В основу цього методу покладено розгляд об'єктів як систем. Він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта, що розвивається та механізмів, які забезпечують цю цілісність, на виявлення багатоманітних зв'язків і зведення їх воедино.

Суттєвого значення з-поміж спеціально-наукових методів набув юридико-герменевтичний метод, який висуває в якості основного способу пізнання інтерпретацію та розуміння смислового змісту різноманітних юридичних феноменів. Найширше його було застосовано при характеристиці стандартів діяльності працівників поліції держав-членів ЄС. Аксиологічний метод використано при характеристиці дотримання прав людини в діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу, що знайшло підтвердження в наведених у роботі прикладах рішень ЄСПЛ; значимості належної підготовки працівників поліції з врахуванням принципу гендерної рівності й толерантного ставлення до представників меншин.

У ході написання роботи широко використано принцип прагматизму як методології соціально-гуманітарного пізнання, що являє собою методологічну парадигму дослідження міждержавних відносин, яка базується на універсальному методі вирішення – усунення проблемних ситуацій за допомогою реконструкції досвіду та формуванні на цьому підґрунті відповідної стратегії дій в умовах багатоманітної реальності, що постійно змінюється й ускладнюється. Принцип покладено в основу дослідження характерних рис поліцейського співробітництва у сфері протидії сучасним загрозам.

У дослідженні широко застосовувався формально-юридичний (догматичний) метод. За його допомогою було встановлено ознаки правових явищ, здійснювався їхній опис та класифікація. Цей метод сприяв детальному аналізу, реалізації норм міжнародного права, законодавства ЄС, спрямованих на

забезпечення діяльності правоохоронних органів Союзу та дотримання прав людини при виконанні покладених на них функцій.

При обґрунтуванні теоретичних висновків дисертації здобувач керувався положеннями загальної теорії права, теорії та практики міжнародного права, права ЄС.

Застосування всієї означеної сукупності наукових методів разом із принципами, а також сучасними науковими підходами надало змогу виконати поставлені в дисертації завдання і досягти мети дослідження.

Наукова достовірність результатів дисертації забезпечується тим, що для досягнення мети і завдань дослідження було проаналізовано установчі, законодавчі акти ЄС, міжнародні угоди, що регулюють співпрацю поліцейських органів, зокрема у протидії сучасним загрозам; акти, які визначають напрямки, форми поліцейського співробітництва держав – членів ЄС, регламентують функціонування спеціалізованих інституційних органів у протидії злочинності; досліджено положення регіональних і універсальних актів, що визначають статус працівників поліції; приділено увагу стандартам поведіння поліцейських з особами під час проведення масових заходів, підтримання правопорядку.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягало у з'ясуванні правових основ поліцейського співробітництва держав – членів ЄС, із врахуванням ступеня сучасних загроз і викликів, що постали перед Союзом у цілому та його державами – членами. На основі проведеного дослідження сформульовано нові положення, які можуть стати внеском у розвиток доктрини міжнародного і європейського права щодо забезпечення безпеки і підтримання правопорядку за участю поліцейських органів.

уперше:

- визначено роль органів поліції держав – членів ЄС у системі забезпечення безпеки Союзу в цілому та його держав – членів. Зазначено, що поліцейські органи є складовою системи правоохоронних органів ЄС поряд із судовою

системою, Євроюстом, Європолом та іншими спеціалізованими структурами ЄС, оскільки саме сумісна співпраця та спільні зусилля означених органів сприяють протидії сучасним викликам злочинності;

- розкрито питання організаційно-правового забезпечення діяльності працівників поліції держав – членів ЄС щодо захисту громадських місць у зв'язку з підвищеною небезпекою, пов'язаною з поширенням терористичних актів, організованої злочинності, скоєння злочинів з використанням небезпечних засобів, зокрема вибухових речовин, вогнепальної зброї та іншої зброї або хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних (СБРН) матеріалів, що ввозяться в громадські місця; поведженню поліції під час масових заходів;

- розкрито зміст правових форм і напрямків, інституційної складової поліцейського співробітництва держав – членів ЄС, які мають тенденцію до перманентної зміни й удосконалення, про що свідчить розробка нових форматів співробітництва (напр.: створення спільних слідчих груп, поліцейських розвідувальних служб, підрозділів фінансової розвідки, центрів поліцейського і митного співробітництва; оперативна співпраця; транскордонне співробітництво тощо), створення спеціалізованих органів з протидії злочинності та координації діяльності поліцейських структур держав – членів ЄС;

- охарактеризовано правові засади діяльності працівників поліції держав – членів ЄС та означено напрямки удосконалення існуючої правової основи у цій сфері, а саме зазначено про необхідність надання їм додаткових гарантій безпеки у зв'язку з високим ризиком завдання шкоди для здоров'я при виконанні покладених на них завдань;

- сформульовано вимоги щодо дотримання прав людини співробітниками поліції (поводження з особами при затриманні, поведження з жертвами злочинів, поведження з особами при підтриманні правопорядку) при виконанні покладених на них задач; розглянуто практику Європейського суду з прав людини щодо дотримання прав людини в діяльності цих органів.

удосконалено:

- положення щодо напрямків поліцейської співпраці у сфері протидії серйозним злочинам за допомогою спільних слідчих груп та спільних центрів з проведення розслідувань, що надає можливість слідчим з різних держав розслідувати одну і ту ж справу в межах єдиної команди, перебуваючи в одній з держав і навіть в одному місці;

- доктринальні підходи щодо розвитку правової основи протидії сучасним загрозам, зокрема кіберзлочинності, кримінальним фінансам, тероризму, незаконній міграції, торгівлі людьми, екологічним злочинам тощо.

набули подальшого розвитку наукові положення щодо:

- дослідження правової основи поліцейського співробітництва держав – членів ЄС, зокрема приділено увагу Політичним циклам, які, сприяють розширенню співробітництва між правоохоронними органами щодо серйозної та організованої злочинності;

- інституту надання взаємної правової допомоги на підставі багатосторонніх, двосторонніх міжнародних угод;

- змісту взаємної правової допомоги у сфері протидії злочинам міжнародного характеру, діяльності європейських спеціалізованих органів. Акцентовано увагу на значимості створених у межах поліцейських органів спеціалізованих підрозділів з протидії окремим категоріям злочинів; забезпечення доказової бази; сприяння екстрадиції (реалізації європейського ордеру);

- покращення обміну інформацією між правоохоронними органами держав – членів ЄС, спеціалізованими і структурами та інституціями ЄС.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно, усі сформульовані в ньому положення та висновки з рекомендаціями обґрунтовані на основі особистих досліджень автора. Для аргументації окремих положень використані праці інших науковців, на які зроблені посилання. В індивідуальних наукових працях застосовано лише авторські ідеї та розробки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в дослідженні положення, узагальнення, висновки та пропозиції

матимуть як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для права ЄС, міжнародного права у сфері протидії злочинності та поліцейського співробітництва і можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – як основа для проведення подальших наукових пошуків у галузі вивчення актуальних проблем протидії злочинності та міжнародного співробітництва з питань правоохоронної діяльності;

- у нормотворчій діяльності – для наукового обґрунтування проєктів нормативно-правових актів і вдосконалення законодавства ЄС, міжнародних актів, які визнаються стандартами у сфері діяльності органів поліції;

- у навчальному процесі – при підготовці підручників, посібників з права Європейського Союзу, міжнародного права, національного законодавства держав;

- в інформаційно-аналітичній сфері – для розширення знань про роль правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки; гарантування дотримання прав людини при підтриманні правопорядку.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться в дисертації, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри міжнародного і європейського права Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Ключові положення роботи доповідалися на XIV міжнародній науковій конференції молодих вчених та студентів «Від громадянського суспільства – до правової держави» (27 квітня 2018 р., м. Харків), XIV міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри» (20 квітня 2018 р., м. Харків), всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми» (23 листопада 2018 р., м. Харків), міжнародній науково-практичній конференції «Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми» (17 травня 2019, м. Харків), міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації» (19 квітня 2019 р., м. Харків), I міжнародній науково-практичній конференції «Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід» (16 травня 2019 р., м. Київ).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені в 11 наукових працях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях, 6 – тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і 1 додатку. Загальний обсяг дисертації – 217 сторінок, з яких основного тексту – 188 сторінок. Список використаних джерел містить 194 найменування.

РОЗДІЛ 1

ГЕНЕЗА РОЗВИТКУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1 Правове регулювання поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу: від витоків до сучасності

Глобалізація і зростаюча мобільність людей в ЄС створюють нові можливості для транскордонної злочинності, зважаючи на цю обставину ЄС з самого початку свого існування приділяє суттєву увагу розробці правової основи співпраці держав – членів у сфері протидії цьому негативному явищу та ролі поліцейських органів. Діяльність органів поліції держав – членів ЄС є складовою частиною діяльності Союзу в цілому, що здійснюється в галузі свободи, безпеки та справедливості з повагою основних прав людини і різних правових систем та традицій держав – членів. Правовою основою співробітництва держав – членів ЄС у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю є установчі договори та інші нормативні акти прийняті Союзом.

Так, спочатку договори про створення Європейського Співтовариства не містили положень, що стосувалися поліцейського і судового співробітництва у кримінальних справах, оскільки основними цілями держав – членів були відновлення Європи, ліквідація світських національних протиріч і міцне збереження миру заради економічного співробітництва. Завдяки створенню спільного ринку для досягнення цілей держав – засновників і завдяки прогресу в напрямку вільного пересування робітників і осіб виникли численні ризики, що зачіпали інтереси громад. Транскордонна злочинність – головним чином незаконний оборот наркотиків і тероризм – була тільки однією з таких проблем. З 1970 року бюджет співтовариства мав власні доходи, що ускладнювало контроль за грошовими рухами, створюючи основу для зловживань. Боротьба з міжнародною злочинністю, захист фінансових інтересів спільнот також набули істотного значення, оскільки число злочинів, які зачіпають бюджет

співтовариства, особливо шахрайство, збільшувалося. З метою боротьби зі злочинністю та ефективного захисту фінансових інтересів Співтовариств, виникла необхідність у кримінально-судовому співробітництві, особливо між державами – членами [1, с. 4].

Так, Є.В. Зозуля, аналізуючи історичний досвід, зазначив, що співробітництво поліції та судів у кримінальній сфері держав Європейських співтовариств почало розвиватися після оформлення в 1970 р. інституціонального механізму – Європейського політичного співробітництва, який було створено, переважним чином, із метою координації їх зовнішньої політики та безпеки. У грудні 1975 р. за ініціативою урядів Великої Британії та Німеччини було створено міжурядову групу ТРЕВІ (TREVI group) у складі міністрів внутрішніх справ держав – членів ЄС. Аббревіатура ТРЕВІ розшифровується як «міжнародний тероризм, радикалізм, екстремізм, насильство» (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence Internationale). Спираючись на норми міжнародного права, група передусім спрямувала свої зусилля на протидію тероризму, пізніше її функції були розширені й розповсюджувалися на регулювання імміграції, візову політику, прикордонний контроль, протидію торгівлі наркотиками [2, с. 31].

Група ТРЕВІ була розділена на три рівні: міністри ТРЕВІ становили вищий рівень і були відповідальними за поліцію і громадську безпеку; середній рівень складався з високопоставлених державних службовців і співробітників поліції, на яких покладалися функції щодо аналізу звітів, написаних робочими групами при підготовці до зустрічей міністрів ТРЕВІ; третій рівень, що складався із співробітників поліції, державних службовців та інших експертів у відповідних галузях, створював звіти робочих груп. З часу утворення групи ТРЕВІ існувало чотири робочих групи. Робоча група I, однак, була єдиною групою, яка відіграла безпосередню оперативну роль, забезпечуючи надійні канали зв'язку між державами – членами для передачі конфіденційної інформації про міжнародний тероризм. Робоча група III зосередила увагу на серйозних формах міжнародної злочинності, зокрема незаконному обороті наркотиків, організованій злочинності і відмиванні грошей. Рекомендації цих робочих груп надали відчутні

результати. Наприклад, рекомендації Робочої групи III були пов'язані зі створенням мережі співробітників зі зв'язків з наркотиками як у межах Європейського союзу, так і поза ним. Група ТРЕВІ також розробила стандартизовані і спільні методи поліцейської роботи, адаптовані для конкретних видів злочинів. У 1990 р. визнання державами – членами того факту, що європейська інтеграція вимагає поліпшення міжнародного поліцейського співробітництва, стало стимулом для Програми дій ТРЕВІ (далі – Програма дій). Цілі Програми дій було втілено в документі, який включав всі заходи співробітництва поліції, зокрема в галузі боротьби з незаконним обігом наркотиків, включаючи використання контрольованих поставок, використання як двонаціональних, так і багатонаціональних оперативних груп, а також навчальних і дослідницьких програм [3, с. 268-270].

Слід зазначити, що тільки через майже два десятиліття ЄС набув компетенцію в галузі правосуддя і внутрішніх справ, уклавши Маастрихтський договір у 1992 році. До Маастрихтського договору 1992 р. офіційне співробітництво в питаннях поліції та кримінального правосуддя між державами – членами в основному існувало в межах конвенцій Ради Європи, наприклад, Конвенції про видачу і взаємну правову допомогу 1957 р. [4, с. 15].

Нікішкін І. К. у своєму дослідженні зазначив, що до укладення 7 лютого 1992 р. Маастрихтського договору всі пропозиції, що стосувалися питань співпраці у правоохоронній сфері, за винятком видачі злочинців, ініціювалися в Європейському співтоваристві на непостійній основі. Необхідність їх юридичного закріплення підготувала ґрунт для формування правової бази майбутньої третьої опори Європейського Союзу [5, с. 29-30].

Маастрихтський договір 1992 р. став поворотним моментом у процесі європейської інтеграції, однією з найпомітніших та найважливіших характеристик якого є реорганізація компетенцій Європейського Союзу на три сфери, загальновідомі як опори: опора Європейських Співтовариств; опора спільної зовнішньої політики і політики безпеки та опора правосуддя і внутрішніх справ. Ця структура стала результатом компромісу між тими державами – членами, які

виступали за розширення компетенції Європейських Співтовариств, включаючи такі сфери, як зовнішня політика, військові питання, кримінальне правосуддя та судове співробітництво, і державами – членами, які мали сумніви щодо включення таких чутливих сфер до наднаціональних механізмів. У межах третьої опори Маастрихтським договором 1992 р. було закріплено положення, що стосувалися контролю на зовнішніх кордонах Союзу, боротьби з тероризмом, створення Європолу, спільної політики у сфері притулку, боротьби з незаконною імміграцією та судового співробітництва у кримінальних і цивільних справах. Скасування внутрішніх кордонів та вільний рух людей викликали необхідність узгодження національних законодавчих і нормативно-правових положень, які відрізнялися між собою, у низці законодавчих галузей. Деякі з цих галузей вже були предметом міжурядової співпраці відповідно до Договору щодо реалізації Шенгенської угоди, але рівень співпраці був недостатнім та потребував розширення, хоча компетенція щодо збереження правопорядку та забезпечення внутрішньої безпеки залишалася за державами – членами. Маастрихтський договір 1992 р. визначив правосуддя та внутрішні справи в якості однієї з «трьох опор» ЄС і офіційно запровадив співпрацю між державами – членами щодо таких політик, як імміграція та поліцейське співробітництво [6, с. 16, 19].

Амстердамський договір, підписаний у 1997 р., ввів концепцію «простору свободи, безпеки та справедливості», в якій вільний рух людей забезпечується поряд з відповідними заходами щодо контролю зовнішніх кордонів, притулку, імміграції та запобігання і боротьби зі злочинністю [6, с. 19].

Так, відповідно до положень Амстердамського договору 1997 р. співпраця поліції та судових органів у кримінальних справах включає в себе: попередження, виявлення та розслідування кримінальних злочинів; збір, зберігання, обробку, аналіз і обмін відповідною інформацією; організацію спільних навчальних заходів та обмін офіцерами; оцінку методів розслідування, особливо для виявлення організованої злочинності; використання ресурсів Європолу в таких сферах, як зв'язок між прокурорами і слідчими, та створення мережі досліджень, документації і статистики щодо злочинності всередині ЄС тощо [7].

На думку Нікішкіна І.К., Амстердамським договором 1997 р. у систему правовідносин було введено категорію «простір свободи, безпеки та правосуддя». Автор зазначив, що незважаючи на загальний позитивний посил цього факту, відсутність чіткого визначення даної категорії «простір свободи, безпеки та правосуддя» дещо нівелює його позитивне значення, зокрема, як зазначає М.М. Бірюков, «це пояснюється, перш за все, широтою проблематики, що входить у зміст цього простору». Звісно ж, що введення Амстердамським договором 1997 р. категорії «простір свободи, безпеки та правосуддя» не було основним завданням його підписання... спочатку це робилося швидше для забезпечення нормального функціонування внутрішнього ринку Європейського Союзу [5, с. 36].

Починаючи з 1997 р., ЄС розробляє стратегічні документи у цій галузі, що охоплюють різні аспекти – від постановки проблематики, розробки правового підґрунтя щодо протидії окремим злочинам, до визначення конкретних кроків співпраці на рівні правоохоронних структур ЄС, держав – членів тощо. Зокрема у 1997 р. Народою Європейської ради в Амстердамі (16-17 червня) вперше було затверджено План дій по боротьбі зі злочинністю [8]. За короткий період план дій набрав чинності, було досягнуто суттєвого прогресу в розробці і здійсненні заходів, спрямованих на запобігання та контроль організованої злочинності проти ЄС та його держав – членів. Прикладами цього прогресу є створення механізму взаємної оцінки для виявлення проблем у реалізації заходів та успішний запуск першого раунду оцінки. Європейська судова мережа, оснащена телекомунікаційною мережею, почала роботу з раціоналізації міжнародного співробітництва. Було створено мережу контактів і підтримки для подальшого поліпшення щорічних звітів про ситуацію з організованою злочинністю; прийнято спільні заходи за програмою Falcone з відмивання грошей та відстеження активів, з криміналізації участі в злочинній організації і щодо передового досвіду. Що стосується взаємодопомоги, то з країнами-кандидатами був розроблений пакт про попереднє приєднання і були визначені подальші заходи, наприклад, щодо попередження організованої злочинності і стратегії Європейського союзу по боротьбі зі злочинами у сфері високих технологій. Союз висловив свою думку на

переговорах в ООН за проектом Конвенції про транснаціональну організовану злочинність і в Раді Європи за проектом Конвенції про кіберзлочинність.

Цей істотний прогрес у значній мірі був обумовлений специфікою та термінами, що містяться в Плані дій. Твердий консенсус, досягнутий державами – членами щодо Плану дій, допоміг створити політичний і професійний клімат, необхідний як на рівні ЄС, так і на національному рівні для прийняття і реалізації необхідних рішень.

У грудні 1998 р. Європейська Рада закликала до посилення дій ЄС проти організованої злочинності у світлі нових можливостей, відкритих Амстердамським договором. У пункті 47 Плану дій 1998 р., прийнятого Європейською Радою у Відні, міститься заклик до доопрацювання Плану дій 1997 р., оцінки його виконання і розгляду наступних заходів. У пункті 43 і наступних пунктах Плану містяться деякі додаткові елементи, які мають безпосереднє відношення до Стратегії ЄС по боротьбі з організованою злочинністю [9]. Додаткові елементи містяться в резолюції Ради від 21 грудня 1998 р. про попередження організованої злочинності, яка з посиланням на розробку комплексної стратегії боротьби з нею акцентує увагу на тому, що боротьба з міжнародною організованою злочинністю, підкріплена ефективними, стійкими правоохоронними органами, також вимагає широкого спектра превентивних заходів, розроблених з належним урахуванням основних прав людини. Підкреслює роль правоохоронних, судових органів, міжнародного співтовариства, окремих держав та громадянського суспільства в цілому у попередженні організованої злочинності та боротьби з нею. З метою запобігання організованій злочинності, містить заклик щодо обміну досвідом у цій сфері на різних рівнях і формах (напр., обмін інформацією; проведення спільних форумів, нарад з метою висунення пропозицій щодо сприяння профілактиці тощо); запровадження програми обміну, навчання і співпраці для осіб, відповідальних за дії по боротьбі з організованою злочинністю, а також за діяльність, пов'язану з попередженням організованої злочинності; розробки рекомендації щодо подальшого прийняття нормативних актів у сфері попередження і боротьби зі злочинністю тощо [10].

На Засіданні Європейської ради в Тампере (15-16 жовтня 1999 р.) було прийнято стратегічний документ в якому акцентовано увагу на посиленні боротьби з серйозною організованою і транснаціональною злочинністю, зазначаючи, що високий рівень безпеки в галузі свободи, безпеки і правосуддя передбачає ефективний і комплексний підхід у боротьбі з усіма формами злочинності. Зазначено необхідність забезпечити збалансовану розробку загальносоюзних заходів по боротьбі зі злочинністю при одночасному захисті свободи і законних прав окремих осіб і суб'єктів економічної діяльності (п. 40). Документом запропоновано низку заходів щодо активізації співпраці в боротьбі зі злочинністю, зокрема: 1) створення спільних слідчих груп в якості першого кроку для боротьби з торгівлею наркотиками і людьми, а також з тероризмом; 2) створення європейської поліції (оперативної робочої групи) з компетенцією, у співпраці з Європолем, щодо обміну досвідом, кращими практиками та інформацією про поточні тенденції в транскордонній злочинності та сприяння плануванню оперативних заходів; 3) з метою посилення боротьби з серйозною організованою злочинністю, створити підрозділ (Євроюст), що складається з національних прокурорів, магістратів або співробітників поліції з аналогічною компетенцією, відокремлених від кожної держави – члена відповідно до її правової системи; 4) створення Європейського поліцейського коледжу для підготовки старших співробітників правоохоронних органів; 5) відведення ключової ролі Європолу в підтримці профілактичних заходів щодо попередження, аналізу та розслідування злочинів. Документ містить заклик до держав – членів надавати повну взаємну правову допомогу Європолу в розслідуванні та судовому переслідуванні серйозних економічних злочинів, фінансових злочинів (відмивання грошей, корупція, підробка євро), незаконного обігу наркотиків, торгівлі людьми, особливо експлуатації жінок, сексуальної експлуатації дітей, злочинів у сфері високих технологій та екологічних злочинів (розділ IX) [11].

У Стратегії Європейського Союзу щодо попередження організованої злочинності і боротьби з нею: на початку нового тисячоліття 2000 р. зроблено спробу посилити дії ЄС проти організованої злочинності. Вона містить низку

політичних і детальних рекомендацій щодо зміцнення збору та аналізу даних про організовану злочинність; запобігання проникнення організованої злочинності в державний і законний приватний сектор; заходи щодо зміцнення Європолу задля того, щоб стати ефективним інструментом держав – членів у попередженні організованої злочинності та боротьби з нею; заходи щодо відстеження, заморожування, вилучення та конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом; передбачає шляхи зміцнення співпраці між правоохоронними та судовими органами на національному рівні та в межах ЄС, яка включає в себе перш за все, заклик до ратифікації державами – членами ЄС міжнародних угод, що визначають транснаціональні злочини; угод, що передбачають процедуру видачі, надання правової допомоги тощо [9].

Конвенція Прюма, узгоджена між 7 державами – членами в травні 2005 р., мала на меті «активізувати їхню співпрацю з метою більш ефективної боротьби з тероризмом, транскордонною злочинністю та нелегальною міграцією». Таке співробітництво посилювалося систематичним обміном інформацією (ДНК, дактилоскопічні відбитки та дані реєстрації транспортних засобів), новими формами поліцейської співпраці та заходами щодо боротьби з «нелегальною міграцією». Означений міжнародний договір було запропоновано Європейському Союзу як інструмент загальноєвропейського рівня з метою подальшого співробітництва поліції та обміну даними [12].

Договором про функціонування Європейського Союзу (далі – ДЄФС) в редакції Лісабонського договору 2007 р. (чинний з 2009 р.), закріплено, що «Союз прагне забезпечити високий рівень безпеки за допомогою заходів щодо попередження злочинності, расизму та ксенофобії та боротьби з ними, а також за допомогою заходів з координації і співпраці між поліцією і судовими органами та іншими компетентними органами, а також шляхом взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах та, в разі потреби, через зближення кримінальних законів» (ч. 3 ст. 67). ДЄФС передбачає здійснення поліцейського співробітництва із залученням всіх компетентних органів держав – членів, включаючи поліцію, митницю та інші спеціалізовані правоохоронні служби, що

мають відношення до запобігання, виявлення та розслідування кримінальних злочинів. Європейський Парламент та Рада, діючи відповідно до звичайної законодавчої процедури, можуть вживати заходів щодо: а) збирання, зберігання, обробки, аналізу та обміну відповідною інформацією; б) співпраці, допомоги в навчанні персоналу, обміні персоналом, обладнанням, дослідженнями щодо виявлення злочинів; с) загальних методик розслідування, спрямованих на виявлення серйозних форм організованої злочинності. Рада, діючи відповідно до спеціальної законодавчої процедури, може вжити заходів, пов'язаних з оперативним співробітництвом відповідних органів (ст. 87 ДФЕС). Крім того, ДФЕС поклав завдання щодо підтримання і зміцнення діяльності поліцейських органів та інших правоохоронних служб держав – членів, їх взаємного співробітництва щодо запобігання та боротьби з тяжкими злочинами, що впливають на дві або більше держав – членів, тероризмом і тими формами злочинів, які впливають на спільні інтереси, охоплені політикою Союзу, на Європейське поліцейське відомство (Європол) (ст. 88) [13]. До зазначеної категорії злочинів віднесені наркотовілля, торгівля ядерними і радіоактивними матеріалами, трансплантатами, крадіжка автомобілів, торгівля людьми, нелегальна міграція і відмивання брудних грошей, корупція, комп'ютерна злочинність, незаконна торгівля зброєю тощо [14].

Підкреслюючи значимість реформування установчих договорів ЄС у сфері співпраці правоохоронних органів, Клімова О. А. зазначила., що реформа Лісабонського договору, який набрав чинності 1 грудня 2009 р. стала важливим кроком уперед, який переводить кримінально-правову політику ЄС з категорії міжнаціональної взаємодії в наднаціональне регулювання поліцейської і судової співпраці держав – членів у кримінальних справах (с. 18) [15, с. 18].

Серед певних видів загроз, які потребують високого рівня скоординованих дій поліцейських органів та інших правоохоронних структур ЄС, у 2009 р. у Повідомленні Комісії Європейського Парламенту та Ради – «Галузь свободи, безпеки та правосуддя, що служить громадянину» вказані: міжнародна організована злочинність, торгівля людьми, дитяча порнографія в Інтернеті,

кіберзлочинність, економічна злочинність (відмивання брудних грошей, фальшивомонетництво), наркотичні речовини, тероризм [16].

Положення щодо поліцейської співпраці містить Договір про реалізацію Шенгенської угоди між урядами країн економічного союзу Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччина та Французькою Республікою від 14 червня 1985 р. про поступове скасування прикордонного контролю на спільних кордонах (далі – Шенгенська угода). Відповідно до положень Шенгенської угоди Сторони зобов'язують свої поліцейські служби надавати одна одній допомогу відповідно до національного законодавства та в межах своєї компетенції в інтересах попередження, виявлення і боротьби з кримінально-караними діями, якщо такі прохання або їх виконання не відносяться до сфери діяльності органів юстиції або якщо виконання таких прохань не вимагає від Договірної Сторони застосування примусових заходів. Якщо поліцейський орган, до якого адресовано прохання, не компетентний, на його рішення, останній направляє прохання відповідному компетентному органу. Актом встановлено правові підстави транскордонного поліцейського спостереження і переслідування фізичних осіб; загальні вимоги щодо переслідування; акцентовано увагу на дотриманні поліцейськими відповідних правил поведінки при виконанні професійних обов'язків; здійснення інформаційного обміну між представниками поліцейських і митних структур для продовження спостереження і переслідування за кордон тощо (Розділ III, гл. I «Співробітництво поліцейських органів») [17].

Підтвердженням значення Шенгенського законодавства є положення Постанови Ради (ЄС) № 1053/2013 від 7 жовтня 2013 р. про створення механізму оцінки та моніторингу для перевірки застосування Шенгенського законодавства та скасування рішення Виконавчого комітету від 16 вересня 1998 р. про створення Постійного комітету з оцінки та здійснення Шенгенського законодавства, основною метою механізму оцінки та моніторингу є забезпечення високого рівня взаємної довіри між країнами, що входять до Шенгенської зони, щодо їх здатності належним чином застосовувати відповідні правила в усіх галузях законодавства Шенгенської угоди ЄС. Механізм оцінки охоплює всі аспекти законодавства в цій

галузі. Що стосується меж, він покликаний охопити як ефективність прикордонного контролю на зовнішніх кордонах, так і відсутність внутрішнього прикордонного контролю. Країни ЄС і Комісія повинні взяти на себе спільну відповідальність за реалізацію всього механізму, при цьому Комісія забезпечує загальну координацію [18].

Регламент (ЄС) № 513/2014 Про створення в межах Фонду внутрішньої безпеки інструменту фінансової підтримки співпраці в галузі поліції, запобігання та протидії злочинам і врегулювання кризових ситуацій та скасування Рішення Ради 2007/125/ІНА переслідує такі оперативні цілі: зміцнення потенціалу країн ЄС щодо запобігання та припинення транскордонної злочинності; сприяння співробітництву правоохоронних органів країн ЄС (поліції, митниці тощо), а також між країнами ЄС та Європолем; розробка схем навчання, включаючи технічні і професійні навички і знання за зобов'язаннями, які стосуються дотримання прав людини; розробка заходів, гарантій, механізмів і передової практики для раннього виявлення, захисту і підтримки свідків і жертв злочинів; розробка заходів щодо зміцнення адміністративного та оперативного потенціалу країн ЄС для захисту критичної інфраструктури; швидка розробка всебічних і точних оглядів у кризових ситуаціях, координація заходів реагування та обміну секретною або конфіденційною інформацією; розробка комплексних підходів, заснованих на загальних оцінках у кризових ситуаціях, і зміцнення взаєморозуміння різних рівнів загроз країн ЄС і країн-партнерів [19].

Відповідно до положень Шенгенської угоди Договірні Сторони зобов'язують свої поліцейські служби надавати одна одній допомогу відповідно до національного законодавства і в межах своєї компетенції в інтересах попередження, виявлення і боротьби з кримінально-карними діями, якщо такі прохання або їх виконання відповідно до національного законодавством не належать до сфери діяльності органів юстиції або якщо виконання таких прохань не вимагає від відповідної Договірної Сторони застосування примусових заходів. Якщо поліцейський орган, до якого адресовано прохання, не компетентний щодо його вирішення, останній направляє прохання компетентному органу (ст. 39).

Актом встановлено правові підстави транскордонного поліцейського спостереження і переслідування фізичних осіб; загальні вимоги щодо переслідування; акцентовано на дотриманні поліцейськими відповідних правил поведження при виконанні професійних обов'язків; здійснення інформаційного обміну між представниками поліцейських і митних структур задля продовження спостереження і переслідування через кордон тощо (розділ III, гл. 1 «Співробітництво поліцейських органів») [17].

Крім вищезначених актів, регулювання співробітництва в кримінально-правовій сфері здійснюється на підставі низки актів ЄС, міжнародних договорів універсального і регіонального характеру, що стосуються різноманітних напрямків. Крім того, ЄС має низку міжнародних договорів про співпрацю у кримінально-правовій сфері з державами, які не є членами ЄС.

Слід зазначити, що держави – члени ЄС є учасниками низки універсальних міжнародних угод, прийнятих під егідою ООН в означеній сфері, так і регіональних актів в яких містяться положення: а) про визнання окремих дій злочинними та про юрисдикцію договірних держав стосовно цих діянь; б) про видачу осіб, які скоїли злочин; в) про проведення розслідування та надання правової допомоги у кримінальних справах; г) акти щодо передачі інформації, яка сприяє співпраці у попередженні і розслідуванні злочинів; д) особливу категорію становлять акти, які містять норми щодо поведження з особами, включеними до кримінально-правової системи (жертвами злочинів і правопорушниками); е) акти, що регламентують співпрацю в правоохоронній сфері, укладені від імені Європейського Союзу; є) окрему категорію договорів, що визначають співпрацю в правоохоронній сфері становлять договори, що є правовою основою у взаємодії Європолу з державами, які не є членами ЄС, складовою цих договорів є угоди про стратегічне співробітництво та угоди про оперативне співробітництво. Положення останніх можуть отримувати подальший розвиток у змісті інших міжнародних договорів [20, с. 491-494].

Крім договірної основи під егідою ЄС створено низку спеціалізованих органів (агентств, відомств тощо) до компетенції яких віднесено попередження та протидію злочинності (див.: підрозділ 2.2. Розділу 2).

Розширення співробітництва між правоохоронними органами на сучасному етапі здійснюється за допомогою Політичного циклу ЄС щодо серйозної та організованої злочинності, надання допомоги державам – членам у здійсненні чинного законодавства про транскордонне співробітництво, такого як спільні розслідування злочинів проти транскордонних злочинів, і підтримка державам – членам, що надається установами ЄС, такими як Європол і СЕРОЛ. Крім того, правова основа, введена Лісабонським договором, забезпечує додаткові правові та практичні заходи для забезпечення ефективності оперативного співробітництва між органами влади різних держав – членів.

Політичний цикл ЄС (триває чотири роки) має за мету виявлення найбільш важливих кримінальних загроз, що впливають на ЄС. Це здійснюється за допомогою співпраці між правоохоронними органами держав – членів, агентствами ЄС (Європол, Frontex, СЕРОЛ, Євроюст та ін.), інститутами ЄС і, у відповідних випадках, іншими державними і приватними організаціями та країнами, що не є членами ЄС.

Комісія надає фінансову підтримку для реалізації Політичного циклу ЄС і несе відповідальність за оцінку в кінці Політичного циклу. Оцінюючи Політичний цикл на 2013-2017 рр. вона дійшла висновку, що він покращив співробітництво між державами – членами, привів до покращення обміну інформацією, обміну передовим досвідом та початку спільних розслідувань державами – членами. Це також сприяло зміцненню відносин і довіри, в тому числі з третіми країнами [21].

У Циклі політики ЄС на 2018–2021 рр. зазначено 10 пріоритетів ЄС, прийнятих Радою, що засновані на рекомендаціях, визначених в оцінці серйозної та організованої злочинності ЄС (EU SOCTA), підготовленої Європоллом, а також інших оцінках і стратегіях, серед яких: 1. Кіберзлочинність. Щороку 400 мільярдів євро втрачається в усьому світі через кібератаки. ЄС має намір посилити боротьбу з кіберзлочинністю, зосередившись на трьох галузях: протидія

атакам на ІТ-системи; боротьба з шахрайством з безготівковими платежами; підвищення безпеки дітей в Інтернеті, в тому числі шляхом боротьби з виробництвом та розповсюдженням контенту про жорстоке поводження з дітьми.

2. Незаконний обіг наркотиків. Незаконний оборот наркотиків і виробництво наркотиків залишаються одними з найприбутковіших видів діяльності для злочинних організацій в ЄС. Цілі ЄС: скоротити виробництво й оборот синтетичних наркотиків, таких як екстазі та ЛСД; припинити злочинну діяльність організацій, які займаються контрабандою канабісу, героїну і кокаїну в ЄС.

3. Сприяння нелегальній імміграції в ЄС. Контрабанда мігрантів до Європи в значній мірі була викликана злочинцями. Сьогодні 90% мігрантів платять торговцям людьми, щоб дістатися до Європи. ЄС прагне боротися зі злочинними мережами, які експлуатують вразливих мігрантів, особливо тими, які: використовують методи, що ставлять під загрозу життя людей; пропонують свої послуги онлайн; використовують шахрайство з документами як частину своєї бізнес-моделі.

4. Організована крадіжка і крадіжка зі зломом. ЄС прагне підірвати діяльність міжнародних злочинних угруповань, які використовують відсутність взаємодії між інструментами транскордонного нагляду для здійснення крадіжок зі зломом, крадіжок автомобілів або переслідування підприємств.

5. Торгівля людьми. ЄС націлений на боротьбу з торгівлею людьми в Союзі, особливо із сексуальною та трудовою експлуатацією і всіма формами торгівлі дітьми. Виявлення жертв та їх захист – головна мета. Шахрайство всередині спільноти щодо акцизів і зниклих без вести. Щороку злочинні групи викрадають 60 мільярдів євро, які використовують метод обліку ПДВ у транскордонних операціях. Досвід, отриманий в попередньому політичному циклі, буде використаний для виявлення злочинних груп.

7. Незаконний обіг зброї. ЄС прагне зруйнувати злочинні організації, які займаються торгівлею вогнепальною зброєю; поширюють вогнепальну зброю; використовують вогнепальну зброю.

8. Екологічна злочинність. Екологічна злочинність стала однією з найприбутковіших організованих злочинних дій у світі. Вона впливає не тільки на навколишнє середовище, але і на суспільство й економіку в цілому. ЄС

зосередить свої дії на підрив злочинних організацій, залучених у торгівлю дикою природою; боротьбі з тими, хто займається незаконним обігом відходів.

9. Кримінальні фінанси. Прибуток є кінцевою метою злочинців, і інновації у фінансових послугах, таких як віртуальні валюти й анонімні карти з передоплатою, створили нові можливості для відмивання грошей і фінансування злочинів. ЄС прагне конфіскувати прибуток, який злочинні мережі отримують шляхом відмивання грошей на цільових підприємствах, які пропонують послуги з відмивання грошей, що призначаються для злочинних організацій.

10. Підробка документів. Безпека проїзних документів важлива у боротьбі з тероризмом та організованою злочинністю і сприяє захисту кордонів і управління міграцією. ЄС націлений на злочинні організації що займаються виробництвом і наданням підроблених документів іншим злочинцям [22]. Щорічно в середньому проводиться понад 200 оперативних заходів, які включають спільні розслідування, навчання, профілактику, співпрацю з третіми країнами, поліпшення розвідувальної картини про деякі нові явища злочинності тощо.

З огляду на вищевказане, можемо дійти висновку, що ефективність роботи поліцейських органів залежить від належного правового регулювання питань, пов'язаних з організованою злочинністю, що включає в себе криміналізацію протиправних діянь; визначення форм і методів співпраці у протидії цим діянням; визначення компетенції органів, спеціалізованих інституцій у сфері боротьби з транснаціональними злочинами тощо. Слід зазначити, що законодавство ЄС має тенденцію до постійного вдосконалення правових норм у цій сфері [23, с. 312].

1.2 Органи поліції в системі забезпечення безпеки Європейського Союзу

Питання щодо підтримання внутрішньої і зовнішньої безпеки безперервно перебуває в полі зору ЄС. Означеному питанню було приділено увагу в низці документів, серед яких Європейська стратегія безпеки 2003 р., Стратегія внутрішньої безпеки ЄС 2010 р., Європейська програма безпеки 2015 р., Глобальна стратегія ЄС з питань зовнішньої політики і політики безпеки 2016 р.,

оновлена Стратегія внутрішньої безпеки ЄС на період 2015-2020 рр. тощо. Так, Європейська стратегія безпеки 2003 р. стала віхою на шляху розвитку зовнішньої політики і політики безпеки ЄС. Уперше за весь час в ЄС було вироблено спільну оцінку загрози та визначено чіткі завдання щодо зміцнення інтересів безпеки ЄС [24]. У Глобальній стратегії ЄС з питань зовнішньої політики і політики безпеки 2016 р. відображено прагнення Союзу сприяти збереженню миру й забезпечувати безпеку своїх громадян і регіону. Слід зазначити, що Стратегія 2016 р. за своєю спрямованістю вийшла за межі питання безпеки у вузькому (військовому) розумінні. Декларуючи «загальні інтереси і принципи», Стратегія встановила пріоритетність гарантій безпеки, перш за все, для громадян і території Євросоюзу [25, с. 3]. У цьому аспекті слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства відбувається поступова зміна вектору безпеки, який переважно базувався на воєнних аспектах підтримання миру. Поняття «безпеки» трансформувалося з традиційної, переважно військової моделі забезпечення дотримання припинення вогню і роз'єднання сил після міждержавних війн, увібравши в себе комплексну модель, що складається з численних військових і цивільних елементів, які взаємодіють між собою... (п. 12). Означена теза знайшла своє підтвердження у доповіді Генерального секретаря ООН A/62/659-S/2008/39, який зазначив, що для Організації Об'єднаних Націй важливість реформи сектору безпеки полягає в демонстрації того, безпека виходить за рамки традиційних військових елементів і охоплює набагато ширше коло національних і міжнародних установ та суб'єктів (п. 18) [26]. Крім цього, у положеннях Глобальної стратегії ЄС з питань зовнішньої політики і політики безпеки 2016 р. зазначено, що «...питання внутрішньої і зовнішньої безпеки переплітаються все тісніше: наша внутрішня безпека залежить від світу за межами наших кордонів. ЄС сприятиме процвітанням своїх громадян... Воно вимагає реалізації Цілей у галузі сталого розвитку в усьому світі, в тому числі в Європі...» [27].

Ф. Могеріні у своєму виступі на засіданні Ради безпеки ООН, присвяченому співпраці між ООН та регіональними і субрегіональними організаціями в підтримці міжнародного миру і безпеки також заявила, що «...безпека не

зводиться лише до нарощування військової могутності. Це ще і пошук спільних позицій, вибір на користь співпраці і дипломатії...Це досягнення людського розвитку й економічного зростання. Це демократія, верховенство права і прав людини... Ми вважаємо наш військовий потенціал є лише одним із елементів стратегії в галузі безпеки. Для запобігання конфліктам також необхідні ефективні стратегії в галузі розвитку і міцні державні інститути...» [28].

Так, варто акцентувати увагу на тому, що безпека все частіше стала розглядатися в якості всеосяжної умови, де люди і громади живуть в умовах свободи, миру і безпеки, користуються захистом основних прав та живуть середовищі, яке не завдає шкоди їхньому здоров'ю та добробуту. Безпека людей і безпека держав підсилюють одне одного і широке коло державних установ та інших суб'єктів можуть нести відповідальність за дотримання деяких аспектів безпеки. Таке розуміння безпеки узгоджується з широким поняттям безпеки людини, яке пропагується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй [29, с. 11]. При цьому поняття реформи сектору безпеки використовується задля опису трансформації «системи безпеки», яка включає в себе всіх учасників, їхні ролі, обов'язки і дії – спільну роботу з управління та експлуатації системи таким чином, що більшою мірою відповідає демократичним принципам [29, с. 20].

Як зазначено у Спільному повідомленні для Європейського Парламенту та Ради «Елементи загальноєвропейських стратегічних рамок для підтримки реформи сектора безпеки» SWD (2016) 221 final, реформа сектору безпеки представляє собою процес трансформації системи безпеки країни таким чином, щоб вона поступово забезпечувала окремим особам і державі більш ефективну і підзвітну безпеку з повагою прав людини, демократії, верховенства закону і принципів ефективного управління [30].

Тобто, реформування сектору безпеки все частіше опиняється в числі пріоритетних завдань урядів, а також на порядку денному міжнародних структур, які займаються питаннями розвитку, миру і безпеки [28].

У сучасному світі систему безпеки можна розглядати як таку, що включає в себе всі державні інститути й інші організації, які відіграють певну роль у

забезпеченні безпеки держави та її громадян, серед яких: збройні сили, жандармерія, воєнізовані формування, президентська охорона, розвідувальні органи і служби безпеки, берегова охорона, прикордонні війська, митна служба, місцеві підрозділи служби охорони та поліція [24]. Загалом, сектор безпеки – це широкий термін, що використовується задля опису структур, органів і співробітників, відповідальних за забезпечення безпеки в тій чи іншій країні і за керівництво та нагляд у цій галузі. Загальновизнано, що сектор безпеки включає військові відомства, правоохоронні і виправні установи, розвідувальні служби та відомства, що відповідають за охорону кордону, діяльність митниці і цивільні надзвичайні ситуації. Не існує якоїсь єдиної моделі сектору безпеки. (п. 14, 15) [26]. Тобто, реформування сектору безпеки тісно пов'язано з розширенням кількості суб'єктів такої діяльності та характеру виконуваних ними обов'язків. За останні десятиліття роль поліції, функції якої більшою мірою пов'язані з боротьбою зі злочинністю, у підтриманні безпеки значно зросла, що підтверджується у положеннях численних актів, прийнятих у межах міжнародних організацій, зокрема й ЄС.

Крім цього, у Спільному повідомленні для Європейського Парламенту та Ради SWD (2016) 221 final вказано, що відповідно до Керівних принципів Організації економічного співробітництва та розвитку щодо реформи сектору безпеки сектор національної безпеки розглядається як такий, що включає правоохоронні органи (поліція, жандармерія, митниця, прикордонники тощо.), систему кримінального правосуддя (тобто кримінальні суди, прокуратура, виправні установи), збройні сили, розвідувальні служби, установи, які забезпечують політичний, фінансовий і судовий нагляд (галузеві міністерства, парламентські комітети тощо) і суб'єктів недержавної безпеки, включаючи приватні військові та охоронні компанії.

У Європейській стратегії безпеки 2003 р. зазначено, що внутрішня загроза безпеці має важливу зовнішню складову: транскордонний трафік наркотиків, жінок, нелегальних мігрантів та зброї значною мірою справа рук злочинних угруповань. Можливий також їх зв'язок з тероризмом. Такі форми злочинності

найчастіше пов'язані зі слабкістю або безсиллям держави, у низці країн, де виробляються наркотики, доходи від наркобізнесу прискорили процес розвалу державних структур. В інших куточках світу конфлікти підігріваються прибутком від торгівлі дорогоцінним камінням, деревиною, дрібною зброєю. Ця діяльність підриває законність, весь суспільний уклад у цілому. В екстремальних випадках організована злочинність може взяти гору над самою державою. Всі ці різні елементи – тероризм у поєднанні з безмежним насильством, можливість заволодіння зброєю масового ураження, організована злочинність, ослаблення державних систем і насильство – цілком ймовірно можуть трансформуватися у радикальну загрозу.

Крім цього у Стратегії 2003 р. зазначено, що на відміну від явної, масової загрози часів холодної війни жодна з нових загроз не носить чисто військового характеру і не піддається ліквідації виключно військовими засобами. Підхід до кожної з них вимагає поєднання різних інструментів. Так, боротьбу з поширенням зброї масового знищення можна вести шляхом посилення експортного контролю в поєднанні із заходами політичного, економічного та іншого характеру з одночасним зверненням до більш глибоких політичних причин. Боротьба з тероризмом може вимагати залучення розвідувальних, юридичних, військових та поліцейських заходів.

Тобто, на сучасному етапі розвитку суспільства Європа стикається з новими загрозами, що мають більш диверсифікований, менш явний і менш передбачуваний характер, серед яких, зокрема й тероризм та організована злочинність [24].

З огляду на це, реформа окремих компонентів сектору безпеки таких, як поліція, відомства прикордонного контролю і служби берегової охорони тощо набувають важливого значення. Мета такого реформування полягає в забезпеченні того, щоб люди жили безпечніше, шляхом підвищення ефективності та підзвітності апарату безпеки, що діє під цивільним контролем на засадах верховенства права і поваги прав людини. Забезпечення безпеки є однією з провідних функцій держави. У багатьох контекстах такі інститути безпеки, як

армія і поліція, є для широкої публіки найбільш помітними представниками держави. Тому ефективні, підзвітні та професійні інститути безпеки можуть мати визначальний і позитивний вплив на довіру людей до держави. Однак бувають випадки, коли силові відомства виявляються нездатними захистити населення від загроз. Збереження подібних явищ у галузі безпеки може ставити під сумнів дієвість усталених підходів до безпеки та посилювати актуальність реформування сектора безпеки. Задля встановлення довіри між громадянами та державними інститутами і подолання існуючих недоліків апарат безпеки повинен вдосконалювати якість послуг із забезпечення безпеки, що надаються населенню. Це вимагає чіткої сфокусованості на кінцевій мету, яка полягає в посиленні безпеки і захищеності людей. У той же час така підтримка повинна сприяти полегшенню безпосереднього надання послуг із забезпечення безпеки, наприклад, у вигляді поліцейської роботи, орієнтованої на місцеве населення, здійснення правосуддя і контролю за стрілецькою зброєю і легким озброєнням [31].

Як зазначено у Спільному повідомленні для Європейського Парламенту та Ради «Елементи загальноєвропейських стратегічних рамок для підтримки реформи сектора безпеки» SWD (2016) 221 final, реформа сектору безпеки являє собою процес трансформації системи безпеки країни, таким чином, щоб вона поступово забезпечувала окремим особам і державі більш ефективну і підзвітну безпеку з повагою прав людини, демократії, верховенства закону і принципів ефективного управління.

Таким чином, важливість проведення такої реформи сектора безпеки полягає в ефективній інтеграції правоохоронної діяльності, оборони, прикордонного контролю, безпеки на морі і захисту цивільного населення та інших відповідних функцій, у тому числі за рахунок створення професійних, доступних і підзвітних правоохоронних органів, що зміцнюють життєстійкість громад, а також органів, які відповідають за управління ними та нагляд за їх діяльністю [32].

Європейська програма безпеки (далі – ЄПБ) 2015 р. нарівні із визначеними попередніми завданнями ЄС щодо збереження пильності щодо інших виникаючих

загроз, надає пріоритет протидії тероризму, організованій злочинності та кіберзлочинності як взаємопов'язаним галузям із сильним транскордонним виміром, де діяльність ЄС може мати реальне значення. ЄПБ заснована на заходах, прийнятих в останні роки в межах попередньої стратегії внутрішньої безпеки, забезпечує послідовні і постійні дії. ЄПБ спрямована на зміцнення інструментів, які ЄС надає національним правоохоронним органам для боротьби з тероризмом і транскордонною злочинністю. Зокрема, ЄПБ спрямована на поліпшення обміну інформацією та оперативного співробітництва між правоохоронними органами. Вона також мобілізує ряд інструментів ЄС для підтримки дій за допомогою навчання, фінансування, досліджень та інновацій [33].

Так, у Глобальній стратегії 2016 р. наголошується на тому, що поряд із урегулюванням зовнішніх криз і зміцненням потенціалу, ЄС також повинен бути здатний забезпечити захист своїх членів (на їхнє прохання) і своїх інститутів. Це означає, що необхідно діяти відповідно до зобов'язань про взаємну підтримку і солідарність, яка включає в себе вирішення завдань, що мають як внутрішній, так і зовнішній вимір, серед яких: тероризм, гібридні загрози, кібербезпека, організована злочинність й управління зовнішніми кордонами. Так, наприклад, місії та операції у межах Спільної політики безпеки і оборони можуть проводитися спільно з заходами Європейської служби прикордонної і берегової охорони, а також інших спеціалізованих установ ЄС з метою посилення захисту кордонів і безпеки на морі, порятунку більшого числа життів, боротьби з транскордонною злочинністю та припинення діяльності контрабандних мереж [34].

Значення поліції у підтриманні безпеки Союзу та поступове реформування і зближення секторів внутрішньої і зовнішньої безпеки було також підкреслено у Гаазькій програмі: зміцнення свободи, безпеки та справедливості в Європейському Союзі 2005 р. Зокрема, в документі наголошено на тому, що безпека ЄС та його держав – членів набула нової актуальності у світлі терористичних актів... Громадяни Європи справедливо очікують, що ЄС,

гарантуючи повагу основних свобод і прав, буде застосовано більш ефективний, спільний підхід до транскордонних проблем, таких як нелегальна міграція, торгівля людьми та контрабанда людей, тероризм і організована злочинність, а також їх запобігання... Важливість й узгодженість між внутрішнім і зовнішнім аспектами в галузі безпеки набувають все більшого значення і повинні й надалі активно підтримуватися. Загальний підхід у цій галузі повинен базуватися на тому принципі, що при збереженні національної безпеки держави – члени повинні повністю враховувати безпеку Союзу в цілому, а спільний проект щодо зміцнення галузі свободи, безпеки і правосуддя має життєво важливе значення для забезпечення безпеки спільнот, взаємної довіри і верховенства закону в усьому Союзі. Свобода, справедливість, контроль на зовнішніх кордонах, внутрішня безпека та запобігання тероризму повинні надалі вважатися неподільними всередині Союзу в цілому. Оптимальний рівень захисту в галузі свободи, безпеки і правосуддя вимагає міждисциплінарних і узгоджених дій як на рівні ЄС, так і на національному рівні між компетентними правоохоронними органами, особливо поліцією, митницею та прикордонниками [35].

У 2019 році в межах ЄС було представлено Дев'ятнадцяту доповідь про хід роботи щодо створення ефективного і справжнього Союзу безпеки СОМ (2019) 353 final, яка стосується подій у двох основних напрямках: боротьба з тероризмом і організованою злочинністю і засобами, що їх підтримують; та зміцнення захисту і підвищення стійкості до цих загроз. У Доповіді було вказано, що в «Новому стратегічному порядку денному Європейської Ради на 2019-2024 рр.» мета «захисту громадян і свобод» перебуває в числі чотирьох основних пріоритетів Союзу. Європейська рада також наголосила на тому, що вона буде нарощувати і зміцнювати зусилля Союзу в боротьбі з тероризмом і транскордонною злочинністю, в тому числі за допомогою поліпшення співпраці й обміну інформацією і подальшої розробки загальних інструментів [36].

Тобто, оскільки різні види діяльності потребуються в різний час, необхідно враховувати потреби і пріоритети партнерів. Там, де основна загроза виходить від проблем управління в системі безпеки, реформи, пов'язані з управлінням, можуть

бути пріоритетом. У тих випадках, коли країни стикаються з серйозними загрозами безпеці, підвищення оперативних можливостей поліції може бути безпосереднім пріоритетом для уряду країни-партнера.

Означене питання також знайшло своє відображення у положеннях ДФЄС. Так, зокрема, у Розділі V ДФЄС визначено, що Союз утворює простір свободи, безпеки та правосуддя при повазі основних прав та різних правових систем і традицій держав – членів. При цьому, Союз намагається забезпечити високий рівень безпеки шляхом застосування заходів, спрямованих на запобігання злочинності, расизму, ксенофобії та на боротьбу з ними, заходів щодо забезпечення координації та співпраці поліцейських, судових та інших компетентних органів, а також шляхом взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах і, якщо необхідно, за допомогою зближення кримінальних законодавств (ст. 61(1) (3)). Статтею 87 ДФЄС закріплено, що Союз розвиває поліцейське співробітництво до участі в якому залучаються всі компетентні органи держав – членів, у тому числі поліцейські, митні та інші спеціалізовані репресивні служби у сферах запобігання або виявлення кримінальних правопорушень і розслідувань. Відповідно до ст. 71 ДФЄС передбачено створення Постійного комітету в межах Ради з метою забезпечити розвиток і посилення всередині Союзу оперативного співробітництва з питань внутрішньої безпеки [13]. На підставі Рішення Ради від 25 лютого 2010 р. 2010/131/EU було створено Постійний комітет із питань оперативного співробітництва у сфері внутрішньої безпеки задля сприяння, заохочення та посилення координації оперативних дій органів держав – членів, компетентних у галузі внутрішньої безпеки. До завдань Постійного комітету віднесено сприяння та забезпечення ефективного оперативного співробітництва і координації відповідно до розділу V частини третьої ДФЄС, включаючи сфери, що охоплюються співпрацею між поліцією і митницею, а також органами, відповідальними за контроль і захист зовнішніх кордонів. Це також охоплює, за потреби, співробітництво судових органів у кримінальних справах, пов'язаних з оперативним співробітництвом у галузі внутрішньої безпеки. У відповідних випадках в якості спостерігачів на засідання

Комітету можуть запрошуватися представники Євроюсту, Європолу, який є основним інструментом співпраці поліції в ЄС та центральним елементом архітектури внутрішньої безпеки Європи. Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів держав – членів ЄС (ст. 1-3, 5) [37].

В оновленій Стратегії внутрішньої безпеки ЄС на період 2015-2020 рр. [38] акцентовано увагу на дотриманні швидкого та гнучкого підходу, керованого розвідкою, що дозволяє ЄС всебічно та скоординовано реагувати на виникаючі загрози, в тому числі гібридні загрози та інші виклики внутрішній безпеці ЄС. Підкреслює важливість для всіх відповідних суб'єктів щодо їх компетенції сприяти формуванню позитивних умов безпеки в ЄС та його державах-членах, а також сприяти запобіжним заходам, зокрема через: мультидисциплінарний та інтегрований підхід сприяти соціальній згуртованості і соціальній включеності, метою якої є запобігання злочинним явищам, ідентифікувати такі пріоритети на найближчі роки у сфері внутрішнього співробітництва ЄС і безпеки: подолання та запобігання тероризму, радикалізації тероризму та вербування; фінансування, пов'язаного з тероризмом, з акцентуванням уваги до питання іноземного тероризму; посилити безпеку кордону шляхом систематичних та скоординованих перевірок проти відповідних баз даних, що базуються на оцінці ризику, а також інтегрують внутрішні та зовнішні аспекти боротьби з тероризмом; запобігання та боротьба з серйозною та організованою злочинністю на основі політичних циклів ЄС; запобігання та боротьба з кіберзлочинністю, а також підвищення кібербезпеки. Здійснювати підтримку та захист вразливих категорій осіб, приділяючи суттєву увагу жертвам тероризму.

Зазначено про важливість швидкого впровадження посиленних правил для запобігання відмиванню брудних грошей та фінансування тероризму і необхідності усіх компетентних органів активізувати дії для відстеження фінансових потоків та ефективного заморожування активів, що використовуються для фінансування тероризму; підвищення необхідності комплексного підходу у боротьбі з торгівлею людьми; необхідність посилення захисту критичної інфраструктури та забезпечити стійкість, оперативну готовність і політичну

координацію для реагування, подолання та зменшення криз і природних / техногенних катастроф.

Необхідності подальшого зміцнення та модернізації інтегрованої системи управління зовнішніми кордонами, щоб охопити всі аспекти управління зовнішнім кордоном ЄС, включаючи його роль як важливого ключового елемента для підтримки та підвищення внутрішньої безпеки ЄС, у той час визнаючи важливість поваги до національного суверенітету.

Консолідації існуючих законодавчих інструментів та кращого застосування, а також послідовного, узгодженого, ефективного і повного впровадження існуючих інструментів усіма державами – членами та розробки, де це доцільно, нових інструментів, включаючи засоби ІКТ, на основі глибокого процесу оцінки удосконалення інструментів для зміцнення зони внутрішньої безпеки ЄС.

Стратегією акцентовано увагу на зростаючих зв'язках між внутрішньою та зовнішньою безпекою ЄС, а також дотриманні інтегративного та взаємодоповнюючого підходу, спрямованого на зменшення перекриття та уникаючи дублювання.

Нею наголошено на важливості активізації співпраці та обміну найкращою практикою з ключовими третіми країнами та партнерами щодо питань безпеки, що становлять взаємний інтерес, зокрема, у сфері оперативного та судового співробітництва у кримінальних справах, у тому числі через цикл політики ЄС, а також посилення потенціалу прикордонного контролю в країнах неєвропейського Союзу.

Слід зазначити, що ЄС приділяє суттєву увагу розробленню правової основи в галузі забезпечення безпеки. Суттєве значення має і такий немаловажний чинник, як створення матеріальної основи для реалізації напрямків співпраці в протидії сучасним загрозам і забезпечення безпеки Союзу в цілому. У цьому зв'язку слід вказати, що в межах ЄС створено Фонд внутрішньої безпеки ЄС (2014-2020) (ISF-Police), який включає фінансування заходів, пов'язаних з боротьбою з серйозною й організованою злочинністю, включаючи тероризм) (більш детально див.: підрозділ 1.2 Розділу 1).

Ефективність взаємодії поліцейських органів та військових сил у галузі підтримання безпеки було продемонстровано в ході проведення операції EUNAVFOR MED operation Sophia, направленою на зрив ділових моделей контрабанди мігрантами та торгівлі людьми на півдні Центрального Середземномор'я, а також навчання лівійської берегової охорони та флоту та виконання інших завдань морської безпеки. Підтримку в підготовці здійснюють експерти, що надаються державами - членами ЄС, УВКБ, МОМ, *Frontex*, та іншими сторонами. У грудні 2018 року мандат операції було продовжено до березня 2019 р., що прослідувало за рішенням від 14 травня 2018 р. створити інформаційний осередок щодо злочинності в межах операції з метою покращення координації у питаннях правозастосування з такими агентствами як ЄС, *Frontex*, і Європол [39, с. 19].

Крім цього, було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Агентством ЄС з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), Європейським агентством охорони (EDA), Європейським центром кіберзлочинності Європолу та Групою реагування на комп'ютерні інциденти для установ, агентств і органів ЄС (CERT-EU). Меморандум встановлює межі співпраці між організаціями задля подальшого розвитку надання експертної оперативної та технічної підтримки ЄС, його державам – членам, установам і органам у галузі кібербезпеки шляхом визначення напрямів, цілей і принципів співпраці, заснованих на спільних інтересах Співробітництво включає в себе обмін досвідом та передовими знаннями у сферах кібербезпеки, кіберзахисту та розслідування кіберзлочинності [40].

Крім цього, 4 липня 2017 р. італійський національний прокурор по боротьбі з мафією і командувач операцією EUNAVFOR MED operation Sophia відкрили перший європейський Центр спостереження за незаконним перевезенням мігрантів і торгівлею людьми. З метою надання подальшого сприяння у проведенні розслідувань і судовому переслідуванні осіб, відповідальних за незаконне перевезення мігрантів і торгівлю людьми на морі, операція тісно співпрацює з італійською владою, яка має кримінальну юрисдикцію, і надає їм

інформацію. Станом на 31 серпня 2017 р., завдяки представленій операцією інформації, італійська влада заарештувала та почала розслідування щодо 117 осіб, підозрюваних у незаконному провезенні мігрантів та пособництві такому провезення [41].

1.3 Поліцейське співробітництво держав – членів Європейського Союзу у сфері протидії сучасним загрозам

Ефективність роботи поліцейських органів залежить від належного правового регулювання питань, пов'язаних з організованою злочинністю, що включає в себе криміналізацію протиправних діянь; визначення форм і методів співпраці у протидії цим діянням; визначення компетенції органів, спеціалізованих інституцій у сфері боротьби з транснаціональними злочинами тощо. У зв'язку з цим слід зазначити, що законодавство ЄС має тенденцію до вдосконалення правових норм у цій сфері, що пов'язано з багатьма факторами зокрема, поява нових загроз; необхідність створення спеціалізованих структур за напрямками співробітництва; необхідність вироблення локальних норм та ін. Як зазначив у своїй праці Hugo Brady, «боротьба з організованою злочинністю в Європейському Союзі вдосконалюється... і хоча спочатку поліція в державах-членах скептично ставилася до Європолу ця думка змінилася, і Європол та європейська поліцейська співпраця стали більш прийнятними; ... «роблячи Європу більш безпечною, в якій забезпечується й безпека держав» [42].

Правовою основою співробітництва держав – членів ЄС у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю є Договір про Європейський Союз [13], Договір про функціонування ЄС [14], Положення щодо поліцейської співпраці містить Договір про реалізацію Шенгенської угоди між урядами країн економічного союзу Бенілюкс, Федеративною Республікою Німеччина та Французькою Республікою від 14 червня 1985 р. (Розділ III, гл. 1 «Співробітництво поліцейських органів») [17], Регламент (ЄС) № 513/2014 «Про створення в рамках Фонду внутрішньої безпеки інструменту фінансової підтримки співпраці в галузі

поліції, запобігання та протидії злочинам і врегулювання кризових ситуацій та скасування Рішення Ради 2007/125 / ЖНА» (більш детальну характеристику положень означених договорів див.: підрозділ 1.1. Розділу 1) [19].

Крім вищевикладених загальних правових актів, поліцейські органи у своїй діяльності, спрямованій на протидію транснаціональній злочинності, керуються «спеціалізованими» актами, які охоплюють сферу окремих транснаціональних злочинів, деяким з них буде приділено більш детальну увагу в дослідженні, зважаючи на ту обставину, що ці злочини мають великий резонанс і становлять загрозу для будь-якої держави, в тому числі для держав – членів ЄС і є суспільно небезпечними. Виходячи з цього, ЄС у своїх актах приділяє суттєву увагу розробці нормативних положень, що регламентують співпрацю з протидією і боротьби з цими злочинами та створенню структур, що полегшують співпрацю у визначеній сфері.

Співробітництво у сфері протидії тероризму

Особливий акцент в установчих актах ЄС зроблено на протидію тероризму. Зусилля ЄС по боротьбі з тероризмом підпадають під співробітництво поліції і судових органів у кримінальних справах (Глави IV- V ДФЄС). У статті 83 Договору конкретно йдеться про те, що тероризм є серйозним злочином. Вона також наділяє Європейський парламент і Раду компетенцією приймати мінімальні правила, що стосуються визначення особливо тяжких злочинів з транскордонним виміром, прикладом яких є тероризм. Стаття 222 ДФЄС передбачає пункт солідарність [13], це дозволяє проводити спільні дії з боку країн ЄС, коли одна з них є об'єктом терористичної атаки.

Тероризм – це загроза, яка не визнає кордонів і може зачіпати держави і народи незалежно від їх географічного положення. Держави і громадяни ЄС не є винятком. Люди і групи, які вважають, що вони можуть досягти своїх політичних цілей, використовуючи терор, представляють серйозну загрозу демократичним цінностям суспільств, а також правам і свободам громадян, особливо шляхом невибіркового переслідування ні в чому не винних людей. Терористичні акти є злочинними і невинуватими й повинні розглядатися як такі за будь-яких

обставин. Усе більш відкрита зона вільного пересування ЄС може бути використана терористами для досягнення своїх цілей [43]. У цьому контексті необхідні узгоджені й колективні дії на рівні ЄС.

В ЄС є конкретні закони, що стосуються терористичних організацій, їх членів та операцій. До їх числа входить одна особа із загального списку осіб ЄС, чий терористичні активи повинні бути конфісковані.

ЄС розробив цілісну контртерористичну відповідь – Контртерористичну стратегію (2005 р.), яка зобов'язує Союз боротися з тероризмом в усьому світі, дотримуючись прав людини і дозволяючи своїм громадянам жити в галузі свободи, безпеки та справедливості. Вона побудована на таких постулатах: застерегти людей від звернення до тероризму і запобігання залучення майбутніх поколінь терористами; захистити громадян і критичну інфраструктуру за рахунок зниження вразливості від атак; здійснювати перевірку, розслідувати акти тероризму, перешкоджати плануванню, переміщенню і повідомленням, переривати доступ до фінансування і матеріалів, залучати до відповідальності терористів; реагувати на скоординованій основі шляхом підготовки до управління і мінімізації наслідків терористичного нападу, поліпшення можливостей для боротьби з наслідками і з урахуванням потреб жертв [44].

Протидія тероризму, зокрема подолання та запобігання тероризму, радикалізація тероризму, вербування в тероризм, фінансування, пов'язане з тероризмом, з акцентом щодо питання іноземного тероризму (с. 6), є складовою оновленої Стратегії внутрішньої безпеки ЄС на період 2015-2020 рр. [38].

Серед спеціальних правових інструментів, розроблених у межах ЄС з протидії тероризму, слід вказати такі: Переглянута Стратегія ЄС щодо боротьби з радикалізацією і вербуванням терористів (2014 г.), спрямована на боротьбу з радикалізмом і вербуванням, беручи до уваги еволюціонуючі тенденції, такі як терористи-одинаки, іноземні бойовики і використання соціальних медіа терористів (доповнена і змінена низкою висновків Ради про реагування на терористичні напади на території ЄС від 24 травня 2017 р. [45].

Резолюція Європейського парламенту 2015/2063 (INI) від 25 листопада 2015 р. про запобігання радикалізації і вербування європейських громадян терористичними організаціями [46] закликала держави – члени координувати свої стратегії і обмінюватися інформацією та досвідом, наявними в їх розпорядженні, впроваджувати передовий досвід як на національному, так і на європейському рівні, співпрацювати з метою прийняття нових кроків у боротьбі з радикалізацією і вербуванням у тероризм шляхом поновлення національної профілактичної політики і створення практичних мереж; підкреслив важливість розвитку та зміцнення транскордонного співробітництва між правоохоронними органами у зв'язку з цим і означив виняткову важливість надання адекватних ресурсів і здійснення підготовки співробітників поліції, які працюють на місцях. Документ підкреслив важливість найповнішого використання існуючих інструментів для запобігання та боротьби з радикалізацією і вербуванням європейських громадян терористичними організаціями; важливість цілісного та всебічного використання всіх відповідних внутрішніх і зовнішніх інструментів; рекомендує Комісії та державам – членам використовувати наявні засоби, особливо в межах Фонду внутрішньої безпеки (ISF), через поліцейський інструмент ISF для підтримки проектів і заходів, спрямованих на запобігання радикалізації тощо (п. 5, 9). Резолюція містить положення щодо запобігання насильницького екстремізму і радикалізації терористів у тюрмах; запобігання інтернет-радикалізації терористів; активізації та обміну інформацією про радикалізацію терористів в Європі; посилення стримуючих чинників проти терористичної радикалізації; запобігання від'їзду й очікування повернення радикалізованих європейських громадян, яких було завербовано терористичними організаціями; зміцнення зв'язків між внутрішньою і зовнішньою безпекою в ЄС; сприяння обміну передовим досвідом у дерадикалізації; демонтажу (знешкодженню) терористичних мереж (розділи II-X).

Низку актів прийнято ЄС щодо заборони фінансування тероризму. Зокрема, Директива (ЄС) 2015/849 Європейського парламенту і Ради від 20 травня 2015 р. про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та

фінансування тероризму із внесенням змін до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради, що скасовує Директиву 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Директиву Ради і Комісії 2006/70/ЄС [47], спрямована на боротьбу з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму шляхом запобігання зловживанню фінансовим ринком у цих цілях. Вона прагне зміцнити правила ЄС і забезпечити їх відповідність глобальним стандартам, викладеним у міжнародних рекомендаціях, прийнятих Цільовою групою з фінансових заходів. Дія Директиви поширюється на кредитні установи; фінансові інститути; а також призначені нефінансові підприємства та професії, такі як аудиторів, зовнішні бухгалтерів, податкові консультанти, нотаріуси та адвокати за певних обставин, агенти з нерухомості, торговці товарами (наприклад, дорогоцінні метали і камені, коли оплата проводиться в розмірі 10 000 євро або більше готівкою) і постачальники гральних послуг.

Особам, на яких поширюється дія директиви, необхідно: ідентифікувати й перевірити особу своїх клієнтів і бенефіціарів власників, своїх клієнтів; повідомляти про підозри у відмиванні грошей або фінансуванні тероризму державним органам, зазвичай підрозділу фінансової розвідки; вжити заходів підтримки, такі як забезпечення належної підготовки персоналу та розробка відповідних внутрішніх превентивних політик і процедур; вжити додаткових заходів обережності, такі як посилення належної обачності клієнтів у ситуаціях підвищеного ризику, таких як торгівля з банками, розташованими за межами ЄС, і, зокрема, при роботі з фізичними або юридичними особами, заснованими в країнах, що не входять в ЄС, які Комісія визначила як країни з високим ризиком.

Директива дозволяє Комісії приймати делеговані акти з тим, щоб виявляти країни, які не є членами ЄС з високим ступенем ризику, зі стратегічними недоліками в їх режимі боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Такий делегований акт був прийнятий 14 липня 2016 р. з переліком країн з високим ступенем ризику, що не входять в ЄС.

Директива є частиною ширшої стратегії ЄС по боротьбі з фінансовими злочинами, яка також включає в себе роботу: Групи експертів по боротьбі з

відмиванням грошей і фінансуванням тероризму [48], яка регулярно збирається для обміну думками та надання допомоги Європейській Комісії в підготовці законодавства або у визначенні політики; Комітет із запобігання відмивання грошей і фінансування тероризму, який може висловити думки про заходи щодо здійснення, запропонованих Комісією; неформальна мережа підрозділів фінансової розвідки (далі – ПФР) – надає рекомендації та експертні знання Комісії з оперативних питань у контексті функцій, які виконуються підрозділами фінансової розвідки (ПФР). Створена для полегшення співпраці між національними ПФР і обміну думками з таких питань співробітництва, як ефективне міжнародне співробітництво ПФР, виявлення підозрілих операцій з транскордонним виміром, стандартизація форматів звітності через мережу ПФР.net або її наступників і спільний аналіз транскордонних справ, а також тенденцій і чинників, що мають відношення до оцінки ризиків відмивання грошей і фінансування тероризму, як на національному, так і наднаціональному рівнях. Надає допомогу Комісії в підготовці законодавчих пропозицій і політичних ініціатив); Об'єднаний комітет наглядових органів Європи.

Після серії терористичних атак в Європі в 2016 р. в 2018 р. була прийнята Директива (ЄС) 2018/843, що внесла зміни до Директиви (ЄС) 2015/849 [49], і повинна стати законом у країнах ЄС у 2020 р. Директива посилює правила ЄС щодо запобігання відмивання грошей і фінансування тероризму декількома способами, включаючи: 1) розширення сфери дії Директиви для охоплення також аудиторів, зовнішніх бухгалтерів та податкових консультантів, будь-яких інших осіб, що пропонують податкові консультації; агентів з нерухомості, що виступають в якості посередників при здачі в оренду нерухомого майна, для якого щомісячна орендна плата перевищує € 10.000; арт-дилери, де вартість угоди становить € 10.000 або більше; 2) доступ до інформації про бенефіціарне право, що підвищує прозорість володіння компаніями і трастами; 3) заборона банкам зберігати анонімні сейфи (на додаток до анонімних рахунків і банківських книг, на які вже поширюється Директива (ЄС) 2015/849); 4) усунення ризиків, пов'язаних з картами передоплати і віртуальними валютами, шляхом: зниження

порога ідентифікації для власників передплачених карт з нинішніх 250 до 150 євро і надання можливості національним ПФР отримувати інформацію, що дозволяє їм відслідковувати особу власника віртуальної валюти; зміцнення співпраці між підрозділами фінансової розвідки, що дозволяє їм обмінюватися додатковою інформацією.

Враховуючи ту обставину, що особливо небезпечні злочини, зокрема, тероризм, скоюються в громадських місцях, ЄС прийняла низку актів метою яких є захист означених місць. Невід'ємною складовою правової основи захисту громадських місць є Глобальна контртерористична стратегія ЄС, яка містить положення щодо захисту громадян та інфраструктури і зниження до атак (другий пріоритет) та включає такі напрямки як: охорона зовнішніх кордонів; підвищення безпеки на транспорті; захист стратегічних цілей, зниження вразливості критичної інфраструктури [50]. Прийнятий в межах ЄС План дій щодо підтримки захисту громадських місць 2017 р. має за мету зменшення вразливості громадських місць; підвищення безпеки на транспорті; план дій щодо підвищення готовності до загроз хімічної, біологічної, радіологічної і ядерної безпеки (ХБРЯ); пропозиції щодо регулювання та маркетинг і використання вибухових речовин і прекурсорів [51]. План дій було розроблено відповідно до тенденції терористів, які все частіше націлюватися на громадські та людні місця, про що свідчать напади в Барселоні, Лондоні, Манчестері і Стокгольмі. Заходи, визначені цим документом, включають в себе: збільшення фінансової підтримки за рахунок коштів Фонду внутрішньої безпеки (ISF) та міських інноваційних заходів; випуск інструктивного матеріалу, який допомагає державам – членам вирішувати низку питань, пов'язаних із захистом громадських місць і підвищенням обізнаності громадськості; створення спеціалізованих форумів для обміну досвідом і кращими практиками, таких як Форум практиків і Мережа безпеки високого ризику; поліпшення співпраці між місцевими суб'єктами і приватним сектором шляхом організації Форуму операторів.

Крім вищезначених нормативних актів, ЄС також прийнято низку рішень, резолюцій у сфері забезпечення громадського порядку при проведенні масових

політичних, культурних і спортивних заходів, серед яких: рішення Ради ЄС про створення Європейської мережі із захисту громадських діячів 2002/956/ЈНА (зі змінами 2009/796/ЈНА від 4 червня 2009 р.), рішення Ради 2002/348/ЈНА від 25 квітня 2002 р. про безпеку у зв'язку з футбольними матчами міжнародного масштабу (зі змінами 2007/412/ЈНА від 12 червня 2007 р.); резолюція Ради 2016/С444/01, що стосується оновленого довідника з рекомендаціями щодо міжнародного співробітництва поліції і заходів із попередження та контролю насильства і безладів у зв'язку з футбольними матчами міжнародного масштабу, в яких бере участь хоча б одна держава-член («Довідник ЄС з футболу»).

Оскільки захист громадських місць є глобальною проблемою, важливо обмінюватися відповідною передовою практикою на багатосторонніх форумах і з країнами-партнерами за межами ЄС [52, с. 55]. Глобальний контртерористичний форум (GCTF) розглянув питання захисту громадських місць і розробив керівництва з належної практики для обміну одержаними результатами. ЄС зазначає, що для продовження цієї роботи необхідно активізувати міжнародне співробітництво, особливо з такими ключовими партнерами, як Сполучені Штати. Це повинно включати розширення існуючих напрямків співробітництва між ЄС і США, таких як виявлення вибухових речовин [53].

Рада прийняла 13 червня 2002 р. Рамкове рішення 2002/475/ЈНА про боротьбу з тероризмом [54] (внесення поправок 2008/919/ЈНА) [55] і змінене Директивою (ЄС) 2017/541 Європейського парламенту і Ради від 15 березня 2017 р. про боротьбу з тероризмом і заміну Рамкового рішення Ради 2002/475/ЈНА і внесення змін до Рішення Ради 2005/671/ЈНА [56] в якому вичерпно перераховано ряд серйозних злочинів, таких як напади на життя людини, як навмисні дії, що можуть кваліфікуватися як терористичні злочини, якщо вони відбуваються з конкретно терористичною метою, а саме з серйозним залякуванням населення, зайвим примушенням уряду або міжнародної організації для здійснення або утримання від вчинення будь-яких дій або для серйозної дестабілізації або руйнування основних політичних, конституційних, економічних чи соціальних структур країни або міжнародної організації. Погроза вчинення

таких умисних дій також повинна розглядатися як терористичний злочин, якщо на основі об'єктивних обставин встановлено, що така загроза була створена з будь-якою терористичною метою. На відміну від цього, дії, спрямовані, наприклад, на примус уряду до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії, однак не включені до вичерпного переліку серйозних злочинів, які не вважаються терористичними злочинами відповідно до цієї Директиви (п.8).

Директива була прийнята з метою приведення законодавства ЄС у відповідність з міжнародними актами, такими як Резолюція Ради Безпеки ООН 2178 (2014) [57] та Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму [58], а також для боротьби з явищем іноземних бойовиків.

Контртерористична діяльність держав – членів ЄС в основному заснована на співробітництві між розвідувальними службами, правоохоронними службами і судовими органами. Держави – члени, які традиційно стикалися з внутрішніми терористичними загрозами, створили в поліції розвідувальні служби, які перебувають на передньому краї боротьби з тероризмом. У цих країнах розвідувальні служби в поліції зазвичай мають справу з терористичними погрозами, в той час як традиційні розвідувальні служби приділяють більше уваги зовнішнім загрозам національній безпеці. У державах-членах, які не мають історії внутрішнього тероризму, відповідальність за збір, аналіз і поширення розвідувальних даних у боротьбі з тероризмом несуть служби безпеки і розвідки.

Таким чином, у Союзі можна розрізнити дві різні концепції співпраці, які в значній мірі визначають здатність інституційних структур ефективно управляти співпрацею в боротьбі з тероризмом: одну між поліцейськими службами і одну між безпекою / розвідкою. Розвідувальні служби держав – членів протягом значного часу співпрацювали в боротьбі з тероризмом у межах неформальної структури так званого «Бернського клубу», в якому також беруть участь деякі інші європейські країни. Це співробітництво засноване на взаємній довірі і гнучкості. Після 11 вересня 2001 р. розвідувальні служби держав – членів, дотримуючись висновків Європейської ради від 21 вересня 2001 р. і посилили свою контр-координацію в межах «контртерористичної групи» (далі – КТГ)

Бернського клубу, який об'єднує антитерористичних експертів спецслужб. Поліцейські служби не беруть участі в цій групі.

Інституційна контртерористична співпраця в межах Союзу координується в межах Робочої групи з тероризму (TWP). Робоча група очолює і керує загальним порядком денним Ради по боротьбі з тероризмом. В основному вона відповідає за обмін інформацією та оцінки терористичних загроз, протидію радикалізації і вербування потенційних терористів, проведення експертних оцінок кращих практик держав – членів у боротьбі з тероризмом. Робоча група тісно співпрацює з координатором ЄС по боротьбі з тероризмом і Європол [59]. Деякі делегації в TWP представляють «поліцейські розвідувальні служби», інші – служби безпеки / розвідки та інші. Цей неоднорідний склад делегацій є одним з чинників, що перешкоджають співробітництву, через відсутність довіри між різними службами. Європол також бере участь у групі.

Що стосується ролі Європолу в контртерористичній політиці ЄС, то поліція і розвідувальні служби держав – членів вважають, що Європол не має можливості здійснювати лідерство в цій галузі і що його система обміну інформацією занадто жорстка. Зокрема, спецслужби і раніше неохоче приймали Європол в якості партнера. Надання державами – членами всієї оперативної інформації і розвідданих Європолу є одним із заходів, визначених Комісією, що було винесено на засідання Європейської ради, присвяченого поліпшенню співпраці в боротьбі з тероризмом в ЄС [60], яке було проведено в Брюсселі 19 березня 2004 р., у відповідь на теракти в Мадриді.

Слід визнати, що співпраця в Союзі у боротьбі з тероризмом покращилася після 11 вересня 2001 р. 20 вересня 2001 р. відбулося спеціальне засідання Ради ЄС. Було прийнято низку важливих заходів щодо підвищення ефективності Союзу для вирішення цієї проблеми, спрямованих на поліпшення співпраці судових органів, поліцейського співробітництва, боротьби з фінансуванням тероризму, прикордонних перевірок, авіаційної та морської безпеки і співробітництва з США (що призвело до укладення угод між Європол і

американськими поліцейськими службами про обмін персональними даними або офіцерами зв'язку).

Щодо поліцейського співробітництва був досягнутий прогрес в узгодженні конкретних заходів щодо поліпшення відносин між поліцейськими силами, Європолем та розвідувальними службами держав – членів. У цьому контексті важливо підкреслити створення групи експертів по боротьбі з тероризмом («Цільова група по боротьбі з тероризмом») в Європолі; створення багатонаціональних команд для збору та обміну інформацією про терористів; наради керівників контртерористичних підрозділів і поліцейських розвідувальних служб, посилення контролю на зовнішніх кордонах і вимог безпеки в аеропортах і на повітряних судах; і розвиток терористичних профілів. Крім того, Цільова група начальників поліції ЄС узгодила покращення з обробки інформації та співпраці між підрозділами втручання.

Суттєве значення для боротьби з тероризмом має обмін інформацією про терористів між працівниками правоохоронних сфер (див.: підрозділ 2.2. Розділу 2). Невід'ємною складовою протидії тероризму є взаємна правова допомога, зокрема екстрадиція злочинців. Правовою основою у цій сфері є Європейський ордер на арешт [61], який має за мету сприяння видачі між державами – членами шляхом заміни існуючих документів. Він охоплює, зокрема, порушення і злочини, що скоюються терористами.

Проте, як показали напади в Мадриді, тероризм як і раніше є загрозою безпеці ЄС. Як зазначається у відповіді Комісії на Стратегію європейської безпеки щодо боротьби з тероризмом, «тероризм ставить під загрозу основні цілі ЄС щодо сприяння вільному переміщенню людей, товарів, послуг і капіталу та робить очевидним внутрішній зв'язок між внутрішньою і зовнішньою безпекою» (SEC (2004) 332 від 19 березня 2004 р.) [62]. Тому ефективна координація необхідна для більш ефективної боротьби з тероризмом в ЄС.

З урахуванням вищезазначеного слід констатувати, що задля протидії тероризму важливо поліпшити координацію між усіма службами, які беруть участь у боротьбі з тероризмом у структурах Ради ЄС. Першим кроком має

відбутися включення всіх делегацій до складу TWP, включаючи як розвідувальні служби (поліція і не поліція), так і посилення ролі Європолу в контртерористичній політиці ЄС, який повинен стати справжнім центром розвідки, включаючи створення загальної бази даних про тероризм, у тому числі про осіб, інциденти, показники й операції, у повній відповідності з положеннями про захист персональних даних відповідно до Конвенції про захист фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних 1981 р.

Як зазначено в документі Комісії по боротьбі з тероризмом, є вагомими аргументи для поліпшення координації контртерористичної діяльності всередині інституцій ЄС і посилення ролі Робочої групи з тероризму в підготовці політики ЄС. Союз акцентує на тому, що всі заходи, що будуть застосовуватися задля протидії тероризму, повинні повністю відповідати чинному законодавству про захист персональних даних [59].

Одним із пріоритетів є запобігання залучення людей до тероризму шляхом усунення чинників, які сприяють його поширенню, що може привести до радикалізації і вербування. Суттєве значення має надання допомоги жертвам тероризму, складовою якої є правова, психологічна, медична допомога.

Співробітництво у сфері заборони розповсюдження наркотичних речовин

Політика ЄС щодо наркотиків включає в себе різні заходи, орієнтовані як на практику охорони здоров'я, так і на правоохоронні органи. Правовими основами для дій ЄС є стаття 83 (1) ДФЄС про співробітництво поліції і судових органів у кримінальних справах і стаття 168 ДФЄС, яка передбачає, що ЄС повинен доповнювати дії країни ЄС зі зменшення шкоди для здоров'я, пов'язаного з наркотиками, включаючи інформацію та профілактику.

Законодавство ЄС з питань щодо наркотичних речовин стосується, зокрема, незаконного обороту наркотичних речовин і нових наркотиків. Рамкове рішення ЄС 2004/757/ЖНА містить визначення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, і встановлює мінімальні правила щодо санкцій, а Рішення Ради 2005/387/ЖНА про нові психоактивні речовини створює систему обміну

інформацією про нові наркотики для оцінки їх ризиків та здійснення контролю щодо нових ліків, що є і шкідливими.

У вересні 2013 р. Європейська комісія представила законодавчі пропозиції щодо перегляду чинного законодавства про нові ліки, щоб дозволити ЄС більш ефективно вирішувати цю зростаючу проблему.

У сфері протидії наркотиків, Союзом було розроблено Стратегію ЄС щодо боротьби з наркотиками на 2013-2020 рр., яка забезпечує політичні рамки і пріоритети для політики ЄС щодо наркотиків, визначені державами – членами та інституціями ЄС. Цілями Стратегії є: сприяння помітному зменшенню попиту на наркотики, наркоманію та здоров'я, пов'язане з наркотиками і соціальні ризики та шкоду; сприяння зриву ринку заборонених наркотиків та вимірюваному зменшенню доступності незаконних наркотиків; заохочення координації шляхом активного дискурсу та аналізу подій і викликів у галузі наркотиків на рівні ЄС та на міжнародному рівні; зміцнення діалогу та співпраці між ЄС та третіми країнами, міжнародними організаціями та форумами з питань наркоманії; сприяння кращому поширенню результатів моніторингу, досліджень та оцінювання і кращому розумінню всіх аспектів явища наркотиків та їх впливу з метою забезпечення обґрунтованості і всебічності доказової бази для політики і дій [63]. Задля реалізації Стратегії було розроблено План дій ЄС щодо наркотиків на 2013-2016 рр., який став першим з двох планів, спрямованих на реалізацію Стратегії ЄС щодо боротьби з наркотиками на 2013-2020 рр. Він охоплює п'ять пріоритетних напрямків: 1) зниження попиту, що має за мету зниження загального та проблемного вживання наркотиків, залежності і пов'язаного з наркотиками соціального збитку і шкоди здоров'ю, що затримують початок вживання наркотиків; 2) зниження пропозиції – відчутне скорочення доступності і пропозиції заборонених наркотиків в ЄС; 3) покращення координації – більш ефективна координація політики щодо наркотиків за участю національних урядів, європейських установ, інших органів ЄС (наприклад, Європолу та Європейського центру моніторингу наркотиків і наркоманії), груп громадян, міжнародних організацій і країн, що не входять в ЄС. Особливе значення мають дії щодо

забезпечення того, щоб внутрішня і зовнішня політика ЄС щодо лікарських засобів була послідовною; при розробці національної політики щодо наркотиків використовувався збалансований і комплексний підхід, до якого залучаються громадяни (наприклад, молодіжні групи); 4) зміцнення міжнародного співробітництва діалог і співробітництво між ЄС, країнами, що не входять в ЄС, і міжнародними організаціями; 5) поліпшення розуміння феномену наркотиків – надійні і вичерпні докази, на яких можна засновувати політику і дії щодо наркотиків [64]. Зовнішня середньострокова оцінка Стратегії ЄС щодо наркотиків та виконання Плану дій ЄС щодо наркотиків 2013-2016 рр. завершилась. У результаті оцінки було зроблено висновок, що більшість дій, передбачених цим Планом, було завершено або триває.

Результати оцінки також продемонстрували необхідність виконання другого Плану дій щодо боротьби з наркотиками на 2017-2020 рр. Цей план, як і стратегія ЄС щодо наркотиків, ґрунтується на фундаментальних принципах законодавства ЄС і підтримує основоположні цінності Союзу – повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, солідарності, верховенства права і права людини. Він також базується на Конвенціях ООН, які забезпечують міжнародну правову базу для подолання, серед іншого, вживання незаконних наркотиків, а також Загальної декларації прав людини. План визначає дії, які будуть реалізовані для досягнення цілей Стратегії. Дії викладені за двома напрямками стратегії: зниження попиту на наркотики та скорочення постачання наркотиків, і три наскрізні теми стратегії: координація, міжнародне співробітництво, та інформація, дослідження, моніторинг та оцінка [65].

Співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми

У сфері протидії торгівлі людьми ЄС керується міжнародними актами, що регламентують права людини, зокрема «Міжнародної хартії прав людини», іншими міжнародними документами з прав людини, серед яких: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Міжнародна конвенція про права дитини та факультативні протоколи, що стосуються участі дітей у

збройних конфліктах, а також торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (1989), Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей (1990), Конвенція про примусову працю (1930), Конвенція про заборону примусової праці (1957), Конвенція про дискримінацію в галузі праці та зайнятості (1958). Для того щоб мати можливість реагувати особливо на випадки торгівлі людьми, було прийнято кілька міжнародно-правових документів, таких як: Протокол ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000); Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005), а також актів ЄС, серед яких: Директива Європейської ради (2004/81/ЄС) про дозвіл на проживання, що надається громадянам третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або об'єктом дій, що сприяють незаконній імміграції, але які співпрацюють з компетентними органами; Директива 2011/36/EU Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2011 р. про запобігання торгівлі людьми та боротьби з нею і захисту її жертв і заміну Рамкової рішення Ради 2002/629/JHA; Резолюцією Європейського парламенту від 11 березня 2015 р. про сексуальну наругу над дітьми в Інтернеті (2015/2564 (RSP)); Резолюція Європейського парламенту від 14 грудня 2017 р. про здійснення Директиви 2011/93/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 грудня 2011р. про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячої порнографії (2015/2129 (INI)) та ін.

Співробітництво у сфері протидії кіберзлочинності

У сфері протидії кіберзлочинності ЄС запровадив законодавство і підтримав оперативне співробітництво в межах Стратегії кібербезпеки ЄС (Резолюція Європейського парламенту від 12 вересня 2013 р. про Стратегію кібербезпеки Європейського Союзу: відкритий, безпечний і надійний кіберпростір (2013/2606 (RSP)) в якій викладено стратегічні цілі і конкретні дії щодо досягнення стійкості, зниження рівня кіберзлочинності, розробки політики і можливостей в галузі кіберзахисту, розвитку промислових та технологічних ресурсів і створення

узгодженої міжнародної політики щодо кіберпростору для ЄС. Відповідно до рішення 2017 р. положення Стратегії були переглянуті (COM/2017/0477) [66], а в 2019 р. прийнято Регламент (ЄС) 2019/881 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 р. ENISA (Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки) і про сертифікацію та скасування Регламенту інформаційної кібербезпеки інформаційних і комунікаційних технологій (ЄС) № 526/2013 (Закон про кібербезпеку), яким передбачено комплекс заходів, заснованих на попередніх діях, що сприяє взаємному посиленню конкретних цілей, а саме: підвищення потенціалу й готовності держав – членів і бізнесу; поліпшення співпраці й координації між державами – членами та інститутами, агентствами й органами ЄС; розширення можливостей на рівні ЄС на додаток до дій держав – членів, особливо у випадку транскордонних кіберкриз; підвищення обізнаності громадян і бізнесу з питань кібербезпеки; підвищення загальної прозорості забезпечення кібербезпеки 8 продуктів і послуг ІКТ для зміцнення довіри до єдиного цифрового ринку і цифрових інновацій; уникнення фрагментації схем сертифікації в ЄС і відповідних вимог безпеки і критеріїв оцінки в державах-членах і секторах. Регламентом акцентовано на тому, що основне завдання ENISA полягає в тому, щоб сприяти послідовному впровадженню відповідної правової бази, зокрема, ефективної реалізації Директиви (ЄС) 2016/1148 та інших відповідних правових інструментів, що містять аспекти кібербезпеки, яка має важливе значення для підвищення стійкості кіберпростору [67].

Крім вищезначених актів ЄС, що сприяють боротьбі з кіберзлочинністю слід також вказати такі: Директива 2013/40/ЄС про напади на інформаційні системи; Директива 2011/92/ЄС Європейського парламенту та Ради про боротьбу із сексуальною експлуатацією дітей і дитячою порнографією та заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЈНА; Директива 2011/93/ЄС Європейського парламенту та Ради про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячої порнографії, а також заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЈНА; Директива (ЄС) 2016/1148 Європейського парламенту і Ради про заходи щодо забезпечення високого загального рівня безпеки мережевих та інформаційних

систем у межах Союзу; Регламент, що стосується поваги приватного життя і захисту особистих даних в електронних повідомленнях 2017 р.; Директива (ЄС) 2019/713 Європейського парламенту та Ради щодо боротьби з шахрайством та підrobкою безготівкових засобів платежів та заміни Рамкового рішення Ради 2001/413/ПВР, яка спрямована на оновлення існуючої правової бази, усунення перешкод на шляху оперативного співробітництва та посилення заходів щодо запобігання і надання допомоги жертвам, з тим, щоб зробити дії правоохоронних органів по боротьбі з шахрайством і підrobкою безготівкових платіжних засобів більш ефективними та ін.

Співробітництво у сфері протидії фінансовим злочинам

Боротьба з шахрайством і корупцією заснована на статті 325 ДФЄС, яка уповноважує Раду і Європейський парламент щодо прийняття необхідних заходів у боротьбі з шахрайством, які зачіпають фінансові інтереси ЄС.

Виходячи з частини третьої, розділу V, глав 4 та 5 ДФЄС, що стосуються співпраці поліції та судових органів у кримінальних справах, Євроюст та Європол мають право надавати підтримку країнам ЄС у боротьбі з шахрайством і корупцією. Європейське бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), створене в 1999 р., відповідає за боротьбу з шахрайством, що впливає на бюджет ЄС, а також з корупцією і неправомірними діями в установах ЄС.

У 2013 р. Комісія внесла пропозицію про створення Європейської прокуратури відповідно до статті 86 ДФЄС для розслідування і судового переслідування злочинів, які зачіпають бюджет ЄС. Раніше, в 2012 р., Комісія запропонувала Директиву по боротьбі з шахрайством з фінансовими інтересами Союзу за допомогою кримінального права 2012/0193 (COD) [68], яку було прийнято в 2017 р. – Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського парламенту і Ради від 5 липня 2017 р. про боротьбу з шахрайством у фінансових інтересах Союзу за допомогою кримінального права [69]. Метою Директиви є: створити більш сильну і більш узгоджену систему з мінімальними загальними правилами для боротьби зі злочинністю, яка впливає на бюджет ЄС, щоб краще захистити фінансові інтереси ЄС та гроші платників податків по всьому ЄС. Документ стосується

шахрайства та інших кримінальних злочинів, таких як корупція, незаконне привласнення або відмивання грошей, що зачіпають фінансові інтереси ЄС – тобто бюджет ЄС, бюджети установ, органів, офісів та установ ЄС, затверджених згідно з договорами, або бюджети, прямо або побічно керовані й контрольовані ними; «Серйозних правопорушень» проти системи загального податку на додану вартість (ПДВ), таких як «каруселі» з ПДВ (правопорушення вважаються серйозними, якщо вони пов’язані з територією двох або більше країн ЄС і тягнуть за собою загальний збиток не менше 10 000 000 євро). Вона також встановлює загальні правила щодо санкцій та строків давності кримінальних злочинів, які охоплюються директивою. Директива містить визначення злочинів, що визнаються на рівні ЄС (шахрайство, відмивання грошей, як визначено в Директиві (ЄС) 2015/849; умисна пасивна та активна корупція; незаконне привласнення скоєне навмисно). Вона містить положення щодо криміналізації означених злочинів у законодавстві держав – членів ЄС.

Директива передбачає мінімальні «ефективні, адекватні та стримуючі» кримінальні санкції. Вони включають в себе максимальне покарання у вигляді тюремного ув’язнення не менше 4-х років: якщо фінансовий збиток бюджету ЄС перевищує поріг в 100 000 євро; в будь-якому випадку серйозних злочинів проти єдиної системи ПДВ; інші серйозні обставини, визначені національним законодавством.

Директива також стосується: заморожування та конфіскації коштів і доходів від кримінальних злочинів, які впливають на бюджет ЄС; встановлення юрисдикції для таких злочинів; мінімальних термінів давності, що дозволяють проводити розслідування і переслідувати в судовому порядку, а також дозволяють застосовувати міри покарання, накладені після засудження за вчинення цих злочинів. Регламентує співпрацю між країнами ЄС та інституціями, органами, офісами й агентствами ЄС, зокрема нею зазначено, що країни ЄС, Євроюст, Європейська прокуратура і Європейське бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), Комісії повинні співпрацювати в боротьбі з кримінальними злочинами, визначеними цією директивою. OLAF та, у міру необхідності, Євроюст надають

технічну та оперативну допомогу для сприяння координації розслідувань у країнах ЄС.

Якщо Рахункова палата й аудитори, відповідальні за аудит бюджетів установ, органів, відомств та агентств ЄС або інших бюджетів, керованих і перевічених установами, виявлять порушення, що можуть кваліфікуватися як кримінальний злочин відповідно до цієї директиви, вони повинні проінформувати Європейське співтовариство. Прокуратуру, OLAF та інші компетентні органи. Країни ЄС повинні забезпечити, щоб національні органи аудиту робили те ж саме.

Кримінальні злочини, як вони визначені в директиві, відносяться до компетенції Європейської прокуратури – незалежного органу ЄС, уповноваженого розслідувати і переслідувати в судовому порядку ці злочини і виносити їх на розгляд до компетентних національних судів.

ЄС у 2001 р. ЄС прийняв Рамкове рішення 2001/413/ЖНА про боротьбу з шахрайством і підробкою грошових платіжних засобів, що визначає шахрайську поведінку, яку держави ЄС повинні розглядати як кримінально караний злочини. 13 вересня 2017 р. Комісія запропонувала нову Директиву (COM/2017/0489), спрямовану на оновлення існуючої правової бази, усунення перешкод на шляху оперативного співробітництва та посилення заходів щодо запобігання і надання допомоги жертвам з тим, щоб зробити дії правоохоронних органів по боротьбі з шахрайством і підробкою безготівкових платіжних засобів більш ефективними [70]. У 2019 р. прийнято Директиву (ЄС) 2019/713 Європейського парламенту та Ради про боротьбу з шахрайством і підробкою безготівкових платіжних засобів і заміну Рамкового рішення Ради 2001/413/ЖНА, що зобов'язує держави-учасниці запроваджувати дієві та ефективні заходи кримінального права, необхідні для захисту негрошових платіжних засобів від шахрайства та підробки (ст. 13) [71].

Співробітництво у сфері протидії екологічній злочинності

Боротьба з екологічною злочинністю є одним з пріоритетів у межах Політичного циклу ЄС на 2018-2021 рр. У резолюції 8011/1/11 REV 1 Рада ЄС зазначила, що екологічні злочини в цілому і незаконний обіг відходів зокрема є серйозними злочинами, оскільки вони становлять загрозу для навколишнього

середовища і здоров'я населення та часто характеризуються міжнародним і транскордонним характером та підтвердила важливість повноважень, наданих Європолу та Євроюсту у сфері екологічної злочинності [72].

Екологічні злочини, зазвичай, включають у себе дії, що порушують природоохоронне законодавство держав і спричиняють значну шкоду навколишньому середовищу та здоров'ю людини, що характеризується підвищенням рівня забруднення, деградацією дикої природи, скороченням біорозмаїття, зниженням тривалості життя та смертю людей. До найпоширеніших видів екологічних злочинів, зазвичай, відносять неправильний збір, транспортування, відновлення або утилізацію відходів; незаконну експлуатацію заводів, на яких здійснюється небезпечна діяльність або зберігаються небезпечні речовини чи препарати; вбивство, знищення або торгівлю охоронюваними видами диких тварин або рослин; незаконні викиди речовин у повітря, воду або ґрунт, незаконну торгівлю дикими тваринами, незаконну торгівлю озоноруйнівними речовинами тощо. Екологічні злочини, як правило, забезпечують дуже високий прибуток для злочинців і відносно низькі ризики виявлення та мають транскордонний характер.

У межах ЄС було прийнято низку актів, спрямованих на попередження та припинення незаконної торгівлі дикими тваринами, лісовими матеріалами, забруднення води, повітря тощо. Так, у 2008 р. з метою більш ефективного захисту навколишнього середовища Європейським парламентом і Радою ЄС, було прийнято Директиву 2008/99/ЄС про кримінально-правову охорону навколишнього середовища (далі – Директива 2008/99/ЄС). Означеною Директивою 2008/99/ЄС було зобов'язано держав – членів передбачити кримінальні покарання у своєму національному законодавстві щодо серйозних порушень положень законодавства про охорону навколишнього середовища. Директива 2008/99/ЄС також визначила перелік караних діянь, серед яких, вивільнення, емісія або занесення великої кількості речовин чи іонізуючої радіації в повітря, ґрунт або воду, що спричинило смерть, чи загрозу смерті або яка завдала серйозної шкоди будь-якій особі, або якості повітря, ґрунту, води чи

збереження тваринного і рослинного світу; транспортування відходів, якщо ця діяльність підпадає під дію статті 2 (35) Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) № 1013/2006; експлуатація заводу, який здійснює небезпечні види діяльності, або використовує чи зберігає речовини, які за межами заводу завдають, або створюють загрозу заподіяння смерті або серйозної шкоди; вбивство, руйнування місця існування видів дикої флори і фауни, які захищаються законом; торгівля захищеними видами дикої флори і фауни, або їх частинами або продукцією з них; виробництво, імпорту, експорту, торгівля і використання озоноруйнівних речовин тощо. Слід зазначити, що Директивою встановлено мінімальний стандарт захисту навколишнього середовища за допомогою встановлення кримінально-правової охорони і держави – члени можуть запроваджувати більш суворі захисні заходи [73].

За підсумками конференції на рівні експертів проекту AUGIAS у березні 2010 р. була запущена неформальна платформа для боротьби зі злочинами, пов'язаними з навколишнім середовищем, під назвою «EnviCrimeNet». У травні 2011 р. відповідно до резолюції Ради ЄС було створено неформальну мережу з протидії екологічній злочинності – «EnviCrimeNet» з метою надання більшого імпульсу у цій галузі співпраці правоохоронних органів.

Рада висловила впевненість у тому, що «EnviCrimeNet» буде користуватися аналітичними навичками та ноу-хау Європолу і стане відповідною платформою й форумом для обміну неоперативною інформацією та досвідом з метою ефективної боротьби з екологічною злочинністю [74]. Резолюцією передбачено, що досягнення мети існування «EnviCrimeNet», яка підтримується Європолем, у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з навколишнім середовищем, досягається за допомогою низки заходів, серед яких: забезпечення поінформованості держав – членів щодо протидії екологічній злочинності на стратегічному рівні; виявлення злочинних мереж, підозрюваних у причетності до незаконного обігу відходів, з метою визначення зв'язку між такими мережами та іншими формами злочинності, а також для визначення маршрутів, пунктів призначення, способів дії, тенденцій і видів злочинної діяльності; виявлення показників транскордонної або

внутрішньої злочинної діяльності у зв'язку з екологічними злочинами; поліпшення обміну інформацією і збору кримінальної розвідки, а також регулярне проведення досліджень з оцінки ризиків і загроз; збір та обмін інформацією про тенденції в галузі екологічних злочинів у тісній співпраці з різними національними і міжнародними зацікавленими сторонами; навчання офіцерів та обмін передовим досвідом [74].

У 2014 р. Мережею з екологічної злочинності «EnvCrimeNet» і Європолем було запущено розвідувальний проект з екологічної злочинності (ІРЕС) з метою отримання більш повного уявлення про види екологічних злочинів, які зачіпають держави – члени ЄС, їх ступінь і перешкоди, які існують для боротьби з цими злочинами. Проект також був націлений на виявлення причетності організованих злочинних угруповань і загроз для ЄС та на розробку рекомендацій щодо поліпшення ситуації [75]. У лютому 2015 р. команда ІРЕС завершила підготовку своєї доповіді про екологічні злочини в Європі, ґрунтуючись на огляді існуючих і доступних матеріалів, інтерв'ю та зустрічах з експертами в цій галузі, а також на опитувальних листах, розісланих усім державам – членам ЄС і низці країн, які не входять до ЄС [76, с. 3]. Завершивши, у 2015 р. річний розвідувальний проект EnvCrimeNet і Європолу з екологічних злочинів, в якому використовувалися дані з 50 юрисдикцій, було встановлено, що поряд зі звичайними проблемами порівняння статистики злочинності в ЄС, головна проблема з екологічними злочинами полягає в тому, що більша частина їх залишається непоміченою через скритність або неефективність правоохоронних органів у роботі з цією проблемою.

Крім цього, ЄС співпрацює з іншими державами та низкою партнерських агентств у сфері протидії екологічній злочинності. Так, оскільки ЄС знаходиться на передньому краї боротьби з нелегальною торгівлею дикими тваринами, він відіграє ключову роль у здійсненні Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення 1973 р. (СІТЕС), прийнявши суворі торгові правила в цій галузі. З метою посилення дотримання цих правил Європейська комісія тісно співпрацює з державами – членами.

Співпраця здійснюється через Правоохоронну групу ЄС, яка об'єднує співробітників правоохоронних органів з усіх держав – членів, а також Європолу, Євроюсту, Інтерполу, Всесвітньої митної організації та Секретаріату СІТЕС.

У 2015 р. Європол також підтримав Операцію COBRA III, найбільшу у світі скоординовану міжнародну правоохоронну операцію спрямовану проти транснаціональних злочинів пов'язаних з незаконною торгівлею зникаючими видами тварин, лісових матеріалів тощо. Під час операції було виявлено значну кількість контрабанди диких тварин, у тому числі понад 12 тон слонової кістки і 119 носорогів. Європол підтримав цю операцію, сприяючи оперативному обміну інформацією і координуючи діяльність поліції, митниці, лісового господарства та інших правоохоронних органів з 25 держав – членів [77].

У 2016 р. Європейська комісія прийняла План дій ЄС по боротьбі з торгівлею дикою природою, в якому викладено всеосяжний план спільних зусиль по боротьбі зі злочинами проти дикої природи всередині ЄС і щодо посилення ролі ЄС у глобальній боротьбі з цими явищами. План дій включає низку заходів, призначених для комплексного вирішення проблеми із залученням усіх відповідних організацій, заснованих на трьох пріоритетах: запобігання торгівлі дикими тваринами й усунення їх корінних причин; реалізація і забезпечення дотримання існуючих правил і боротьба з організованою злочинністю щодо диких тварин; зміцнення глобального партнерства країн у боротьбі з торгівлею дикими тваринами. План дій охоплює період з 2016 по 2020 рр. Група з дотримання правил торгівлі дикою природою ЄС, створена відповідно до Регламенту (ЄС) 338/97 з числа представників правоохоронних органів держав – членів ЄС наділена повноваженнями проводити огляд прогресу два рази на рік. Згідно з Планом на Європол покладено зобов'язання щодо виконання низки заходів, серед яких: зміцнення співробітництва між державами – членами у випадку транскордонної торгівлі дикими тваринами шляхом виділення достатніх ресурсів для роботи з протидії торгівлі дикими тваринами, проведення регулярних спільних операцій з прикордонною співпрацею, створення спільних слідчих груп за участю Європолу та / або Євроюсту; посилення співпраці між державами –

членами та суб'єктами правозастосування ЄС і ключовими країнами, що не входять до ЄС, та іншими регіональними мережами щодо захисту прав дикої природи шляхом проведення спільних зустрічей з Європоллом, Європейською групою із захисту прав дикої природи і відповідними регіональними правозастосовними мережами [78].

Крім цього, Європол зацікавлений у виконанні екологічних рекомендацій, розроблених Європейською комісією. Одним із способів є впровадження Європейської схеми екологічного менеджменту та аудиту (EMAS) до 2020 р. EMAS – це інструмент управління, розроблений Європейською комісією для оцінки, поліпшення та подання звітів про екологічні показники діяльності організації. Європол наразі знаходиться на ранніх етапах впровадження EMAS, визначаючи його вплив на навколишнє середовище, а також оптимізуючи свої послуги і діяльність [79].

Співробітництво у сфері протидії контрабанді мігрантами

Протидія контрабанді мігрантів визначена одним із пріоритетів ЄС у боротьбі з організованою та серйозною міжнародною злочинністю на період з 2018 по 2021 рр. (п.3) [80]. Контрабанда мігрантів стала поширеним явищем в умовах глобалізації та під впливом різних чинників, як-от збройні конфлікти, стан крайньої бідності тощо. Практично кожна країна у світі використовується злочинцями для незаконного ввезення мігрантів – в якості країни походження, країни транзиту або країни призначення (або і в тій, і в іншій якості). Злочинна діяльність осіб, які займаються незаконним ввезенням мігрантів, підриває здатність держав захищати свій суверенітет і тим самим зменшує доступні для мігрантів можливості законно і безпечно переміщатися до інших країн. Вартість незаконного ввезення мігрантів часто вимірюється числом загиблих людей. Незаконно ввезені мігранти є вразливими перед експлуатацією, а їхнє життя часто наражається на небезпеку: тисячі людей задихнулися в контейнерах, загинули в пустелях або потонули в морі під час незаконного ввезення до іншої країни [81, с. iii]. Мігранти, які стали жертвами торгівлі людьми, експлуатуються на будівельних майданчиках, на підприємствах харчової промисловості або в

службах доставки посилок, їх також змушують займатися секс-роботою або вирощувати нелегальні наркотики [82, с. 11].

За інформацією, наданою у підсумковому звіті Оцінки загрози серйозної та організованої злочинності Європолу (SOCTA) у 2017 р. контрабанда мігрантів перетворилася на високоприбуткову й широко поширену злочинну діяльність організованої злочинності в ЄС та представляє собою великий, прибутковий і складний кримінальний ринок, який можна порівняти з європейськими ринками наркотиків. Попит на контрабандні послуги та їх пропозиція значно зросли з 2014 р. У 2016 р. було зареєстровано понад 510 000 незаконних пунктів перетину кордону на зовнішньому кордоні ЄС. Майже всі нелегальні мігранти, які прибувають до ЄС, користуються послугами злочинних мереж під час їхніх поїздок. Крім перевезення мігрантів, підробка документів стала ключовою злочинною діяльністю, пов'язаною з міграційним кризою, що у свою чергу становить суттєву загрозу безпеці ЄС [83, с. 49].

У зв'язку вищезначеним у межах ЄС було запроваджено низку заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою мігрантів. Так, у 2002 році ЄС прийняв правову основу для протидії контрабанді, що складається з Директиви Ради про встановлення визначення для допомоги незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню 2002/90/ЄС [84] і Рамкового рішення Ради про підвищення стандартів кримінальної відповідальності з метою покарання за допомогу незаконному в'їзду, транзиту і перебуванню 2002/946/ІНА [85]. Означеному питанню також було приділено увагу в Повідомленні Комісії з політичних пріоритетів у боротьбі з нелегальною імміграцією громадян третіх країн COM/2006/0402 final, яким зазначено, що вирішення проблеми нелегальної імміграції громадян третіх країн, зокрема, є центральною частиною спільної міграційної політики ЄС з моменту її створення. Крім цього, Комісія зазначила, що важливим компонентом управління міграцією в ЄС є співробітництво з третіми державами задля забезпечення узгодженості між внутрішніми і зовнішніми діями. Крім співпраці з безпосередньою метою скорочення і запобігання нелегальній імміграції, воно також включає заходи з надання

допомоги країнам походження в усуненні корінних причин і факторів, що стимулюють нерегульовані міграційні потоки, оскільки нелегальна міграція є складним явищем, яке необхідно вирішувати в усіх його аспектах (п.2, 10) [86].

Європейським порядком денним з міграції, який було прийнято Європейською комісією у травні 2015 р., було визначено боротьбу з незаконним ввезенням мігрантів в якості пріоритетного завдання, спрямованого на запобігання експлуатації мігрантів злочинними мережами і скорочення стимулів для нелегальної міграції. У Порядку денному було поставлено за мету перетворити мережі незаконного ввозу мігрантів з операцій «з низьким рівнем ризику і високою прибутковістю» на «операції з високим рівнем ризику і низькою прибутковістю» (III.1) [87].

У 2015 р. також було прийнято План дій ЄС проти незаконного ввозу мігрантів (2015 – 2020 рр.), в якому зазначаються конкретні дії з протидії та запобігання незаконного ввозу мігрантів із дотриманням прав людини мігрантів. План заснований на міждисциплінарному підході за участю суб'єктів і установ на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Він охоплює всі фази і типи незаконного ввозу мігрантів, а також всі міграційні маршрути [88].

У березні 2015 р. Європол створив Об'єднану оперативну групу Mare (JOT MARE), яка представляє собою спеціалізовану групу експертів, метою якої є боротьба з контрабандою людей через Середземне море та їх подальшими вторинними переміщеннями до країн призначення.

У лютому 2016 р. з метою підтримки розслідувань держав – членів і розширення співпраці та координації між правоохоронними органами було створено Європейський центр по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC), який є частиною Центру по боротьбі з серйозною й організованою злочинністю Європолу (ESOCC), що надає ефективну й оперативну підтримку у проведенні розслідувань держав – членів ЄС за пріоритетними справами, пов'язаними з серйозною й організованою злочинністю, включаючи аналіз кримінальної розвідки, надання спеціальних знань, розгортання на місцях, обмін інформацією в режимі реального часу тощо. ESOCC складається з 19 аналітичних проєктів (AP),

спрямованих на конкретні сфери злочинності. EMSC, як частина ESOCC, охоплює контрабанду мігрантів і торгівлю людьми (ТНВ) як дві важливі кримінальні галузі й пріоритети EMPACT.

У 2018 р. Рада ЄС затвердила комплексний набір заходів для активізації боротьби з мережами контрабандистів мігрантів, серед яких: посилення потенціалу EMSC з метою підтримки держав – членів у розслідуванні контрабанди мігрантів; посилення прямого зв'язку між передовою інформацією та можливостями аналізу інформації; посилення використання Політичного циклу ЄС / EMPACT; створення спільної цільової групи по боротьбі з контрабандою мігрантів у Європолі (JLT-MS); посилення фінансового компонента розслідувань та судової складової; навчання з урахуванням операційних потреб; зміцнення зв'язку з місіями / операціями Спільної політики безпеки та оборони; оперативна співпраця з третіми країнами тощо [89].

Варто зазначити, що за підтримки Європолу та Європейського центру по боротьбі з контрабандою мігрантів було проведено низку операцій, спрямованих на попередження та виявлення випадків нелегального ввозу мігрантів. Так, під час операції «Муга» Іспанська національна поліція за підтримки EMSC ліквідувала організовану злочинну групу, яку підозрювали у сприянні незаконному ввезенню мігрантів з африканських країн до Франції. Операція «Верстек» представляла собою спільні дії Німеччини, Румунії та Сербії, які були завершені в День спільних дій у травні 2018 р. Під час цієї операції було затримано підозрюваних у контрабанді мігрантів у Румунії, Сербії і Великобританії за європейськими ордерами на арешт та в Сербії у ході паралельного розслідування після закінчення декількох місяців спільної оперативної роботи, координованої Європолом. Операція продемонструвала, як контрабандні мережі пов'язані на міжнародному рівні, і в той же час підкреслила необхідність міжнародного співробітництва та обміну інформацією. У межах операції «Сафар» іспанська влада розслідувала незаконне перевезення 1 200 мігрантів з Палестини до Північної Європи через Іспанію і Францію, з використанням особливих маршрутів через Східну Африку, Близький Схід і Південну Америку. За підтримки, наданій Франції та Іспанії з

боку EMSC, дев'ять членів злочинної мережі були заарештовані в ході спільної операції у жовтні 2018 р. Під час операції «Міленіум» здійснювалося розслідування діяльності злочинної мережі, пов'язаної зі сприянням нелегальній імміграції громадян країн, що не входять в ЄС, до Шенгенської зони. Злочинні групи обманним шляхом невірно використовували візові угоди для ділових цілей і створювали вигадані компанії. Надаючи шахрайські запрошення на роботу через ці компанії, нелегальні мігранти могли обманним шляхом отримати візи до Польщі і таким чином продовжувати подорож до бажаних країн ЄС. EMSC надав підтримку на місці під час Дня дій у жовтні 2018 р., коли були арештовані сім підозрюваних. У ході операції «Бетоні» фінська прикордонна служба розслідувала питання, пов'язані з незаконною імміграцією, шахрайством з документами і можливою експлуатацією праці, коли українські будівельники були залучені до Фінляндії для роботи з використанням підроблених румунських посвідчень особи для реєстрації у Фінляндії та шахрайських запрошень на шенгенські візи.

Крім цього, в межах Дня спільних дій у 2018 р. співробітники правоохоронних органів з 22 держав – членів, інших європейських країн і партнерських установ брали участь в акції ЕМРАСТ по боротьбі з торгівлею дітьми. За підсумками проведених акцій 51 дитина і 72 дорослих були визначені як потенційні жертви торгівлі людьми. Було також виявлено декілька посилок на контрабанду мігрантів і підробку документів.

Важливо підкреслити, що боротьба з контрабандою мігрантів і торгівлею людьми залишається першочерговим завданням Європолу та його EMSC. Концепція цілей високого рівня Європолу дозволяє зосередити увагу на пріоритетних цілях та проводити скоординовані, розширені і загальноєвропейські розслідування, концентруючись на особах, які представляють найбільший ризик серйозної та організованої злочинності в ЄС. Цілі високого рівня представляють собою осіб, злочинна діяльність яких пов'язана з високим ризиком серйозної та організованої злочинності для двох або більше держав – членів ЄС. З метою виконання конкретного проекту, що складається з розвідувальних та слідчих дій, спрямованих проти окремих цілей високого рівня можуть створюватися тимчасові

групи з числа представників держав – членів і Європолу – Оперативні групи. За необхідності до участі в операціях можуть бути запрошені держави, які не входять до ЄС та інших партнерів. Згідно з інформацією, наданою EMSC у Третьому річному звіті про діяльність за 2018 рік, ним було виявлено вісім цілей високого рівня, які розслідувалися в межах двох оперативних груп. EMSC також надає допомогу державам – членам у боротьбі з незаконним ввозом мігрантів і торгівлею людьми. У травні 2016 року в м. Відні (Австрія) було створено Спільне оперативне відділення під егідою пріоритету EMPACT щодо протидії нелегальній імміграції. Відділення дозволяє реагувати на будь-які невідкладні або надзвичайні ситуації в регіоні, виступаючи в якості регіонального оперативного центру для тимчасових співробітників зі зв'язку або слідчих, розгорнутих державами – членами, і за рахунок розширення регіональної оперативної роботи за рахунок надання поліпшеної інфраструктури і досвіду. EMSC підтримує відділення оперативними даними, результатами розслідувань і стратегічним аналізом, а також фінансовими засобами через фінансування EMPACT для підтримки поїздок і розміщення іноземних офіцерів.

У 2018 р. EMSC заснував ротаційну експертну функцію за підтримки Європейської комісії та Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) з метою посилення оперативної співпраці з третіми країнами. Ротаційні експерти направляються на спеціальній основі для підтримки розслідувань держав – членів. Експертами EMSC було здійснено декілька ініціатив щодо співпраці. Наприклад, тижневе розгортання підтримало спільну слідчу групу Франції та Іспанії в Нігері. Два інших тижневих розгортання підтримали місії Спільної політики безпеки та оборони в Малі та Лівії [82].

У 2015 р. розпочав свою діяльність підрозділ Європолу – EU Internet Referral Unit, який є складовою Європейського контртерористичного центру. До його повноважень також віднесено сприяння у знищенні мереж нелегальної контрабанда мігрантів шляхом виявлення і запиту на видання Інтернет-контенту, що використовується торговцями людьми з метою залучення мігрантів і біженців, на запити держав – членів [90].

Протидія контрабанді мігрантами є також центром уваги ООН. Так, у зв'язку зі зростаючою проблемою поширення діяльності злочинних груп, які займаються контрабандою мігрантів, було прийнято Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності (резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р.). Держави-учасниці Протоколу визнали, що вжиття ефективних заходів щодо попередження незаконного ввезення мігрантів по суші, морю і повітря та боротьби з ним вимагає всеосяжного міжнародного підходу, включаючи співробітництво, обмін інформацією та інші належні заходи, в тому числі соціально-економічні заходи, на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Держави також виказали стурбованість значним розширенням діяльності організованих злочинних груп щодо незаконного ввезення мігрантів та іншої пов'язаної з цим злочинної діяльності, яка завдає величезної шкоди відповідним державам [91]. Основним досягненням Протоколу стало те, що вперше в глобальному міжнародному акті було розроблено та погоджено визначення незаконного ввезення мігрантів. Протокол спрямований на запобігання і припинення незаконного ввезення мігрантів, а також сприяння співробітництву між державами-учасницями, одночасно захищаючи права незаконно ввезених мігрантів і попереджуючи найгірші форми їх експлуатації, які часто характеризують процес незаконного ввезення.

У відповідь на прохання Генеральної Асамблеї ООН до Генерального секретаря заохочувати і підтримувати зусилля держав – членів щодо приєднання до Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколів до неї і виконання їх положень Управлінням ООН з наркотиків і злочинності, було розроблено Типовий закон про боротьбу з незаконним ввезенням мігрантів [92]. Він був, зокрема, розроблений для надання державам допомоги у здійсненні положень Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря.

З огляду на вищевикладене, необхідно констатувати, що Європейським Союзом розроблена розгалужена правова основа у сфері боротьби з

транснаціональною злочинністю, яка постійно вдосконалюється. Завданням держав – членів, інституцій ЄС є інформування співробітників поліції про прийняті акти, їх значимість, цілі, які вони переслідують; вжиття заходів, спрямованих на підвищення професійного й освітнього рівня підготовки співробітників поліції, з метою належного виконання поставлених перед ними завдань. Успішна протидія загрозам полягає в криміналізації на національному рівні протиправних діянь; виробленню узгоджених дій правоохоронних органів держав – членів ЄС, держав, що не є його членами; здійснення ефективної співпраці зі спеціалізованими агентствами ЄС; своєчасне реагування з боку інститутів ЄС.

Висновки до розділу 1

1. Правовою основою поліцейського співробітництва держав – членів ЄС є низка актів Союзу, зокрема, установчі договори – Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору 2007 р.), міжнародні договори універсального і регіонального характеру, що стосуються різноманітних напрямків. Крім того, ЄС має низку міжнародних договорів про співпрацю у кримінально-правовій сфері з державами, які не є членами ЄС.

2. Євросоюз постійно удосконалює форми поліцейської співпраці й у своєму розвитку пройшов від загальної правової регламентації співпраці у правоохоронній сфері до створення інституційних структур (Європол, Євроюст, Постійний комітет з оперативного співробітництва тощо) й координації спільних пріоритетів і оперативних дій, які дозволяють реагувати на нові виклики і загрози щодо організованих форм злочинності (тероризм, екстремізм, кіберзлочини, торгівля людьми та ін.), до циклу політики, яка передбачає методологію підходу до внутрішньої безпеки під керівництвом розвідки, що базується на спільних оцінках виникаючих загроз, яка дозволяє розробляти стратегію протидії останнім за допомогою відповідного інструментарію.

3. Слід констатувати, що ефективність роботи поліцейських органів залежить від належного правового регулювання питань, пов'язаних з організованою злочинністю, що включає в себе криміналізацію протиправних діянь; визначення форм і методів співпраці у протидії цим діянням; визначення компетенції органів, спеціалізованих інституцій у сфері боротьби з транснаціональними злочинами тощо. Слід зазначити, що законодавство ЄС має тенденцію до постійного вдосконалення правових норм у цій сфері.

4. На сучасному етапі розвитку суспільства поняття «безпека» поступово трансформується з виключно військової моделі підтримання миру на систему, що поєднує в собі як боротьбу з організованою злочинністю так і елементи воєнної безпеки. Тобто, відбувається розширення числа суб'єктів, які забезпечують підтримання безпеки держави. З огляду на це, зростає роль поліції у забезпечення безпеки держав, оскільки діяльність таких органів безпосередньо пов'язана з боротьбою з організованою злочинністю й тероризмом, які визнані в якості одних із основних загроз безпеці ЄС. Крім цього, у світлі реформування сектору безпеки, важливого значення набуває необхідність вироблення комплексного і злагодженого підходу до вирішення проблем у цій сфері, зокрема в таких галузях, як реформування поліції, забезпечення прикордонного режиму та безпеки кордонів.

5. Ефективне співробітництво з поліцією є ключовим елементом перетворення Союзу в зону свободи, безпеки та правосуддя, заснованого на повазі основних прав людини. Транскордонне співробітництво правоохоронних органів – за участю поліції, митниці та інших правоохоронних служб – направлене на запобігання, виявлення та розслідування кримінальних злочинів на всій території ЄС, яке має тенденцію до розширення і залучення третіх країн шляхом розширення договірної основи, що стосується різних аспектів – криміналізації злочинів, забезпечення доказової бази задля належного відправлення правосуддя, здійснення екстрадиції тощо.

6. Серйозна й організована злочинність в ЄС відрізняється великою різноманітністю злочинних дій, які стають все більш складними і масштабними.

Злочинці швидко впроваджують нові технології у свої методи роботи або створюють навколо себе абсолютно нові бізнес-моделі. Використання нових технологій організованими злочинними групами впливає на злочинну діяльність по всьому спектру серйозної та організованої злочинності. Це включає в себе події в Інтернеті, такі як розширення онлайн-торгівлі і широке поширення зашифрованих каналів зв'язку тощо.

7. Слід визнати, що співпраця в Союзі у боротьбі з тероризмом покращилася після 11 вересня 2001 р. У межах Союзу було прийнято низку важливих заходів щодо підвищення ефективності для вирішення цієї проблеми, спрямованих на поліпшення співпраці судових органів, поліцейського співробітництва, боротьби з фінансуванням тероризму, прикордонних перевірок, авіаційної та морської безпеки і співробітництва з США (що призвело до укладення угод між Європолем і американськими поліцейськими службами про обмін персональними даними або офіцерами зв'язку). Щодо поліцейського співробітництва був досягнутий прогрес в узгодженні конкретних заходів задля поліпшення відносин між поліцейськими силами, Європолем та розвідувальними службами держав – членів.

8. Контртерористична діяльність держав – членів ЄС в основному заснована на співробітництві між розвідувальними службами, правоохоронними службами і судовими органами. Держави – члени, які традиційно стикалися з внутрішніми терористичними загрозами, створили в поліції розвідувальні служби, які перебувають на передній ланці боротьби з тероризмом. У цих країнах розвідувальні служби в поліції зазвичай мають справу з терористичними загрозами, в той час як традиційні розвідувальні служби приділяють більше уваги зовнішнім загрозам національній безпеці. У державах-членах, які не мають історії внутрішнього тероризму, відповідальність за збір, аналіз та поширення розвідувальних даних у боротьбі з тероризмом несуть служби безпеки і розвідки. Таким чином, у Союзі можна розрізнити дві різні концепції співпраці, які в значній мірі визначають здатність інституційних структур ефективно управляти співпрацею в боротьбі з тероризмом: між поліцейськими службами і між безпекою / розвідкою.

9. Політика ЄС щодо наркотиків включає в себе різні заходи, орієнтовані як на практику охорони здоров'я, так і на правоохоронні органи. Законодавство ЄС з питань щодо наркотичних речовин стосується, зокрема, незаконного обороту наркотичних речовин і нових наркотиків. Задача правоохоронних органів полягає у виявленні існуючих ринків постачання і збуту наркотичних засобів, підпільних виробництв, а також попередження їх розповсюдження.

10. У галузі протидії торгівлі людьми ЄС керується міжнародними актами, що регламентують права людини, зокрема «Міжнародної хартії прав людини», іншими міжнародними документами з прав людини, серед яких: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Міжнародна конвенція про права дитини та факультативні протоколи, що стосуються участі дітей у збройних конфліктах тощо.

11. У сфері протидії кіберзлочинності ЄС запровадив законодавство і підтримав оперативне співробітництво в межах Стратегії кібербезпеки ЄС (2013/2606 (RSP) в якій викладено стратегічні цілі і конкретні дії щодо досягнення стійкості, зниження рівня кіберзлочинності, розробки політики і можливостей в галузі кіберзахисту, розвитку промислових і технологічних ресурсів та створення узгодженої міжнародної політики щодо кіберпростору для ЄС, на розвиток якої прийнято низку актів, зокрема Регламент (ЄС) 2019/881, Директива (ЄС) 2016/1148, Директива (ЄС) 2019/713 та ін. і створено структури що координують та спрощують співпрацю правоохоронних органів у цій сфері, серед яких чинне місце відведено ENISA.

12. Боротьба з шахрайством і корупцією є невідомою складовою захисту фінансових інтересів Союзу оскільки зачіпають бюджет співтовариства. З метою протидії означеним злочинам, яка заснована на статті 325 ДФЄС, було запроваджено низку організаційно-правових заходів, зокрема, створено структури, що координують та спрощують співпрацю правоохоронних органів у цій сфері (OLAF, Європейська судова мережа (EJN)).

13. Зважаючи на ту обставину, що екологічні злочини в цілому і незаконний оборот відходів зокрема є серйозними злочинами, оскільки вони становлять загрозу для навколишнього середовища і здоров'я населення та часто характеризуються міжнародним і транскордонним характером, ЄС прийняв низку правових актів, що регламентують співпрацю правоохоронних органів у сфері протидії екологічним злочинам і створив ряд інструментів серед яких: розвідувальний проект EnviCrimeNet, Європейська схема екологічного менеджменту та аудиту (EMAS), Група з дотримання правил торгівлі дикою природою ЄС.

14. Зусилля ЄС направлені й на боротьбу з контрабандою мігрантів, яка стала поширеним явищем в умовах глобалізації та під впливом різних чинників, як-от: збройні конфлікти, стан крайньої бідності тощо. У межах ЄС запроваджено низку заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою мігрантів, складовою якої є правова та інституційна основа (Європейський центр по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC), Об'єднана оперативна група Mare (JOT MARE) тощо. На особливу увагу заслуговують спеціальні операції, що здійснюються за підтримки Європолу та Європейського центру по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC), спрямовані на попередження та виявлення випадків нелегального ввозу мігрантів.

Основні положення цього розділу було відображено в наукових роботах дисертанта [23; 52].

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ ТА СКЛАДОВІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ - ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

2.1 Форми і напрями поліцейського співробітництва держав –членів Європейського Союзу

У галузі свободи, безпеки та правосуддя метою співпраці поліції та судових органів у кримінальних справах є забезпечення високого рівня безпеки громадян ЄС шляхом запобігання та боротьби зі злочинністю, расизмом і ксенофобією, про що йде мова в розділі V Договору про функціонування Європейського Союзу (глави I, IV і V). Так, задля досягнення означених цілей поліцейське і судове співробітництво ЄС у кримінальних справах може здійснюватися в таких формах: співробітництво між національними поліцейськими силами; співробітництво між національними адміністраціями (зокрема, митними службами); співробітництво між національними судовими органами.

Така співпраця здійснюється за допомогою агентств ЄС, серед яких Євроюст, Європол і Європейська судова мережа, а між судовими органами – в основному через механізм взаємного визнання судових рішень (наприклад, щодо утримання під вартою і передачі ув'язнених, європейського ордеру на арешт, європейської постанови про розслідування, конфіскації і заморожування активів і фінансових штрафів) [93]. Так, Євроюст, заснований у 2002 р., є агентством ЄС, якому доручено посилити боротьбу з серйозними злочинами за допомогою більш тісної співпраці між судовими органами в межах ЄС. Стаття 85 ДФЄС стала основою для подальшого розвитку Євроюсту, розширивши сферу його діяльності, включивши серйозні злочини, що запічають не тільки дві або більше держави, а й потребують судового переслідування на загальних підставах. Парламент і Рада визначають структуру, діяльність та завдання Євроюсту, які можуть включати в себе порушення кримінальних розслідувань або висунення пропозицій про порушення кримінального переслідування. Євроюст також співпрацює з країнами,

що не входять в ЄС, та іншими органами ЄС, такими як Європейська судова мережа, Європол і Європейське бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF). Слід зазначити, що метою Європейської судової мережі (EJN) у кримінальних справах є сприяння співробітництву судових органів, зокрема в боротьбі з транснаціональною злочинністю. Судова мережа складається з контактних пунктів, призначених для того, щоб судові та інші компетентні органи країн ЄС могли встановлювати прямі контакти один з одним та надавати правову і практичну інформацію, необхідну відповідним органам для підготовки ефективного запиту про співпрацю в судовій сфері. Контактні пункти сприяють співпраці судових органів між країнами ЄС, особливо в боротьбі з серйозними злочинами, і забезпечують належний обмін інформацією та інформацією з контактними пунктами й судовими органами в інших країнах ЄС.

Важливе значення у забезпеченні належної співпраці поліції та судових органів має надання правової допомоги. Так, Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р., Конвенцією про взаємодопомогу в кримінальних справах між державами – членами Європейського Союзу 2000 р. [94] закріплено низку положень, спрямованих на покращення правової співпраці між державами в кримінальних справах, присвячених обміну інформацією між компетентними органами, тимчасовій передачі осіб, які утримуються під вартою, забезпеченню доказової бази, створенню спільних слідчих груп тощо.

Крім цього, у процесі налагодження поліцейського і судового співробітництва у межах означених форм важливу роль відіграє інститут видачі злочинців, який є одним з найстаріших інститутів співпраці у боротьбі зі злочинністю. Питання видачі осіб регулюються як внутрішнім правом держав, так і міжнародними угодами. Міжнародні угоди в цій галузі укладаються з дотриманням загальноновизнаних норм і принципів міжнародного права. Важливу роль у здійсненні цієї процедури відіграють норми національного кримінального й кримінально-процесуального права, які створюють правову основу для здійснення процедури видачі.

Серед універсальних багатосторонніх угод у цій сфері слід вказати Типову угоду про видачу (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 45/116 1990 р. [95] зі змінами, внесеними резолюцією 52/88 1997 р. [96]), яка визначає підстави видачі, процедуру затримання особи та передачу особи, а також містить імперативні та факультативні підстави для відмови у видачі. Положення означеного Типового договору є базовими, вони знайшли своє закріплення і в багатосторонніх регіональних міжнародних угодах, серед яких слід зазначити Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 р. та додаткові протоколи до неї (1975 р., 1978 р., 2010 р., 2012 р.) [97].

Положення цих конвенцій приблизно однакові. Сторони зобов'язуються видавати одна одній осіб, які перебувають на їхній території, для притягнення до відповідальності або для виконання вироку суду. Крім того, ними регламентовано порядок, якого повинні дотримуватись держави при проведенні процедури видачі.

10 березня 1995 р. було укладено Конвенцію про спрощену процедуру видачі між державами – членами Європейського Союзу від 10 березня 1995 р., яка доповнює Конвенцію Ради Європи про видачу від 13 грудня 1957 р. і спрощує процедуру видачі між державами – членами без шкоди для застосування найбільш сприятливих положень двосторонніх або багатосторонніх угод. У зв'язку з набранням чинності Лісабонської угоди 2007 р., на основі статті К.3 Договору про Європейський Союз було розроблено Конвенцію про спрощену процедуру видачі між державами – членами Європейського Союзу [98].

Норми щодо захисту осіб у випадку заслання, висилки й екстрадиції містить Хартія основних прав ЄС, відповідно до якої ніхто не може бути засланий, висланий або екстрадований у державу, в якій існує серйозна небезпека того, що йому може бути винесено смертний вирок, що він може піддатися катуванням та іншим видам жорстокого або такого, що принижує гідність людини, поводження чи покарання (ч.2 ст.19) [99].

З метою спрощення судової процедури та прискорення повернення осіб з іншої країни ЄС, які вчинили серйозний злочин, у 2002 р. держави – члени ЄС також прийняли Рамкове рішення (2002/584/ПВС, яке у подальшому було

замінено 2009/299/ПВС) щодо запровадження Єдиного європейського ордеру (далі – ЄЄО) на арешт під яким слід розуміти судове рішення, видане державою-членом з метою затримання та передачі іншим державам – членам особи, яку розшукують, для здійснення кримінального переслідування або для виконання покарання або заходів безпеки, пов'язаних із позбавленням волі.

Введення нової спрощеної системи передачі обвинувачених або підозрюваних для виконання судового рішення або для кримінального переслідування забезпечує можливість усунути такі, притаманні нині діючим процедурам екстрадиції недолікам, як складність і небезпека затримок. Класичні відносини співробітництва, які переважали між державами – членами, замінено системою вільного пересування судових рішень у кримінальних справах (включаючи як остаточні рішення, так і рішення, прийняті до винесення вироку суду у межах простору свободи, безпеки та юстиції.

При застосуванні ЄЄО проводиться перевірка на предмет подвійної злочинної діяльності за виключенням злочинів, за скоєння яких у законодавстві держави, що видала ордер, передбачено позбавлення волі з верхньою межею не менше трьох років, до таких злочинів віднесено: участь у кримінальній організації; тероризм; торгівля людьми; сексуальна експлуатація дітей та дитячої порнографії; незаконна торгівля наркотичними засобами та психотропними речовинами; незаконна торгівля зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами; корупція; обманні дії, в тому числі, обманні дії, що завдають шкоду фінансовим інтересам Європейських Співтовариств, у значенні Конвенції від 26 липня 1995 р. «Про захист фінансових інтересів Європейських співтовариств»; відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом; фальшивомонетництво, включаючи підробку євро; кіберзлочинність; злочини проти навколишнього середовища, включаючи незаконну торгівлю видами тварин, що знаходяться під загрозою зникнення, та незаконна торгівля сортами рослин і порід дерев, що знаходяться під загрозою вимирання; надання допомоги незаконному в'їзду та перебуванню; умисне вбивство, нанесення тяжких тілесних ушкоджень; незаконна торгівля людськими органами і тканинами; викрадення людини,

незаконне позбавлення волі і зачаття заручниці; расизм і ксенофобія; крадіжки, здійснені організовано або з використанням зброї тощо [61].

Таким чином, варто зазначити, що поліцейське і судове співробітництво держав – членів ЄС здійснюється через національні поліцейські сили, прикордонні служби або судові органи шляхом обміну інформацією, забезпечення доказової бази, надання допомоги та затримання і передачі, осіб, які розшуковуються тощо.

Значимою є співпраця в митній сфері. Митний союз є основою ЄС і важливим елементом функціонування єдиного ринку, який у свою чергу, може функціонувати належним чином лише тоді, коли на його зовнішніх кордонах широко застосовуються загальні правила. З цією метою національні митні адміністрації ЄС діють так, як ніби вони єдині, а загальні правила, які вони застосовують поширюються на всі аспекти торговельної політики, такі як преференційна торгівля, охорона здоров'я й екологічний контроль, загальна політика в галузі сільського господарства та рибальства, захист економічних інтересів тощо. Однак, в епоху, коли тероризм та інші серйозні злочини скоюються на транскордонній і транснаціональній основі, митним органам все частіше доводиться вирішувати нефінансові завдання, спрямовані на підвищення внутрішньої безпеки ЄС. Митні органи стикаються з новими викликами: вони повинні забезпечувати безперервну торгівлю при одночасному застосуванні необхідних заходів контролю, з одного боку, а також забезпечувати захист безпеки громадян Співтовариства, з іншого боку. Задля досягнення балансу між цими вимогами потребують модернізації митні процедури і методи контролю та зміцнення співробітництва між різними службами. Так, зі створенням Митного союзу і Єдиного ринку співробітництво між митними органами набуло вирішального значення, і контроль вимагає максимальної ефективності в точках в'їзду до ЄС. З метою підвищення практичного рівня співпраці та координації між митними адміністраціями, на зовнішньому кордоні ЄС були створені контактні групи. Ці групи складаються з менеджерів зовнішніх сухопутних кордонів і великих портів та аеропортів в ЄС. Їх завдання – забезпечити еквівалентний

рівень контролю і спрощення процедур торгівлі для законної торгівлі на зовнішньому кордоні ЄС, що досягається шляхом швидкого обміну інформацією про ризики між відповідними відомствами, обміну передовим досвідом та тісної співпраці на практичному рівні. Так, наприклад, контактна група RALFH представляє собою групу митних менеджерів, які працюють у найбільших північних портах ЄС; ODYSSUD – група митних менеджерів, які працюють у найбільших південних портах ЄС; ICARUS – група митних менеджерів, які працюють у великих аеропортах ЄС; LFCG – мережа контактних пунктів (фахівців-практиків), яка управляє ситуаційною картиною митниці через зовнішній сухопутний кордон ЄС. Члени мережі тісно співпрацюють та обмінюються інформацією, а також передовим досвідом у галузі управління ризиками і митного контролю (рішення оперативних питань). Мережа також проводить тестову й аналітичну роботу, яка забезпечує показники ефективності роботи митниці та підтримує розробку загальної політики.

Крім цього, в межах ЄС було створено Експертну групу з охорони здоров'я, культурної спадщини, навколишнього середовища і природи (PARCS Expert Group), головним завданням якої є підвищення безпеки та захисту громадян і навколишнього середовища. Її оперативна мета полягає в підтримці підготовки, послідовного застосування й ефективного здійснення митницею політики і законодавства Союзу, що встановлюють заборони або обмеження, які захищають здоров'я та життя людей, тварин, рослин або національних скарбів. Експертна група PARCS, очолювана Комісією, об'єднує національних експертів з митних питань у галузі заборон та обмежень, а також безпеки продукції і сприяє виконанню низки завдань, зокрема, обміну думками, досвідом, знаннями і передовим досвідом практичної реалізації зазначених сфер політики; обміну досвідом, знаннями і передовим досвідом у галузі координації між митними адміністраціями і між митними адміністраціями й компетентними національними органами, що відповідають за різні сфери політики; вирішення кризових ситуацій разом з митними експертами держав – членів тощо.

Поліцейська співпраця в ЄС здійснюється за такими основними напрямками:

1. Обмін інформацією між поліцією. Однією з основних цілей ЄС є забезпечення його громадянам високого рівня безпеки в галузі свободи, безпеки та справедливості. Цю мету має бути досягнуто шляхом запобігання та боротьби зі злочинністю за допомогою більш тісної співпраці між правоохоронними органами в державах-членах, при дотриманні принципів і правил, що стосуються прав людини, основних свобод і верховенства права, що є підвалинами Союзу, і які є загальними для держав- членів.

Обмін інформацією щодо злочинності і злочинної діяльності є основою для співпраці правоохоронних органів у ЄС, який слугує зміцненню безпеки громадян Союзу. Своєчасний доступ до точної й актуальної інформації та розвідданих є ключовим елементом для можливості правоохоронних органів успішно виявляти, запобігати і розслідувати злочини або злочинну діяльність, зокрема у сфері спрощення перетину кордонів. Оскільки діяльність злочинців здійснюється таємно, їх слід контролювати, а інформація, щодо них підлягає якомога більш оперативному обміну.

У цьому аспекті важливе значення має спрощення обміну інформацією між поліцією, що дозволяє правоохоронним органам країн ЄС ефективно і швидко обмінюватися інформацією та даними розвідки під час проведення кримінальних розслідувань або операцій з кримінальної розвідки. З цією метою було прийнято Рамкове рішення Ради 2006/960/ЖНА від 18 грудня 2006 р. «Про спрощення обміну інформацією та розвідувальною інформацією між правоохоронними органами держав – членів Європейського Союзу» [100]. Відповідно до рішення держави – члени повинні забезпечити, щоб інформація та розвідка могли надаватися компетентним правоохоронним органам інших держав – членів відповідно до Рамкового рішення. Інформація та розвідка повинні надаватися на прохання компетентного правоохоронного органу, який діє відповідно до повноважень, покладених на нього національним законодавством, проведенням кримінального розслідування або операцією з кримінальної розвідки.

Країнам ЄС не дозволяється застосовувати суворіші правила розкриття інформації на міжнародному рівні, ніж це зазвичай застосовується всередині країни, наприклад, шляхом судової угоди. Країни ЄС (запрошені компетентні правоохоронні органи країн), як правило, повинні відповідати протягом 7 – ми днів на прохання про злочини, що мають право на отримання європейського ордеру на арешт і якщо інформація доступна правоохоронним органам. Відповідь має бути надана протягом восьми годин у випадку термінового запиту. В інших випадках держави – члени повинні забезпечити, щоб запитувана інформація була доведена до відома компетентного правоохоронного органу, від якого надійшов запит протягом 14–ти днів. Якщо запит не може бути виконано у встановлені терміни, то компетентні правоохоронні органи країн, що отримали запит, повинні обґрунтувати підстави його невиконання.

Інформація також може надаватися спонтанно. У цьому випадку повинна бути надана лише необхідна для виявлення, запобігання і розслідування злочину або злочинної діяльності інформація. Обмін інформацією та розвідданими може здійснюватися через будь-які існуючі канали для міжнародного співробітництва правоохоронних органів, а також через Європол або Євроюст, якщо вона підпадає під сферу їхньої дії, і за наявності гарантії належного захисту даних.

Правоохоронні органи не зобов'язані збирати інформацію у відповідь на запит або отримувати інформацію шляхом примусу. До того ж інформація не може бути використана в якості доказів у судовому органі без згоди країни, що надала її; інформація, отримана від країни, що не є членом ЄС, може бути передана лише за згодою цієї країни; правоохоронний орган може відмовити в наданні інформації, якщо є підстави вважати, що це зашкодить національній безпеці, розслідуванню, операціям, безпеці окремих осіб або є очевидно невідповідною або недоречною.

Правоохоронний орган може також відмовляти у наданні інформації, якщо запит стосується злочину, за який передбачено термін покарання у вигляді позбавлення волі строком на один рік або менше, або у випадку, коли судовий орган виступає проти.

Рамкове рішення підлягає імплементації в національне законодавство держав – членів ЄС. Воно замінює частини Шенгенської угоди, що стосуються передачі інформації (ст. 39), і спонтанного надання інформації (ст. 46). 1 грудня 2014 р. Сполучене Королівство повідомило Європейську комісію про те, що воно бажає взяти участь у Рамковому рішенні. Це було підтверджено Рішенням Комісії 2014/858/ЄС.

Національні правоохоронні органи вимагають своєчасного доступу до точної й актуальної інформації та інформації про злочинність, щоб успішно запобігати, виявляти та розслідувати злочинну діяльність. Так звана Гаазька програма (2005-2010) ввела принцип «доступності» в якості керівної концепції для обміну інформацією між правоохоронними органами. Ця концепція означає, що по всьому Союзу інформація, яка доступна правоохоронним органам в одній державі – члені, повинна бути також доступна правоохоронним органам в інших державах-членах [35]. Так звана Стокгольмська програма (2010-2015) наголосила на необхідності подальшої розробки інструментів співробітництва правоохоронних органів у ЄС [101].

Комісія й агентства ЄС надають ряд інструментів для полегшення обміну інформацією між національними правоохоронними органами.

Викрадення терористів є серйозною проблемою для країн ЄС. Щоб успішно вирішувати такі ситуації, країнам потрібна довідкова інформація, встановлення контактів та ініціювання конфіденційного обговорення. Обмін інформацією може швидко визначити, чи має ще одна країна ЄС корисний досвід викрадення людей у тому ж регіоні, тією ж терористичною групою або за аналогічних обставин. Задля належного обміну інформацією було прийнято Рішення Ради 2005/671/ЖНА від 20 вересня 2005 р. Про обмін інформацією та співробітництво щодо терористичних злочинів [102]. У ньому викладено процедуру обміну досвідом між країнами ЄС для сприяння вирішенню ситуацій викрадення терористів. Для досягнення цієї мети кожній країні ЄС рекомендується поширювати інформаційні листи в інші країни ЄС про будь-яке викрадення терористів після того, як інцидент було вирішено. Ця інформація

повинна включати: країни і регіон, в яких відбулося викрадення; число і національність заручників; час і дату викрадення; відповідальну терористичну групу або виконавця; метод викрадення; мотивацію викрадення; участь будь-якого посередника; контактну особу у відповідній країні ЄС. За необхідності слід також надати таку додаткову інформацію: причини перебування заручників у країні, їх мовні навички і стать; ідеологія, національність і мовні навички виконавців; засоби, що використовуються виконавцями для звернення до громадськості; детальні відомості про методи роботи злочинців.

У додатках до рекомендації пропонується стандартний формат цієї інформації, а також пропозиції щодо додаткової інформації, які повинні бути представлені, такі як стратегія переговорів, затримка тактики і участь у викупі чи політичних вимогах.

Додаткова інформація та досвід повинні надаватися на двосторонній основі відповідно до національного законодавства. Обробка особистих даних повинна також відповідати національному законодавству.

Кожна країна ЄС повинна надавати інформацію про будь-які інциденти, що відбуваються з 1 січня 2002 р. і резюме іншим країнам ЄС. Список контактних осіб також повинен поширюватися, щоб полегшити прямий зв'язок.

Інформацію слід розділити через мережу двонаправлених посилань для обміну інформацією по всьому світу у зв'язку з терористичними інцидентами. Інформація також повинна бути передана Європолу, щоб визначити, чи потребує вона внесення до баз даних.

Шенгенська інформаційна система (SIS) є найбільш широко використовуваним і найбільш захищеним інструментом обміну інформацією. Вона дозволяє компетентним національним органам, таким як поліція і прикордонна служба, вводити попередження про людей чи об'єкти та консультуватися з ними. Ці органи можуть отримувати доступ тільки до даних SIS, які їм необхідні для виконання своїх завдань. Перелік компетентних національних органів, що мають доступ до SIS, публікується щорічно в Офіційному журналі Європейського Союзу. Слід зазначити, що Європейські

агентства Європол і Євроюст мають обмежені права доступу для виконання певних типів запитів за вказаними категоріями попереджень.

Попередження SIS містить не тільки інформацію про конкретну людину або об'єкт, але й інструкції для влади про те, що робити, коли людина або об'єкт були знайдені. Правоохоронні органи можуть використовувати його для оповіщення про розшукуваних або зниклих без вісти особах та об'єктах як всередині ЄС, так і на зовнішньому кордоні ЄС. Спеціалізовані національні бюро SIRENE, розташовані в кожній державі – члені, слугують єдиними пунктами зв'язку для обміну додатковою інформацією та координації дій, пов'язаних з оповіщенням SIS. SIS висуває суворі вимоги до якості даних і захисту даних. Основний принцип полягає в тому, що держава, яка ввела попередження, несе відповідальність за його зміст.

На початку 2015 р. SIS було модернізовано, щоб полегшити і прискорити обмін інформацією про підозрюваних у тероризмі й активізувати зусилля держав – членів щодо визнання недійсними проїзних документів осіб, підозрюваних у бажанні приєднатися до терористичних груп за межами ЄС [103].

Наприкінці 2017 р. у SIS містилося близько 76,5 мільйонів записів, до неї зверталися 5,2 мільярда раз і було зафіксовано 243 818 звернень (коли пошук приводить до попередження, а влада підтверджує його).

Основна мета SIS – зробити Європу безпечнішою. Система допомагає компетентним органам в Європі зберігати внутрішню безпеку при відсутності внутрішніх прикордонних перевірок. Сфера SIS визначається такими правовими інструментами:

Регламент (ЄС) № 1987/2006 Європейського парламенту і Ради від 20 грудня 2006 р. про створення, експлуатації та використання Шенгенської інформаційної системи другого покоління (SIS II) (Співпраця в галузі прикордонного контролю): SIS дозволяє прикордонникам і органам, що видають візи іммігрантів, реєструвати і консулювати громадян третіх країн з метою відмови у в'їзді в Шенгенську зону або перебування в ній [104].

Рішення Ради 2007/533/JHA від 12 червня 2007 р. щодо створення, експлуатації та використання Шенгенської інформаційної системи другого покоління (II SIS)(Співпраця між правоохоронними органами) зазначає, що SIS підтримує співпрацю поліції і судових органів, дозволяючи компетентним органам створювати і консультувати оповіщення про зниклих без вісти особах та про осіб чи об'єкти, пов'язані з кримінальними злочинами [105].

Регламент (ЄС) № 1986/2006 Європейського парламенту і Ради від 20 грудня 2006 р. про доступ до Шенгенської інформаційної системи другого покоління (SIS II) службами в державах-членах, відповідальних за видачу свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів (Співпраця в галузі реєстрації транспортних засобів). Служби реєстрації транспортних засобів можуть консультуватися з SIS для перевірки правового статусу транспортних засобів, поданих ним для реєстрації. Вони мають доступ тільки до оповіщення SIS на транспортних засобах, реєстраційних свідоцтвах і номерних знаках [106].

SIS постійно удосконалюється, така пропозиція надійшли від Європейської комісії у 2016 р. У червні 2018 р. законодавці досягли політичної угоди про новий пакет SIS. Нові функції в SIS заплановано реалізувати на різних етапах із вимогою, щоб робота була завершена до 2021 р. Зміни мають за мету покращення в таких галузях як: 1) біометрія: SIS буде містити відбитки пальців, зображення особи і ДНК, що стосуються, наприклад, зниклих без вести осіб для підтвердження їхньої особи; 2) боротьба з тероризмом: буде надано більше інформації про осіб і об'єкти, пов'язані з терористичною діяльністю, що дозволить владі держав – членів краще переслідувати і запобігати серйозним злочинам і тероризму; 3) вразливі особи: компетентні органи матимуть можливість включити в систему превентивні попередження для захисту певних категорій вразливих осіб (зниклих без вести, дітей, які піддаються ризику викрадення або потенційних жертв торгівлі людьми або насильства за ознакою статі); 4) нерегулярна міграція: рішення про повернення і заборони на в'їзд будуть частиною інформації, поширюваної в системі, для підвищення ефективності їх застосування; 5) покращений доступ для агентств ЄС: Європол матиме доступ до

всіх категорій сповіщень у SIS, а оперативні групи Європейського агентства прикордонної і берегової охорони зможуть отримати доступ до SIS для виконання своїх завдань у гарячих точках.

Крім того, введення з березня 2018 р. АІС (автоматизованої системи ідентифікації відбитків пальців) у SIS і пов'язана з цим можливість пошуку з використанням відбитків пальців ще більш ускладнює переміщення злочинців непоміченим по всій Європі.

Інформаційна система Visa (VIS). Технологія може грати ключову роль у покращенні і зміцненні зовнішніх кордонів. В останні роки ЄС розробляє широкомасштабні ІТ-системи для збору, обробки та обміну інформацією, що має відношення до управління зовнішнім кордоном. Одним із цих інструментів є Інформаційна система Visa, яка підтримує реалізацію загальної політики ЄС щодо віз.

Visa дозволяє країнам Шенгенської угоди обмінюватися даними про візи. Вона складається з центральної ІТ-системи і комунікаційної інфраструктури, яка зв'язує цю центральну систему з національними системами. Visa зв'язує консульства в країнах, що не входять у ЄС, і в усіх зовнішніх прикордонних пунктах держав Шенгенської угоди. Вона обробляє дані і рішення, що стосуються заявок на короткострокові візи для відвідування або транзиту через Шенгенську зону. Система може виконувати біометричні порівняння, в першу чергу, відбитків пальців для цілей ідентифікації і перевірки.

Visa дозволяє прикордонникам перевіряти, що особа, яка має візу, є її законним власником і ідентифікує осіб, виявлених на території Шенгену, без будь-яких або підроблених (шахрайських) документів. Використання біометричних даних для підтвердження особистості власника візи дозволяє швидше, точніше і більш безпечно перевіряти. Система також полегшує процес видачі віз, особливо для приватних мандрівників.

Visa сприяє боротьбі з порушеннями, зокрема, для запобігання шахрайських дій, таких як «купівля візи» (наприклад, практика отримання нових заяв на отримання візи в інші держави ЄС, коли перша заявка була відхилена).

Біометрична технологія дозволяє виявляти мандрівників за допомогою проїзних документів іншої людини і захищає їх від крадіжки особистих даних. Visa спрощує визначення того, яка держава ЄС несе відповідальність за розгляд клопотання про надання притулку і за розгляд таких заяв. Вона допомагає запобігати, виявляти та розслідувати терористичні та інші серйозні кримінальні злочини.

Посилення транскордонного співробітництва (рішення Прюма). Задля успішної протидії тероризму необхідне посилення транскордонного співробітництва, з цією метою було прийнято Рішення 2008/615/ІНА Про прикордонне співробітництво, зокрема в боротьбі з тероризмом і транскордонною злочинністю. Воно спрямоване на поліпшення транскордонної співпраці між поліцейськими і судовими органами країн ЄС для більш ефективної боротьби з тероризмом і транскордонною злочинністю. Основна увага в ньому приділяється автоматичному обміну інформацією. Воно також фокусується на значних подіях, в яких задіяно більше ніж одну державу ЄС у боротьбі з тероризмом.

Це рішення впливає з багатостороннього договору, укладеного в 2005 р. Бельгією, Німеччиною, Іспанією, Францією, Люксембургом, Нідерландами та Австрією. Він був трансформований в юридичний документ, що зв'язує всі країни ЄС. У подальшому Рада ЄС прийняла рішення Прюма та його правила реалізації. У рішенні викладено правила щодо: автоматизованого доступу до профілів ДНК, дактилоскопічних даних і деяких національних даних реєстрації транспортних засобів; надання даних щодо основних подій; надання інформації для запобігання терористичним злочинам; інших заходів щодо активізації співробітництва в галузі транскордонної поліції. Воно покладає зобов'язання на держави – члени щодо створення національних файлів аналізу ДНК з метою розслідування кримінальних злочинів. Довідкові дані, що складаються з некодуєчої частини ДНК і відсилаючого номера, який не дозволяє ідентифікувати людину, повинні бути доступні іншим країнам ЄС для проведення автоматичних пошуків.

Пошуки виконуються через національні контактні пункти шляхом порівняння профілів ДНК, але лише на основі окремих випадків і за допомогою методу hit / no-hit.

Країни ЄС зобов'язуються надавати доступні довідкові дані з національних автоматизованих систем ідентифікації відбитків пальців (AFIS). Національним контактним пунктам повинен бути наданий доступ до деяких національних даних реєстрації транспортних засобів за допомогою автоматичних онлайн-запитів [107].

PNR (ім'я пасажера) у 2011 р. Комісія представила пропозицію про директиву, спрямовану на створення системи реєстрації PNR (ім'я пасажера). 27 квітня 2016 р. Європейський парламент і Рада прийняли Директиву (ЄС) 2016/681 про використання даних реєстрації імен пасажирів (PNR) для запобігання, виявлення, розслідування і судового переслідування за терористичних злочинів і серйозних злочинів [108].

PNR може містити таку інформацію, як дати поїздки, маршрут поїздки, інформація про квитки, контактні дані, турагента, способи оплати, номер місця й інформація про багаж. Директива містить низку гарантій захисту даних, а також положення, що стосуються обміну інформацією PNR між державами – членами та третіми країнами; умови доступу до даних PNR Європол, строки збереження даних і деперсоналізації (знеособлення) тощо.

Директива забезпечує гарантії захисту даних, такі як: конфіденційні дані не повинні оброблятися; дані повинні бути видалені через 5 років; дані знеособлюються через 6 місяців; співробітник із захисту даних в ОРП; незалежний національний наглядовий орган.

PNR є важливим інструментом правоохоронної діяльності, який дозволяє запобігати, виявляти і розслідувати тероризм та інші форми серйозних злочинів (таких як наркотики, торгівля людьми, сексуальна експлуатація дітей та ін.). Згідно з Директивою, кожна держава-член призначає орган або відділення такого органу, яке буде діяти в якості його підрозділу з інформування пасажирів, компетентний збирати пасажирські дані від авіакомпаній і буде обробляти ці дані

для запобігання, затримання, розслідування і судового переслідування за терористичні злочини і серйозні злочини (далі – ОРП). ОРП обробляє дані PNR тільки для таких цілей: проведення оцінки пасажирів до їх прибуттям або від'їзду з держави – члена з метою виявлення осіб, які потребують подальшого огляду компетентними органами і, за необхідності, Європол, якщо такі особи можуть бути причетні до терористичного або серйозного злочину; реагування в кожному конкретному випадку на належним чином обґрунтований запит, заснований на достатніх підставах з боку компетентних органів для надання їй обробки даних PNR у конкретних випадках з метою запобігання, виявлення, розслідування і судового переслідування терористичних злочинів або серйозних злочинів, і надати компетентним органам або, за необхідності, Європолу результати такої обробки; здійснення аналізу даних PNR з метою поновлення або створення нових критеріїв, які будуть використовуватися в оцінках, що проводяться, з метою виявлення осіб, які можуть бути причетні до терористичного або серйозного злочину.

Збір даних від авіаперевізників дає можливість порівнювати дані PNR з відповідними базами даних правоохоронних органів і обробляти їх за заздалегідь визначеними критеріями, щоб визначити осіб, які можуть бути причетні до терористичного або серйозного злочину. Поширювати дані PNR національним компетентним органам, Європолу та ОРП інших держав – членів за власним рішенням, або у відповідь на належним чином обґрунтовані запити [108].

28 листопада 2016 р. Комісія прийняла План впровадження Директиви (ЄС) 2016/681, яким детально визначено мету Директиви, заходи щодо імплементації її положень; означено прогрес держав – членів у виконанні Директиви; містить заходи Комісії направлені на підтримку і дотримання прогресу держав – членів у здійсненні положень Директиви, які включають проведення регулярних зустрічей з державами – членами та Європол, надання фінансової допомоги. План передбачає і відповідні дії держав, зокрема: прийняття законодавства з метою забезпечення правової основи в національному законодавстві щодо збору та обробки PNR; запровадити відповідні процедури та гарантії, передбачені

Директивою; створення відповідних уповноважених національних органів у зборі інформації PNR; створення технічних умов для обробки даних PNR; вирішення кадрових питань [109].

Крім того, що стосується питання про з'єднання між перевізниками і для того, щоб зробити цю важливу діяльність по підключенню до авіаперевізників значущою, Європейська комісія створила відповідну основу, прийнявши Рішення (ЄС) 2017/759 від 28 квітня 2017 р. про загальні протоколи і формати даних, які будуть використовуватися авіаперевізниками при передачі даних PNR у відділи інформації про пасажирів [110].

Підкресленням значимості обміну інформацією між правоохоронними органами слугують акти, прийняті на інституційному рівні, зокрема у Повідомленні Комісії Європейському парламенту і Раді «Зміцнення співпраці поліції та митниці в Європейському союзі – I. Звіт про досягнення з моменту вступу в силу Амстердамського договору – II. Пропозиції щодо покращення (COM (2004)0376 final) від 18.05.2004 р., що містить у собі Частину I, нагадує про конкретні правові і політичні зобов'язання стосовно співпраці поліції та митниці в межах ДЄС, Шенгенської конвенції, Віденського плану дій і Європейської ради Тампере. У ньому також міститься короткий виклад і коротка оцінка подій в основних сферах співробітництва поліції та митниці, а також пропозиції щодо поліпшення співпраці в майбутньому. Частина II містить аналіз основних факторів, що впливають на співпрацю поліції і митниці в ЄС, а також рекомендації щодо заходів, які, на думку Комісії, повинні бути прийняті для забезпечення відчутного прогресу у співробітництві в найближчому майбутньому [60].

У Повідомленні Комісії Європейському парламенту – «На шляху до розширення доступу правоохоронних органів до інформації (інформаційна політика ЄС) (COM(2004)0429 final) від 16.06.2004 р. Комісія викладає елементи, які мають вирішальне значення для забезпечення вільного поширення інформації між правоохоронними органами держав – членів, у більш структурованій формі. Метою даного Повідомлення є встановлення інформаційної політики ЄС для

правоохоронних органів, яка сприятиме реалізації цілей ст. 29 ДЄС, надаючи більш якісну інформацію по захищених каналах для існуючого співробітництва між правоохоронними органами та закладаючи основу для створення ефективної розвідки. Правоохоронні органи на місцевому, національному та європейському рівнях, підкріплені необхідним зміцненням довіри. Політичний план охоплює правові, технічні та організаційні дії, які в сукупності нададуть правоохоронним органам основу для співпраці з метою полегшення доступу й обробки даних, що мають відношення до правоохоронних органів, і для здійснення кримінальної розвідки. Повідомлення також направлено на те, щоб надати можливість уникнути матеріалізації основних загроз, таких як тероризм, шляхом введення концепції правозастосовної діяльності під керівництвом розвідки на рівні ЄС [111].

У Повідомленні Комісії Європейському парламенту і Раді «Укріплення співробітництва між правоохоронними органами в ЄС: Європейська модель обміну інформацією (EIXM) від 7 грудня 2012 р. містяться рекомендації для держав – членів щодо того, як покращити впровадження існуючих інструментів та упорядкувати комунікацію використовуваних каналів. У ньому підкреслюється необхідність забезпечення високої якості даних, безпеки та захисту. Воно також пояснює, як Комісія надаватиме підтримку, включаючи фінансування та навчання, для держав – членів і таким чином, забезпечуючи модель для керівництва ЄС та держав – членів у цій сфері [112].

Регламент (ЄС) 2019/818 спільно з Регламентом (ЄС) 2019/817 Європейського парламенту і Ради встановлює основу для забезпечення взаємодії між Системою входу / виходу (EES), Візовою інформаційною системою (VIS), Європейською системою інформації і дозволу на поїздки (ETIAS), Eurodac, Шенгенською інформаційною системою (SIS) і Європейською системою інформації про судимості для громадян третіх країн (ECRIS-TCN). Означене представлено у вигляді структури, що включає такі компоненти сумісності: Європейський пошуковий портал (ESP); Загальна служба біометричного

зіставлення (Загальна BMS); Загальний репозитарій ідентифікації (CIR); Детектор множинних ідентифікаторів (MID).

У своєму Повідомленні від 6 квітня 2016 р., під назвою «Більш сильні й розумні інформаційні системи для кордонів і безпеки», Комісія наголосила на необхідності вдосконалення архітектектоніки управління даними Союзу для управління кордонами і безпеки. Це поклало початок процесу встановлення взаємодії між інформаційними системами ЄС у галузі безпеки, управління кордонами та міграцією з метою усунення структурних недоліків, пов'язаних з цими системами, які перешкоджають роботі національних органів влади, і забезпечення того, щоб прикордонники, митні органи, поліція співробітники і судові органи мали у своєму розпорядженні необхідну інформацію.

Задля підвищення ефективності та результативності перевірок на зовнішніх кордонах, сприяння запобіганню і боротьбі з нелегальною імміграцією й забезпечення високого рівня безпеки в галузі свободи, безпеки та справедливості Союзу, включаючи підтримку громадської безпеки та державної політики і забезпечення безпеки на територіях держав – членів, покращення реалізації спільної візової політики, сприяння розгляду заявок щодо міжнародного захисту, запобігання, виявлення і розслідування терористичних актів та інших серйозних кримінальних злочинів, сприяння встановленню особистості невідомих осіб, які не можуть ідентифікувати себе або людських останків у разі стихійного лиха, нещасного випадку чи терористичного акту, з метою підтримки суспільної довіри до системи міграції та притулку Союзу, встановлення сумісності між інформаційними системами ЄС, а саме: системою в'їзду / виїзду (EES), візовою інформаційною системою (VIS), Європейською системою інформації й авторизації подорожей (ETIAS), Eurodac, Шенгенською інформаційною системою (SIS), та Європейською інформаційною системою реєстрації судимості для громадян третіх країн (ECRIS-TCN) має бути створено систему, що сприяє взаємодоповнюваності цих інформаційних систем та їхніх даних при дотриманні основних прав окремих осіб, зокрема права на захист персональних даних. Для досягнення цього в якості компонентів взаємодії мають бути створені

Європейський пошуковий портал (ESP), Загальна служба біометричного зіставлення (Загальна BMS), Загальний репозиторій ідентифікації (CIR) та Детектор множинної ідентифікації (MID).

Функціональна сумісність між інформаційними системами ЄС повинна дозволяти цим системам доповнювати один одного з метою спрощення, правильної ідентифікації людей, включаючи невідомих осіб, які не можуть ідентифікувати себе або людських останків, сприяти боротьбі зі шахрайством з ідентифікацією, покращувати і гармонізувати вимоги до якості даних відповідних інформаційних систем ЄС, сприяти технічному та експлуатаційному впровадженню державами – членами інформаційних систем ЄС, посилювати заходи безпеки і захисту даних таких інформаційних систем ЄС, сприяти спрощенню доступу для цілей запобігання, виявлення або розслідування терористичних або інших серйозних кримінальних злочинів.

Компоненти сумісності повинні охоплювати EES, VIS, ETIAS, Eurodac, SIS і ECRIS-TCN. Вони також повинні охоплювати дані Європолу, але тільки в тій мірі, в якій дані Європолу можуть запитуватися одночасно з цими інформаційними системами ЄС.

Європейський пошуковий портал (ESP), повинен бути створений для того, щоб технічно сприяти швидкому, безперебійному, ефективному, систематичному і контрольованому доступу органів держав – членів та установ Союзу до інформаційних систем ЄС, до даних Європолу та до баз даних Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). ESP також повинен бути створений для підтримки цілей даних EES, VIS, ETIAS, Eurodac, SIS, ECRIS-TCN і Європолу. Забезпечуючи можливість паралельного запиту всіх відповідних інформаційних систем ЄС, даних Європолу та баз даних Інтерполу, ESP має діяти як єдине вікно або «брокер повідомлень» для пошуку в різних центральних системах і отримання необхідної інформації безперешкодно і в повній відповідності з вимогами до контролю доступу і захисту даних базових систем.

Біометричні дані, такі як відбитки пальців і зображення особи, є унікальними і, отже, набагато більш надійними, ніж буквено-цифрові дані, для

ідентифікації особи. Спільна Загальна служба біометричного зіставлення (Загальна BMS) повинна бути технічним інструментом у зміцненні та спрощенні роботи відповідних інформаційних систем ЄС та інших компонентів взаємодії. Основна мета Загальної BMS має полягати в тому, щоб полегшити ідентифікацію особи, зареєстрованої в декількох базах даних, використовуючи один технологічний компонент для зіставлення біометричних даних цієї людини в різних системах замість декількох компонентів. Загальна BMS повинна сприяти забезпеченню безпеки, а також фінансовим та експлуатаційним перевагам. Загальна BMS повинна перегрупувати і зберігати всі біометричні шаблони, які в даний час використовуються для Eurodac, VIS та SIS, з логічним поділом відповідно до інформаційної системи, з якої отримані дані, – в одному місці, що полегшує міжсистемні порівняння з використанням біометричних шаблонів і забезпечує економію за рахунок масштабу при розробці й обслуговуванні центральних систем ЄС.

Нова операція обробки, що складається зі зберігання таких даних у CIR замість зберігання в кожній з окремих систем, необхідна для підвищення точності ідентифікації за допомогою автоматичного порівняння і зіставлення даних. З огляду на це є необхідним створення індивідуального файлу в CIR для кожної особи, зареєстрованої в EES, VIS, ETIAS, Eurodac або ECRIS-TCN, для досягнення мети правильної ідентифікації в межах шенгенської зони і підтримки Детектору множинної ідентифікації (MID) з метою полегшення перевірки особи для сумлінних мандрівників і боротьби з шахрайством. Окремий файл повинен зберігати всю особисту інформацію, пов'язану з людиною, в одному місці і робити її доступною для належним чином уповноважених кінцевих користувачів. Таким чином, CIR має полегшити і спростити доступ органів влади, відповідальних за запобігання, виявлення або розслідування терористичних злочинів або інших серйозних кримінальних злочинів, до інформаційних систем ЄС, які не створені виключно для цілей запобігання, виявлення або розслідування серйозних злочинів.

CIR забезпечуватиме загальне зберігання для ідентифікаційних даних, даних проїзних документів і біометричних даних осіб, зареєстрованих в EES, VIS, ETIAS, Eurodac і ECRIS-TCN. Вона повинна бути частиною технічної архітектури цих систем і служити в якості загального компонента між ними для зберігання і запиту на використання ідентифікаційних даних, даних проїзних документів і біометричних даних що обробляються. Усі записи в CIR повинні бути логічно розділені шляхом автоматичної позначки кожного запису ім'ям базової системи, що володіє цим записом.

У тих випадках, коли поліцейський орган держави – члена не може встановити особу через відсутність проїзного документа або іншого відповідного документа, що посвідчує особу, або у випадку виникнення сумнівів щодо даних, наданих цією особою, або щодо дійсності проїзного документа або у випадках, коли особа не може чи відмовляється співпрацювати, цей поліцейський орган повинен мати можливість запросити CIR для ідентифікації особи. Для цих цілей поліцейські влади повинні знімати відбитки пальців, використовуючи методи зняття відбитків у реальному часі, за умови, що процедура була розпочата у присутності цієї людини. Такі запити CIR не повинні вирішуватися з метою встановлення особи неповнолітніх у віці до 12 років, якщо це не відповідає найкращим інтересам дитини (ст. 24-28).

Якщо біометричні дані людини не можуть бути використані або якщо запит з цими даними не виконується, запит повинен здійснюватися з використанням даних особи в поєднанні з даними проїзного документа. Якщо в запиті вказується, що дані про цю людину зберігаються в CIR, органи влади держав – членів повинні мати доступ до CIR для перегляду ідентифікаційних даних і даних проїзного документа цієї особи.

Держави – члени повинні прийняти національні законодавчі заходи, що визначають органи, компетентні виконувати перевірки особи з використанням CIR, і встановлюють процедури, умови і критерії для таких перевірок, які повинні дотримуватися принципу пропорційності. Зокрема, національне законодавство

має передбачати повноваження зі збору біометричних даних при перевірці особистості особи, присутнього перед співробітником цих органів (ст. 24-30).

Створення MID має за мету підтримку функціонування CIR і підтримку цілей EES, VIS, ETIAS, Eurodac, SIS і ECRIS-TCN. Задля ефективного виконання покладених на них завдань, означені інформаційні системи ЄС вимагають точної ідентифікації осіб, чії особисті дані зберігаються в них. MID створюватиме і зберігатиме зв'язки між даними в різних інформаційних системах ЄС з метою виявлення декількох ідентифікаторів з подвійною метою полегшення перевірки особистості для сумлінних мандрівників і боротьби з шахрайством з ідентифікацією. MID повинен містити тільки посилання на дані про осіб, присутніх у більш ніж одній інформаційній системі ЄС. Пов'язані дані повинні бути чітко обмежені даними, необхідними для підтвердження того, що особа зареєстрована обґрунтованим або необґрунтованим чином під різними ідентифікаторами в різних системах, або з метою уточнення, що двоє людей, які мають однакові ідентифікаційні дані, не можуть бути однією й тією ж особою. У MID мають бути включені заходи захисту від можливої дискримінації і несприятливих рішень для осіб з множинною законною ідентичністю (ст.37, 39) [113].

2. Важливим елементом для реалізації справжньої галузі внутрішньої безпеки ЄС є *оперативне співробітництво між правоохоронними органами держав – членів* [114]. Слід зазначити, що оперативна співпраця з самого початку стала наріжним каменем для розвитку поліцейської співпраці. Окрім прогресу, досягнутого завдяки Європолу, та розгортання спільних слідчих груп, співпраця спочатку була обмежена проведенням зустрічей два рази на рік (з 2000 р., починаючи з Бернського Клубу), форумів, що об'єднували керівників служб національної безпеки з низки європейських країн з метою добровільного обміну інформацією в таких сферах, як боротьба зі шпигунством, організованою злочинністю та тероризмом. Ґрунтуючись на цій базовій ідеї, Лісабонський договір йде далі, передбачаючи у ст. 71 ДФЄС правову основу для створення Постійного комітету з оперативного співробітництва з питань внутрішньої

безпеки (COSI), який було офіційно засновано рішенням Ради від 25 лютого 2010 р. (2010/131/ЄС).

3. Вирішальну роль у підтримці оперативного співробітництва між правоохоронними органами держав – членів надають *спеціалізовані агентства* ЄС, такі як Європол, EMSC, ENISA, CEPOL, Frontex, EU-Lisa, EMCDDA, EASO і Eurojust, Вони сприяють оцінці загальних загроз безпеки, допомагають визначити загальні пріоритети для оперативних дій, а також заохочують і полегшують транскордонне співробітництво і судове переслідування (див.: підрозділ 2.1, 2.2 Розділу 2, підрозділ 3.2 Розділу 3).

4. *Спільні слідчі групи*. У 2002 р. було прийнято Рамкове рішення Ради 2002/465/ЖНА «Про спільні слідчі групи», в якому викладено правила створення і функціонування спільних слідчих груп (далі – ССГ). Обґрунтування цього рішення полягає в тому, що певні види злочинів у ЄС можуть бути більш ефективно розслідувані ССГ, створеними на певний період після укладення відповідної угоди між країнами ЄС [115].

Рамкове рішення було відповіддю на зустріч країн ЄС у 1999 р., коли було запропоновано створення таких груп для боротьби з наркотиками і торгівлею людьми, а також тероризму. Їх створення також було передбачено Конвенцією про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2000 р. Однак через повільні темпи її ратифікації було прийнято означене Рамкове рішення, що мало припинити свою дію після набрання чинності Конвенцією в усіх країнах ЄС.

У тих випадках, коли кримінальне розслідування в межах ЄС вимагає скоординованих і погоджених дій, принаймні дві країни ЄС можуть створити спільну слідчу групу. З цією метою компетентні органи відповідних країн ЄС укладають угоду, що визначає процедури, яким повинні слідувати члени ССГ. ССГ створюється для виконання конкретного завдання і на обмежений період (який може бути продовжено за взаємною згодою, для проведення кримінальних розслідувань в одній або декількох державах-членах, що створили групу). Створюючи ССГ, країни ЄС визначають її складову, що визначається відповідною метою. ССГ очолює представник однієї з країн ЄС в якій

проводиться розслідування. У її діяльності за згодою можуть взяти участь представники Європолу, Євроюсту, OLAF, які можуть надавати підтримку команді (наприклад, Євроюст може зробити офіційний запит до компетентних органів держави – члена ЄС про створення ССГ, допомогти в укладанні угоди про ССГ або підтримати діяльність за допомогою фінансування, наданого Комісією. Європол може підтримати створення і роботу ССГ, зокрема, завдяки своїй швидкій і безпечної мережі зв'язку та обміну інформацією (SIENA), логістичним та судовим експертам і можливостями аналізу), а також і представники країн, що не є членами ЄС. Всі члени ССГ повинні виконувати свої обов'язки відповідно до законодавства країни, в якій вони проводять розслідування [115].

ССГ можуть також створюватися між країнами за межами ЄС і між ними, за наявності відповідної правової основи – міжнародного договору або національного законодавства.

1 грудня 2014 р. Сполучене Королівство та Північна Ірландія повідомили Європейську комісію про своє бажання брати участь в актах Союзу в галузі поліцейського співробітництва та судової співпраці у кримінальних справах, прийнятих до набуття чинності Лісабонського договору і які не є частиною Шенгенського законодавства, що було підтверджене Рішенням Комісії 2014/858/ЄС [116]. 11 березня 2016 р. Італія повідомила Комісію про те, що вона включила рамкове рішення до свого національного законодавства. Це означає, що на сьогодні всі країни ЄС мають правову основу ЄС для створення ССГ.

Багато фахівців вважають, що спільні слідчі групи є ефективним інструментом розслідування справ у транскордонному контексті. ЄС забезпечив істотну підтримку роботи таких груп шляхом прийняття законодавчих заходів та створення спеціалізованих інституцій, агентств. Так, на підтримку ССГ у 2005 р. було створено Мережу національних експертів із сумісних слідчих груп (Мережа ЛІТ) задля реалізації «Гаазької програми» та зобов'язань щодо призначення кожною державою-членом національного експерта з метою заохочення використання ЛІТ й обміну досвідом та передової практики. Метою Мережі ЛІТ, що складається як мінімум з одного національного експерта від держави – члена,

є сприяння роботі фахівців-практиків у державах-членах. Мережа JT у першу чергу заохочує використання ССГ. Крім того, мережа JT полегшує створення груп, допомагає в обміні досвідом і кращими практиками та допомагає фахівцям-практикам у різних державах-членах із законодавчими, адміністративними та оперативними аспектами, пов'язаними зі створенням JT.

Національні експерти – це, в основному, представники правоохоронних, прокурорських та / або судових органів. Інституційні органи, такі як Євроюст, Європол, OLAF, Європейська комісія і Рада Європейського союзу, також призначили контактні пункти в Мережу JT [117].

Питанню підвищення рівня розслідування кримінальних справ, пов'язаних з транскордонною злочинністю за допомогою ССГ приділено увагу й на міжнародному універсальному рівні якими зазначено, що в разі відсутності таких груп, слід розглянути питання про проведення паралельних розслідувань при координації державами своїх дій з тим, щоб підвищити ефективність усіх розслідувань і розширити коло підслідних суб'єктів. Ще однією рекомендованою моделлю є спільні центри з проведення розслідувань. У цьому випадку слідчі з різних держав розслідують одну і ту ж справу в межах єдиної команди, перебуваючи в одній з держав і навіть в одному місці. Нещодавно такий центр для протидії транскордонній торгівлі людьми був відкритий в Австрії [118, с. 6].

5. Співпраця між підрозділами спеціального призначення. Серед актів ЄС, що стосуються співпраці підрозділів спеціального призначення слід вказати Рішення 2008/615/JHA - транскордонне співробітництво, особливо в боротьбі з тероризмом і транскордонною злочинністю, що спрямоване на поліпшення транскордонної співпраці між поліцією та судовими органами країн ЄС з метою більш ефективної боротьби з тероризмом і транскордонною злочинністю. Особлива увага в акті приділяється автоматизованому обміну інформацією. Воно передбачає співробітництво у протидії тероризму. Це рішення впливає з багатостороннього договору, підписаного в 2005 році Бельгією, Німеччиною, Іспанією, Францією, Люксембургом, Нідерландами та Австрією. Він був

перетворений в юридичний документ, який зобов'язує всі країни ЄС. Рада згодом прийняла рішення Prüm та його правила щодо його реалізації.

Рішення встановлює правила щодо: автоматизованого доступу до профілів ДНК, дактилоскопічних даних і певних національних реєстраційних даних про транспортні засоби; надання даних про основні події; надання інформації з метою запобігання терористичних злочинів; інших заходів щодо активізації транскордонного поліцейського співробітництва.

З метою розширення транскордонного поліцейського співробітництва, рішення передбачає, що країни ЄС можуть проводити спільне патрулювання та інші спільні операції для запобігання кримінальним злочинам і підтримання громадського порядку та безпеки на території даної країни ЄС. Країни ЄС повинні надавати одна одній взаємну допомогу у випадках масових зібрань та інших порівнянних великих подій, катастроф і серйозних аварій [119].

Рішення Ради 2008/617/JHA від 23 червня 2008 р. Про покращення співпраці між підрозділами спеціального призначення держав – членів Європейського союзу в кризових ситуаціях [120] націлене на поліпшення співпраці між спеціальними підрозділами держав – членів в антропогенних кризових ситуаціях, які представляють серйозну і пряму фізичну загрозу. У Рішенні встановлюються загальні правила і умови надання допомоги цими підрозділами будь-якій державі – члену ЄС. У ньому викладено загальні правила й умови співпраці підрозділів спеціального призначення держав – членів у кризових ситуаціях. Співпраця заснована на наданні допомоги і / або на здійсненні операцій на території запитуючої держави – члена. Деталі для реалізації практичних заходів співпраці вирішуються між запитуючою та запитуваною державами – членами безпосередньо.

Компетентний орган держави – члена обробляє прохання про надання допомоги від підрозділу спеціального призначення іншої держави – члена. У запиті повинно бути зазначено характер і операційну необхідність надання допомоги. Компетентний орган запитуваної держави – члена може або прийняти, або відхилити прохання чи запропонувати допомогу в іншій формі.

Надана допомога може складатися з надання відповідного обладнання; проведення експертизи; проведення операції на території запитуючої держави – члена.

При проведенні операцій підрозділ спеціального призначення запитуваної держави – члена відіграє допоміжну роль. Він повинен надавати допомогу під відповідальністю, повноваженнями і керівництвом держави, що надіслала запит. Хоча операції підпадають під юрисдикцію держави – члена, яка надала запит, запитувані посадові особи держави – члена можуть діяти лише в межах повноважень, визначених їхнім національним законодавством.

Держави – члени, які беруть участь у цій формі співробітництва, повинні забезпечити обмін досвідом і знаннями та інформацією про управління кризовими ситуаціями. З цією метою підрозділи спеціального призначення повинні проводити зустрічі і спільні тренінги та вправи. Вони можуть фінансуватися з певних фінансових програм Співтовариства. Отже, відповідальність за організацію цих заходів лежить на державі – члені, головуючій у Раді ЄС.

У Декларації Ради про солідарність з тероризмом від 25 березня 2004 р. було закладено правову основу для співробітництва між державами – членами у випадку терористичних нападів. Рішення Ради 2008/617/ЖНА доповнює рішення Ради 2008/615/ЖНА від 23 червня 2008 р. Про розширення прикордонного співробітництва, зокрема в боротьбі з тероризмом і транскордонною злочинністю, у ст. 18 якої покладається обов'язок держав – членів надавати одна одній допомогу у зв'язку з масовими зібраннями, лихами і серйозними аваріями. В акті надано визначення ключових термінів, зокрема: *спеціальний підрозділ* – це будь-який підрозділ правоохоронних органів держави – члена, який спеціалізується на контролі за кризовою ситуацією; *кризова ситуація* – це будь-яка ситуація, коли компетентні органи держави – члена мають розумні підстави вважати, що існує кримінальний злочин, який є серйозною прямою фізичною загрозою для осіб, майна, інфраструктури або установ цієї держави – члена; *компетентний орган* – це національний орган, який може звертатися із запитами і давати дозвіл на розгортання підрозділів спеціального призначення [121, с. 410].

6. *Мережі національних спеціалізованих підрозділів.* Співробітництво в мережах національних спеціалізованих підрозділів є одним з ефективних засобів забезпечення оперативного співробітництва через кордони. Транскордонне співробітництво між національними підрозділами фінансової розвідки (FIUs) і національними відділеннями з повернення активів (AROs) допомагають боротися з відмиванням грошей і отримують доступ до незаконних доходів від злочинів. Так само митні органи співпрацюють в управлінні ризиками в міжнародному ланцюгу постачань, щоб гарантувати, що митниця ефективніше справляється з ризиками в міжнародному ланцюгу постачань при одночасному сприянні законній торгівлі. Спеціалізовані установи також співпрацюють – у межах своїх відповідних правових повноваженнях – для боротьби з екологічними злочинами.

7. *Центри співпраці поліції та митниці.* Центри поліцейського і митного співробітництва (PCCCs) в прикордонних регіонах забезпечують додаткову цінність, об'єднуючи на одному майданчику правоохоронні органи різних держав – членів. ЄС підтримує зростаюче число PCCCs спільного фінансування для обміну досвідом і кращими практиками. Хоча більша частина інформації, якою обмінюються в PCCCs, не стосується серйозної та організованої злочинності, важливо, щоб інформація про такі випадки передавалася на національний рівень й, у міру необхідності, в Європол.

8. Ще одним з напрямків співпраці правоохоронних структур ЄС є *забезпечення високого рівня безпеки ЄС.* У квітні 2014 р. Європейським парламентом і Радою було прийнято Регламент (ЄС) № 513/2014 Про створення у межах Фонду внутрішньої безпеки інструменту фінансової підтримки співробітництва в галузі поліції, запобігання й протидії злочинам і врегулювання кризових ситуацій та скасування Рішення Ради 2007/125/ЖНА, в якому викладено правила для фінансового інструменту ЄС, який у межах Фонду внутрішньої безпеки (ISF) стосується співпраці поліції, запобігання злочинності та боротьби з нею.

Відомий як регламент ISF-Police, інструмент націлений на забезпечення високого рівня безпеки в ЄС. Для досягнення цієї мети він буде підтримувати дії,

пов'язані з попередженням злочинності; боротьбою з транскордонною, серйозною та організованою злочинністю, включаючи тероризм; зміцнення співпраці між правоохоронними органами та іншими органами влади в країнах ЄС, з Європолем та іншими органами ЄС, а також з відповідними країнами, що не входять у ЄС, і міжнародними організаціями.

Регламент передбачає підтримання дій щодо зміцнення потенціалу країн ЄС та ЄС для ефективного управління ризиками та кризами, пов'язаними з безпекою, підготовкою і захистом людей та критичної інфраструктури (напр., електрика, вода, транспорт) від терористичних нападів та інших, пов'язаних з безпекою, інцидентів. Регламент переслідує такі оперативні цілі: зміцнення потенціалу країн ЄС щодо запобігання та припинення транскордонної злочинності; сприяння співробітництву правоохоронних органів країн ЄС (поліції, митниці тощо), а також між країнами ЄС та Європолем; розробка схем навчання, включаючи технічні та професійні навички і знання щодо зобов'язань, які стосуються дотримання прав людини; розробка заходів, гарантій, механізмів і передової практики для раннього виявлення, захисту й підтримки свідків і жертв злочинів; розробка заходів зі зміцнення адміністративного та оперативного потенціалу країн ЄС для захисту критичної інфраструктури; швидка розробка всебічних і точних оглядів у кризових ситуаціях, координація заходів реагування й обміну секретною або конфіденційною інформацією; розробка комплексних підходів, заснованих на загальних оцінках у кризових ситуаціях, і зміцнення взаєморозуміння різних рівнів загроз країн і країн ЄС, та країн-партнерів [19].

У 2010 р. було прийнято Рішення Ради 2010/131/ЄС Про створення Постійного комітету з оперативного співробітництва з питань внутрішньої безпеки з метою сприяння, заохочення і зміцнення оперативного співробітництва відповідних національних органів країн ЄС у галузі внутрішньої безпеки [37]. Його створення також передбачене ДФЄС.

До компетенції Постійного комітету віднесено: забезпечення ефективної співпраці і координації в галузях, охоплених поліцейською та митною співпрацею, а також органами зовнішнього прикордонного контролю. У

відповідних випадках охоплення співробітництва судових органів у кримінальних питаннях, коли це має відношення до оперативної співпраці у сфері внутрішньої безпеки; оцінювання ефективності оперативного співробітництва, виявлення будь-яких недоліків і надання рекомендацій щодо проведення відповідних заходів для усунення недоліків [37].

Постійний комітет не бере участі у підготовці законодавчих актів. Щодо виникнення терористичного нападу або стихійного або техногенного лиха в межах ЄС, він може надавати Раді допомогу відповідно до пункту солідарності ст. 222 ДФЄС.

Постійний комітет допомагає забезпечити узгодженість дій, вжитих Євроюстом, Європолем, Європейським агентством зовнішніх кордонів (Frontex) та іншими відповідними органами. Цим органам, у випадку необхідності, буде запропоновано бути присутніми на засіданнях Постійного комітету в якості спостерігачів [122].

Серед інших заходів щодо розширення транскордонного співробітництва поліції слід зазначити підтримку громадського порядку та безпеки на території держав – членів ЄС. Ці питання актуалізувалися після насильницьких демонстрацій під час європейських акцій в Ніцці і Гетеборзі, й особливо після зустрічі «вісімки» в Генуї в липні 2001 р., коли посилилася стурбованість з приводу здатності поліцейських сил гарантувати громадський порядок і безпеку при одночасній повазі основних прав. 13 липня 2001 р. для розгляду цього питання було скликано спеціальну Раду юстиції і внутрішніх справ на якій було узгоджено низку заходів щодо запобігання насильницьких заворушень під час зустрічей на високому рівні, в тому числі активізація співпраці у поліцейській сфері, обміну інформацією при повазі права на захист персональних даних, перетину кордонів, судової співпраці.

У той же час Рада наголосила на необхідності гарантувати, щоб громадяни могли користуватися своїми правами на свободу вираження поглядів і збиратися мирним чином, в умовах, коли немає загрози їх безпеці, безпеки інших людей або їх власності. Вона рекомендувала провести конструктивний діалог між

організаторами публічних демонстрацій і владою приймаючої країни та встановити тісні міжнародні контакти з тим, щоб законні демонстрації не обмежувалися і не використовувалися насильницькими групами.

Було прийнято ряд актів серед яких слід вказати такі: Рішення Ради 2002/956/ЖНА від 28 листопада 2002 р. про створення Європейської мережі захисту громадських діячів (зі змінами 2009/796/ЖНА від 4 червня 2009 р.) [123]. Завданнями мережі є: сприяння обміну загальною й технічною інформацією та досвідом між національними службами, які беруть участь у Мережі; сприяти розробці набору загальних передових методів для оперативної діяльності національних служб; сприяти взаємному відрядженню національних посадових осіб; дозволити національним службам, які беруть участь у Мережі, обмінюватися інформацією, спілкуватися і виробляти спільні погляди на процедури і методи, що стосуються захисту громадських діячів; заохочувати обмін оперативною інформацією про застосування заходів безпеки, коли громадський діяч повинен бути захищений у двох або більше країнах ЄС; заохочувати співпрацю між органами національних служб захисту в застосуванні захисту, коли громадський діяч повинен бути захищений в двох або більше країнах ЄС.

Для цілей цього Рішення «громадський діяч» означає будь-яку особу в офіційному або неофіційному становищі, яка підпадає під захист відповідно до національного законодавства держави – члена або відповідно до правил міжнародної чи наднаціональної організації чи установи.

З метою захисту громадських діячів створено Робочу групу з питань захисту, яка має за завдання: а) сприяння обміну інформацією між відділами, які беруть участь у Мережі, зокрема: щодо загальної та технічної інформації та досвід щодо захисту громадськості цифри, інформації про найбільш відповідні критерії відбору та навчання персоналу служби, відповідального за захист громадських діячів; б) сприяння розробці набору загальних найкращих практик щодо оперативної діяльності, що здійснюються підрозділами, які беруть участь у Мережі; с) сприяння взаємному відрядженню посадових осіб департаментів, які беруть участь у Мережі; d) надання дозволів відділам, які беруть участь у Мережі,

обмінюватися інформацією, спілкуватися та виробити спільні погляди на процедури і запити про надання дозволу державою-членом, що приймає тощо (п.2) [124].

У цьому зв'язку слід зазначити, що питання підтримання громадського порядку є центром уваги на міжнародному універсальному рівні, так ООН у межах якої було прийнято Декларацію про злочинність і суспільну безпеку (резолуція Генеральної Асамблеї ООН 51/60 від 12 грудня 1996 р.), що передбачає прагнення держав – членів захищати безпеку та добробут своїх громадян і всіх осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, шляхом прийняття ефективних національних заходів по боротьбі з небезпечною транснаціональною, в тому числі з організованою, злочинністю, незаконним обігом наркотиків і зброї, контрабандою інших незаконних товарів, організованою торгівлею людьми, терористичними злочинами і відмиванням доходів від небезпечних злочинів, а також приймають на себе зобов'язання взаємно співпрацювати в цих зусиллях. Сприяти розширенню співпраці та допомоги в правоохоронній галузі на двосторонній, регіональній, багатосторонній і глобальній основі, в тому числі укладення у відповідних випадках угод про взаємну юридичну допомогу, з метою сприяння виявленню, затриманню і переслідуванню осіб, які скоюють небезпечні транснаціональні злочини або будь-яким іншим чином несуть за них відповідальність, і в цілях забезпечення ефективного міжнародного співробітництва правоохоронних та інших компетентних органів (ст. 1, 2.) [125].

Значимою з точки зору забезпечення безпеки є резолюція Економічної і Соціальної Ради ООН Регулювання обігу вогнепальної зброї з метою попередження злочинності, охорони здоров'я населення та забезпечення громадської безпеки (резолуція 1997/28 Економічної і Соціальної Ради від 21 липня 1997 р.), яка має за мету впорядкування державами – членами підходів до регулювання використання цивільної вогнепальної зброї, збору порівнянної інформації про регулювання обігу вогнепальної зброї; забезпечення технічної допомоги, підготовки кадрів та обміну інформацією і необхідності здійснення двосторонніх, регіональних або багатосторонніх угод чи домовленостей про

боротьбу з незаконним обігом вогнепальної зброї з тим, щоб забезпечити в усіх державах-членах достатній потенціал в галузі регулювання обігу вогнепальної зброї; сприяти в межах наявних ресурсів здійсненню проектів технічного співробітництва, в яких визнається значення регулювання обігу вогнепальної зброї для вирішення питань, пов'язаних з викоріненням насильства щодо жінок, з метою забезпечення правосуддя для жертв злочинів та вирішення проблеми дітей і підлітків, які є жертвами і виконавцями злочинів, а також для відновлення і зміцнення правопорядку в межах проектів з підтримання миру в період після припинення збройних конфліктів [126, с. 15–17].

Аналіз форм, напрямків поліцейської співпраці дає підстави констатувати, що вони мають тенденцію до розвитку, удосконалення та розробки нових шляхів тощо, підтвердженням чого слугують доктринальні джерела. Так, на думку Gorazd Mesko і Robert Furman, співпраця поліції в Європейському Союзі включає в себе різні політичні, законодавчі, організаційні, системні та оперативні заходи. Розвиток поліцейського співробітництва за останні 20 років в основному здійснювався на шляху до постійного поліпшення обміну поліцейської інформацією і розвідувальними даними. Автори вважають, що тенденція поліцейського співробітництва на рівні Європейського Союзу буде йти в напрямку спрощення правил та підходів, заснованих на стрімкому розвитку, які дозволили б розробити більш ефективні інструменти співпраці [127, с. 6]. Laure Guille у своїй праці зазначив, що за останні два десятиліття відбулися значні зміни щодо транснаціональної співпраці поліції та судової системи, зі створенням щодо нових інструментів співпраці, таких як Європейська судова мережа, Центри співпраці поліції та митниці, Європол і Євроюст. Однак співпраця на рівні переговорів нічого не означає, якщо ці структури, агентства та мережі не будуть належним чином втілені в практику на місцях [128, с. 257].

2.2 Організаційно-правові основи поліцейського співробітництва держав – членів Європейського Союзу

Правоохоронні органи держав – членів традиційно співпрацюють на двосторонній або багатосторонній основі. ЄС прагне сприяти співпраці між державами – членами з метою досягнення більш швидкого, безпечного і більш структурованого співробітництва. Комісія й агентства Союзу сприяють розширенню співробітництва між правоохоронними органами, зокрема за допомогою: Політичного циклу ЄС щодо серйозної та організованої злочинності; надання допомоги державам – членам у реалізації чинного законодавства про транскордонне співробітництво, такого як спільні розслідування злочинів проти транскордонних злочинів і підтримка держав – членів, що надається установами ЄС. Крім того, правова основа, запроваджена Лісабонським договором 2007 р., надає додаткові правові та практичні заходи для забезпечення ефективності оперативного співробітництва між органами влади різних держав – членів.

Слід зазначити, що Комісія і правоохоронні органи ЄС, такі як Європол, не мають автономних слідчих можливостей і не відповідають за оперативну правоохоронну діяльність – це обов'язок держав – членів ЄС. Проте, Комісія й агентства ЄС сприяють розширенню співробітництва правоохоронних органів у межах Союзу. ЄС заснував низку агентств (установ), кожне з яких є унікальним і виконує індивідуальну функцію та робить внесок у спільну справу, вирішуючи завдання, пов'язані з транснаціональною злочинністю, забезпечуючи безпеку фізичних осіб, держав – членів, органів, інституцій ЄС та їх посадових осіб.

Зважаючи на ту обставину, що ЄС акцентує увагу на попередженні злочинності, на підставі рішення Ради 2001/427/ЈНА була створена Європейська мережа з попередження злочинності (далі – Європейська мережа), яку було реформовано на підставі рішення Ради 2009/902/ЈНА від 30 жовтня 2009 [129]. Європейська мережа сприяє розробці різних аспектів попередження злочинності на рівні Союзу з урахуванням стратегії попередження злочинності ЄС і підтримує заходи щодо попередження злочинності на національному та місцевому рівнях.

На Європейську мережу покладено виконання таких завдань: сприяти співробітництву, контактам і обміну інформацією та досвідом між суб'єктами в галузі попередження злочинності; збирати, оцінювати і передавати оцінену інформацію, в тому числі щодо передової практики про існуючі заходи щодо попередження злочинності; організовувати конференції, зокрема щорічну конференцію з передового досвіду, й інші заходи, в тому числі щорічну європейську премію з попередження злочинності, призначену для досягнення цілей Європейської мережі і широкого поширення її результатів; у міру необхідності надавати свої експертні знання Раді та Комісії; щорічно доповідати Раді про свою діяльність через Правління і компетентні робочі органи. Раді пропонується схвалити звіт і направити його до Європейського парламенту; розробити і реалізувати робочу програму, засновану на чітко визначеній стратегії, що враховує виявлення і реагування на відповідні загрози злочинності [129].

Європейська мережа сприяє розповсюдженню передової практики держав у таких сферах як: злочини серед молоді – пошук способів з метою дати дітям і молоді можливість звертатися в поліцію по-новому, і по-своєму (напр., за допомогою соцмереж); домашнє насилля – надання консультацій жертвам злочину, створення кризових центрів тощо; запровадження заходів, направлених на добровільну передачу вогнепальної і холодної зброї до поліції; дитяча віктимізація в кіберпросторі – підвищення обізнаності громадськості про потенційні ризики, пов'язані з використанням Інтернету і мобільних пристроїв, а також навчання дітей безпечно використовувати нові технології; наркотичні речовини – запровадження профілактичного проекту для дітей молодшого та середнього шкільного віку [130].

Серед спеціалізованих агентств, що мають відношення до запобігання, виявлення та розслідування кримінальних злочинів чільне місце посідає Європол. Його створення було передбачено Договором про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. (ст. К. 3). У 1995 р. було прийнято Договір про створення Європолу (набув чинності 01.10.1998 р.) (далі – Конвенція про Європол). Конвенція про Європол стала об'єктом декількох змін, закріплених трьома

протоколами, які набрали чинності після тривалої процедури ратифікації. У 2009 р. Конвенцію про Європол було замінено Рішенням Ради ЄС (далі – Рішення) про створення Європейського поліцейського відомства (Європол), відповідно до якого Європол є структурним підрозділом організаційного механізму ЄС, що фінансується з бюджету ЄС. Таким чином посилюється роль Європейського Парламенту щодо контролю за діяльністю цієї організації шляхом участі Парламенту у прийнятті бюджету, включаючи штатний розклад і процедуру (Преамбула п. 1, 3, 5 Рішення) [131].

11 травня 2016 р. Європейським парламентом та Радою ЄС було прийнято Регламент № 2016/794 «Про Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів (Європол)», який замінив та скасував Рішення Ради ЄС № 2009/371/ПВС та пов'язані з ним рішення, а саме: Рішення Ради ЄС № 2009/934/ПВС, № 2009/935/ПВС, № 2009/936/ПВС і № 2009/968/ПВС (далі – Регламент № 2016/794) [132].

Відповідно до ст. 88 ДФЄС, завданням Європолу є підтримка та зміцнення діяльності поліцейських органів та інших правоохоронних служб держав – членів, їхньої взаємної співпраці щодо запобігання та боротьби проти тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держав – членів, тероризму та тих форм злочинів, що впливають на спільні інтереси, охоплені політикою Союзу [133], зокрема, наркоторгівлею, ядерними і радіоактивними матеріалами, трансплантатами, крадіжкою автомобілів, торгівлею людьми, нелегальною міграцією і відмиванням брудних грошей, корупцією, комп'ютерною злочинністю, незаконною торгівлею зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами, незаконною торгівлею культурними цінностями, расизмом і ксенофобією, навмисним вбивством, тяжкими тілесними ушкодженнями, екологічною злочинністю, виготовлення контрафактної і піратської продукції тощо [14].

Європол здійснює такі функції: 1) збирання, збереження, обробка, аналіз інформації і даних, а також обмін інформацією і даними; б) безвідкладне повідомлення компетентним органам держав – членів через спеціальний відділ про факти, які їх зачіпають, і сповіщення про зв'язок, який констатовано між

злочинами; с) сприяння розслідуванням у державах-членах, особливо, шляхом передачі національним відділам усієї необхідної інформації з цього приводу; d) звернення до компетентних органів відповідних держав – членів із запитом про порушення, проведення і координацію розслідувань і висунення пропозицій щодо створення сумісних слідчих бригад щодо визначених справ; e) надання державам – членам інформації та допомоги в аналізі при проведенні масштабних заходів («зустрічі у верхах», міжнародні спортивні змагання тощо); f) підготовка оцінок загрози, стратегічних аналізів і загальних доповідей, які належать до його мети, оцінок загрози, що породжена організованою злочинністю; g) розробка, спільне використання і просування спеціальних знань про методи запобігання злочинності, слідчі процедури і технічні та криміналістичні методи, а також надання рекомендацій державам – членам; h) надання допомоги державам – членам у транскордонному обміні інформацією щодо операцій і досліджень, а також спільних слідчих груп, у тому числі шляхом надання оперативної, технічної та фінансової підтримки; i) забезпечує спеціалізовану підготовку та надає допомогу державам – членам в організації навчання, в тому числі шляхом надання фінансової підтримки у межах своїх завдань і відповідно до існуючих людських і бюджетних ресурсів у співпраці з Агентством Європейського союзу з підготовки кадрів для правоохоронних органів (CEPOL); j) співпрацює з органами ЄС, встановленими відповідно до розділу V ДФЄС і з Європейським бюро по боротьбі з шахрайством), зокрема, шляхом обміну інформацією та надання аналітичної підтримки у сферах, що належать до їх компетенції; k) у межах визначеної мети (цілей) надає інформацію та підтримку структурам та місіям ЄС з урегулювання кризових ситуацій, створених відповідно до положень Договору про Європейський Союз; l) розвиває експертні центри Союзу, що спеціалізуються на боротьбі з певними формами злочинності, які підпадають під дію цілей Європол, зокрема, Європейський центр по боротьбі з кіберзлочинністю; m) підтримує дії держав – членів щодо запобігання та боротьби з формами злочинності, перерахованими в Додатку I Регламенту № 2016/794, вчинення яких полегшується або здійснюється з використанням Інтернету, в тому числі у співпраці з

державами – членами, надаючи інформацію про інтернет-провайдерів веб-контенту в мережі Інтернет, за допомогою або за сприяння яких полегшується вчинення або вчиняються такі форми злочинності, для того щоб вони добровільно розглянули питання про сумісність інтернет-контенту з їх власними умовами [132].

Персонал Європолу в якості підтримки може брати участь у спільних слідчих бригадах з метою розслідування злочинів, підвідомчих Європолу. Підставою створення таких бригад є угода, укладена між Директором і компетентними органами держав – членів, що беруть участь, при посередництві національних відділів.

Структура Європолу: відповідно до ст. 9 Регламенту № 2016/794 структуру внутрішніх органів Європолу утворюють: Адміністративна рада (Правління); Виконавчий директор; та будь-які інші консультативні органи, створені Адміністративною радою (Правлінням) відповідно до п. s) ч. 1 ст. 11 Регламенту [132].

За потреби Європол може звертатися по допомогу до національних експертів, які відряджаються до його штаб-квартири.

З метою підтримання зв'язку з Європолом кожна держава-член ЄС або третя держава створює або призначає національний орган, який виступає єдиним органом зв'язку між Європолом та компетентними органами такої держави. Кожен національний орган, з метою надання допомоги в обміні інформацією між Європолом та його державою, відряджає до штаб-квартири Європолу як мінімум одного офіцера зв'язку.

У 2013 р. відбулося офіційне відкриття Європейського центру по боротьбі з кіберзлочинністю (ЕСС). Підрозділ Європолу покликаний відігравати провідну роль у боротьбі з кіберзлочинністю на території Європейського Союзу. ЕСС займається створенням оперативних і аналітичних потужностей, необхідних для забезпечення швидкого реагування на кіберзлочини, а також організацією взаємодії офіційних відомств ЄС і країн-членів з міжнародними партнерами. Мандат Центру визначає такі сфери відповідальності: боротьба зі злочинами, які

вчиняються організованими злочинними групами та тягнуть за собою отримання незаконних доходів в особливо великих розмірах (шахрайство з кредитними картками або банківськими операціями); боротьба зі злочинами, що завдають серйозної шкоди жертві, зокрема з розбещенням малолітніх; боротьба з діями, спрямованими на спричинення шкоди або виведення з ладу інфраструктури та інформаційних систем ЄС.

ЕСС відповідальний за збір та обробку даних, надання інформаційної, технічної та криміналістичної підтримки відповідним підрозділам правоохоронних органів країн-членів ЄС, координацію спільних розслідувань, навчання і підготовку фахівців (у співпраці з CEPOL). Центр сприяє проведенню необхідних досліджень і створенню програмного забезпечення, опікується оцінкою й аналізом існуючих і потенційних загроз, складанням прогнозів і випуском завчасних попереджень. До сфери діяльності Центру також входить допомога суддям і прокурорам [134].

Спільно з ЕСС працює Спільна цільова група по боротьбі з кіберзлочинністю (J-CAT) (створена у 2014 р.), що надає допомогу у боротьбі з кіберзлочинністю всередині та за межами ЄС. Вона розташована в Європейському центрі по боротьбі з кіберзлочинністю. Її мета полягає в тому, щоб стимулювати та координувати дії, засновані на інтелекті, з ключовими загрозами та цілями кіберзлочинності, полегшуючи спільну ідентифікацію, встановлення пріоритетів, підготовку і початок транскордонних розслідувань та операцій з боку своїх партнерів. До компетенції J-CAT належать: високотехнологічні злочини (зокрема, (шкідливе програмне забезпечення, бет-мережі, вторгнення; сприяння скоєнню злочинів (куленепробивний хостинг, контр-антивірусні послуги, лізинг та оренда інфраструктури, відмивання грошей, включаючи віртуальні валюти); онлайн-шахрайство (онлайн-платіжні системи, кардінг, соціальна інженерія). Вона складається з постійної оперативної групи офіцерів зв'язку з кібернетиками з кількох держав – членів ЄС та партнерів по співробітництву, не входячи в ЄС, які базуються в штаб-квартирі Європолу і доповнюються персоналом ЕСЗ [135].

Європейський контртерористичний центр (ЕСТС) – операційний центр та центр експертизи, який відображає зростаючу потребу ЄС у посиленні своєї відповіді на терор (створений у 2016 р.). Сферою його діяльності є: надання оперативної підтримки на запит держави – члена ЄС для проведення розслідувань; боротьба з іноземними бійцями; обмін оперативними даними та досвідом з питань фінансування тероризму (згідно з терористичною програмою відслідковування фінансів і фінансової розвідки); онлайн-терористична пропаганда та екстремізм (через інтернет-референтну групу ЄС); незаконний обіг зброї; міжнародне співробітництво між органами з протидії та боротьби з тероризмом.

Основне завдання ЕСТС полягає в наданні оперативної підтримки державам – членам у розслідуваннях після терористичних атак. Він перевіряє поточну оперативну інформацію щодо даних, які Європол вже має, швидко приносить фінансові результати та аналізує всі наявні дані розслідування, щоб допомогти зібрати структуровану картину терористичної мережі. ЕСТС ґрунтується на встановлених інструментах Європолу та мережах боротьби з тероризмом, які вже зіграли важливу роль у європейському реагуванні на терористичні загрози, але разом із тим, включає в себе низку нових функцій.

У випадку масштабної терористичної події ЕСТС може сприяти скоординованому реагуванню. Для цієї мети існують різні команди, що часто поєднуються з експертами з боротьби з тероризмом, які тимчасово відряджаються державами – членами, залежно від характеру події [136].

Спеціалізовані групи експертів та експерти ЕСТС збирають оперативну інформацію від правоохоронних органів з усіх держав – членів, а також від третіх сторін. Команди працюють над цією інформацією для визначення більш широкої перспективи ЄС у боротьбі з тероризмом як для оперативних, так і стратегічних цілей.

Будучи складовою частиною операційного відділу Європолу, ЕСТС також співпрацює з іншими операційними центрами в Європі, такими як Європейський

центр кіберзлочинності (EC3) та Європейський центр по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC).

Операції з обміну інформацією в ЄЦБ посилюють загальні можливості боротьби з тероризмом Європолу. Він оснащений для надання допомоги державам – членам і ключовим партнерам, таким як Інтерпол і Євроюст, в ефективному управлінні розвідувальними даними по боротьбі з тероризмом [136].

Європейський центр моніторингу наркотиків і наркоманії (далі – EMCDDA) – є одним з децентралізованих агентств ЄС, створений з метою надання ЄС і його державам – членам фактичного огляду європейських проблем наркотиків і міцної бази доказів для підтримки дебатів з наркотиків (заснований у 1993 р.). Сьогодні він пропонує директивним органам дані, необхідні для складання поінформованих законів і стратегій щодо наркотиків. Це також допомагає професіоналам і фахівцям-практикам, які працюють у цій галузі, знайти оптимальну практику і нові напрямки досліджень. В основі роботи агентства лежить просування наукової досконалості. Для досягнення своєї основної мети щодо забезпечення достовірної інформації про наркотики в Європі, EMCDDA розробив інфраструктуру і інструменти, необхідні для збору даних по країнах на узгодженій основі. Ці дані потім подаються національними центрами моніторингу наркотиків (мережа Reitox) до центрального офісу в Лісабоні для аналізу, в результаті чого різні інформаційні продукти передають більш загальну європейську картину. EMCDDA також працює з партнерами в інших регіонах світу, обмінюючись інформацією і досвідом. Співпраця з європейськими та міжнародними організаціями у сфері наркотиків також відіграє центральну роль у його роботі в якості засобу поліпшення розуміння феномену глобальних наркотиків [137].

Європейське бюро боротьби із шахрайством (OLAF) – створене на підставі Рішення 1999/352/ЄС, ECSC, Euratom від 28 квітня 1999 р. [138] (у подальшому в означений документ було внесено зміни на підставі Резолюції Комісії 2013/478/ЄС від 27 вересня 2013 р., Рішення Комісії (ЄС)2015/512 від 25 березня 2015 р., Рішення Комісії 2015/2418 від 18 грудня 2018 р.). Відповідно до

означеного Рішення завдання OLAF полягає у здійсненні повноважень Комісії з проведення зовнішніх адміністративних розслідувань з метою посилення боротьби з шахрайством, корупцією та будь-якою іншою незаконною діяльністю, що шкодить фінансовим інтересам Союзу, а також інших дій чи діяльності суб'єктів, що порушують положення Союзу. OLAF відповідає за проведення внутрішніх адміністративних розслідувань, призначених: а) боротися з шахрайством, корупцією та іншою незаконною діяльністю, що шкодить фінансовим інтересам Союзу, б) розслідувати серйозні факти, пов'язані з виконанням професійної діяльності, що можуть становити порушення обов'язків з боку посадових осіб і службовців Співтовариств, які ймовірно можуть призвести до дисциплінарних і, у відповідних випадках, кримінальних проваджень або аналогічного порушення зобов'язань членами установ і органів, керівниками органів або працівниками інституцій і органів, які не підпадають під дію Положення про посадових осіб Європейських співтовариств і Умов працевлаштування інших службовців Співтовариств. Бюро здійснює повноваження Комісії таким чином, як вони визначені в положеннях, установлених у межах Договорів, і з урахуванням обмежень і умов, установлених у них. Комісія або інші установи чи органи можуть доручити OLAF проводити розслідування в інших сферах. OLAF відповідає за надання Комісією допомоги у сфері боротьби з шахрайством у співпраці з державами – членами та за діяльність з розробки концепції для боротьби з шахрайством. Це може включати участь у діяльності міжнародних органів і асоціацій, що спеціалізуються на боротьбі з шахрайством та корупцією, зокрема для обміну кращими практиками. OLAF відповідає за підготовку законодавчих і нормативних ініціатив Комісії з метою запобігання шахрайству. OLAF відповідає за будь-яку іншу операційну діяльність Комісії щодо боротьби з шахрайством, зокрема: розвиток необхідної інфраструктури; забезпечення збору та аналізу інформації; надання технічної допомоги, зокрема у сфері підготовки, іншим інституціям або органам, а також компетентним національним органам. OLAF повинно підтримувати прямий

контакт з поліцією та судовими органами. OLAF повинно представляти Комісію на службовому рівні на відповідних форумах у визначених сферах.

Агентство Європейського Союзу з питань кібербезпеки (ENISA) засновано в 2004 р. для сприяння досягненню спільної мети забезпечення високого рівня мережевої та інформаційної безпеки в ЄС. У 2013 році Регламент (ЄС) № 526/2013 встановив новий мандат Агентства на семирічний період до 2020 р., який було замінено Регламентом (ЄС) 2019/881 Європейського парламенту та Ради від 17 квітня 2019 р. про ENISA (Агентство Європейського Союзу з питань кібербезпеки) та про сертифікацію кібербезпеки інформаційних та комунікаційних технологій і скасування Регламенту (ЄС) № 526/2013 (Закон про кібербезпеку).

ENISA підтримує європейські інститути, держави – члени і бізнес-співтовариство в рішенні, реагуванні й особливо в запобіганні проблем з мережевою та інформаційною безпекою. Це досягається шляхом проведення низки заходів у п'яти галузях, визначених її стратегією [139, с. 7], зокрема: надання інформації та експертизи з ключових питань мережі та інформаційної безпеки; підтримка формування та реалізації політики в Союзі; підтримка для нарощування потенціалу у всьому Союзі (наприклад, за допомогою тренінгів, рекомендацій, заходів з підвищення обізнаності); сприяння спільноті мережі та інформаційної безпеки (наприклад, підтримка груп реагування на комп'ютерні інциденти (CERT), координація загальноєвропейських кібернавчань (наприклад, взаємодія із зацікавленими сторонами і міжнародні відносини).

Регламент (ЄС) 2019/881 відводить ENISA роль інформаційного центру, що має за мету просування й обмін передовим досвідом та ініціативами у всьому ЄС шляхом об'єднання інформації про кібербезпеку, отриманої з ЄС і національних установ, агентств та органів. Агентство надаватиме консультації, керівні вказівки і передові методи забезпечення безпеки критично важливих інфраструктур. Агентству доручено вносити активний внесок у розробку політики в галузі інформаційної безпеки мережі, а також в інші політичні ініціативи з елементами кібербезпеки в різних секторах (наприклад, енергетика, транспорт, фінанси).

ENISA сприятиме поліпшенню можливостей і досвіду ЄС та національних державних органів, у тому числі з реагування на інциденти і з нагляду за регуляторними заходами, пов'язаними з кібербезпекою тощо [67].

Постійний комітет з оперативного співробітництва з внутрішньої безпеки (COSI), створений на підставі Рішення Ради 2010/131/EU від 25 лютого 2010 р. [37], має за мету сприяння і зміцнення оперативного співробітництва відповідних національних органів влади країн ЄС в галузі внутрішньої безпеки. Постійний комітет забезпечує ефективну співпрацю і координацію в галузях, охоплених співпрацею поліції і митниці, а також органами зовнішнього прикордонного контролю. Він також охоплює співробітництво судових органів у кримінальних справах, коли воно має відношення до оперативної співпраці у сфері внутрішньої безпеки. Постійний комітет оцінює ефективність оперативного співробітництва, виявляє будь-які недоліки і рекомендує відповідні заходи для усунення недоліків. Постійний комітет не братиме участі в проведенні операцій або підготовці законодавчих актів.

Що стосується випадків терористичного нападу або стихійного чи техногенного лиха в межах ЄС, Постійний комітет надаватиме допомогу Раді відповідно до пункту про солідарність статті 222 ДФЄС.

Постійний комітет забезпечуватиме послідовність у діях, що здійснюються Євроюстом, Європоллом, Європейським агентством прикордонної і берегової охорони (Frontex) та іншими відповідними органами. Ці органи, у разі необхідності, будуть запрошуватися для участі в засіданнях Постійного комітету в якості спостерігачів.

Європейський центр стратегічної розвідки і безпеки (ESISC), створений у травні 2002 р. в Брюсселі, де знаходяться європейські інститути, НАТО і численні європейські транснаціональні корпорації. Центр не є, власне кажучи, органом поліцейського співробітництва, оскільки він є складовою частиною Європейської служби зовнішньої взаємодії (*European External Action Service (EEAS)*). Тим не менш, він робить внесок у поліцейське співробітництво, *виробляючи* оцінки загроз на основі інформації, наданої спецслужбами, військовими, дипломатами та

поліцейськими службами. З самого початку ESISC спеціалізувався на зібранні та аналізі всіх джерел інформації (відкритих і людських) в галузях безпеки (тероризм, конфлікти, піратство, організована злочинність чи соціальні хвилювання), геополітики (стабільність держав, фактична ситуація), прийняття рішень (вплив ззовні, конфлікти), економіки (ринки, конкуренція, правова безпека) і належної обачності.

На основі зібраної інформації ESISC виробляє індивідуальні звіти, аналізи і щоденні, щотижневі або щомісячні брифінги, які відповідають потребам кожного клієнта в їх секторі діяльності та географічній зоні, в якій вони працюють. ESISC має у своєму складі команду, яка спеціалізується на моніторингу соціальних мереж і онлайн-ЗМІ, відстеженні ворожо налаштованих людей в Інтернеті і захисті електронної репутації.

У 2005 р. ESISC створив лобістську філію, здатну проводити складні лобістські операції на рівні європейських інститутів, національних органів влади декількох країн і міжнародних організацій, таких як ООН.

ESISC також забезпечує навчання, як для приватного сектора, так і для державного сектора [140].

Європейське агентство з оперативного управління великими ІТ-системами в галузі свободи, безпеки та правосуддя (EU-Lisa), створене в 2011 р. (Регламент про заснування (ЄС) № 1077/2011) [141] та розпочало свою діяльність 1 грудня 2012 р. Агентство є регулюючим органом, що володіє правосуб'єктністю. У кожній державі – членів Агентство має найширшу правоздатність, наданої юридичним особам відповідно до національного законодавства. У 2018 р. мандат Агентства був підкріплений новим Регламентом (ЄС) 2018/1726 Європейського парламенту і Ради від 14 листопада 2018 р. та оновлений в 2019 р. Цілями EU-Lisa є: розробка великомасштабних ІТ-систем з використанням адекватної структури управління проектами; ефективна, безпечна і безперервна робота великих ІТ-систем; ефективне і фінансово підзвітне управління великими ІТ-системами; висока якість обслуговування користувачів великих ІТ-систем; безперервність і безперебійність обслуговування; високий рівень захисту даних відповідно до

законодавства ЄС про захист даних, включаючи конкретні умови для кожної великомасштабної ІТ-системи; відповідний рівень безпеки даних та даних, включаючи конкретні правила для кожної великомасштабної ІТ-системи.

Діяльність агентства полягає в управлінні операціями Шенгенської інформаційної системи другого покоління (SIS II), Візової інформаційної системи (VIS) і EURODAC; забезпеченні високого рівня інформаційної безпеки та захисту даних; прийнятті участі у впровадженні нових систем (дослідження і розробки); наданні національних навчальних планів з технічного використання ІТ-систем тощо [142].

База даних SIS II дозволяє обмінюватися інформацією з кримінальних справ, щоб забезпечити скоординоване розслідування злочинів. Система VIS забезпечує справедливу, ефективну і безпечну обробку процесів подачі заяв на отримання візи і процедур виїзду на кордон для зовнішніх відвідувачів в ЄС, у той час як система EURODAC дозволяє здійснювати моніторинг заяв про надання притулку від тих, кому може знадобитися захист у відповідності до цінностей і норм ЄС.

Європейське агентство прикордонної і берегової охорони (Frontex), засноване на підставі Постанови Ради (ЄС) № 2007/2004 від 26 жовтня 2004 р. про створення Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав – членів Європейського союзу, яка була замінена Регламентом (ЄС) 2016/1624 Європейського парламенту і Ради від 14 вересня 2016 р. про Європейський кордон і берегову охорону і поправки до Регламенту (ЄС) 2016/399 Європейського парламенту і Ради і скасування Регламенту (ЄС) № 863/2007 Європейського Парламенту та Ради, Регламенту Ради (ЄС) № 2007/2004 та Рішення Ради 2005/267/ЄС, яким передбачено створення Європейської прикордонної і берегової охорони з метою забезпечення ефективного впровадження інтегрованого управління кордонами на зовнішніх кордонах ЄС, а також асоційованих країн Шенгенської зони (Ісландія, Норвегія і Швейцарія); розширено і посилено мандат Frontex [143]. Агентство просуває,

координує і розвиває європейське управління кордонами відповідно до Хартії основних прав ЄС і концепції інтегрованого управління кордонами.

Щоб допомогти визначити характер міграції, а також тенденції транскордонної злочинної діяльності, Frontex аналізує дані, пов'язані із ситуацією на зовнішніх кордонах ЄС і за його межами. Він контролює ситуацію на кордонах і допомагає прикордонним властям обмінюватися інформацією з державами – членами. Агентство також проводить оцінки вразливості, щоб оцінити здатність і готовність кожної держави – члена протистояти викликам на його зовнішніх кордонах, включаючи міграційний тиск.

Frontex координує й організовує спільні операції і швидкі прикордонні інтервенції для надання допомоги державам – членам на зовнішніх кордонах, у тому числі в надзвичайних гуманітарних ситуаціях та рятувальних роботах на морі. Агентство розгортає європейські групи прикордонної і берегової охорони у складі не менш як 1500 прикордонників та іншого відповідного персоналу. Члени групи швидкого реагування повинні направлятися державами – членами за запитом агентства. Він також використовує судна, літаки, транспортні засоби та інше технічне обладнання, надане державами – членами у своїй діяльності. Крім того, Frontex може проводити операції на території країн, що не є членами ЄС, щонайменше, в одній державі – члені, в разі міграційного тиску на кордони країни, що не входить в ЄС.

Frontex надає державам – членам допомогу в проведенні перевірки, розбору, ідентифікації та дактилоскопії мігрантів. Співробітники, призначені агентством, спрямовують і надають первинну інформацію людям, які потребують або хочуть подати заявку на міжнародний захист, співпрацюючи з Європейським агентством з питань притулку (EASO) і національними органами. Саме національні органи, а не Frontex, вирішують, яке особа має право на міжнародний захист.

Агентство допомагає державам – членам ЄС у примусовому поверненні людей, які вичерпали всі законні можливості, щоб узаконити своє перебування в ЄС. Ця допомога включає в себе отримання проїзних документів для репатріантів

шляхом тісної співпраці з консульськими органами відповідних країн, що не є членами ЄС.

Frontex підтримує співпрацю між правоохоронними органами, агентствами ЄС і митницею на морських кордонах. Судна та літаки, задіяні в його операціях, також збирають і передають інформацію, що відноситься до контролю рибальства, виявлення забруднення і дотримання морських правил. Агентство тісно співпрацює з Європейським агентством з контролю за рибальством (EFCA) і Європейським агентством з безпеки на морі (EMSA) для реалізації багатоцільових операцій. У цих операціях судна та літаки, розгорнуті для прикордонного спостереження, можуть також використовуватися для рибальства та моніторингу навколишнього середовища.

Frontex фокусується на запобіганні контрабанди, торгівлі людьми та тероризму, а також багатьох інших транскордонних злочинів. Він передає будь-яку відповідну розвідувальну інформацію, зібрану в ході своїх операцій, відповідним національним органам влади ЄС і Європолу.

Агентство є центром експертизи в галузі прикордонного контролю. Воно розробляє навчальні плани і спеціалізовані курси в різних галузях, щоб гарантувати високий рівень професійних знань серед прикордонників по всій Європі. Підтримує пошукові та рятувальні операції, що виникають при прикордонних наглядових операціях на морі [144].

Агентство ЄС з питань притулку (EASO), засноване на підставі Регламенту (ЄС) 439/2010 Європейського парламенту і Ради [145], діє як експертний центр з питань притулку; робить внесок у розвиток Спільної європейської системи притулку, сприяючи, координуючи і зміцнюючи практичне співробітництво між державами – членами з багатьох аспектів притулку; допомагає державам – членам виконувати свої європейські і міжнародні зобов'язання щодо захисту нужденних людей; надає практичну та технічну підтримку державам – членам і Європейській комісії; надає оперативну підтримку державам – членам з особливими потребами і державам – членам, чиї системи притулку та прийому знаходяться під особливим тиском; забезпечує заснований на фактичних даних

внесок у розробку політики та законодавства ЄС в усіх галузях, що мають прямий або опосередкований вплив на притулок.

Європейський центр по боротьбі з контрабандою мігрантів (далі – EMSC) – створено в 2016 р. для координації складних транскордонних операцій по боротьбі з контрабандою і надання допомоги поліції та прикордонним органам.

Серед ключових послуг, які EMSC може запропонувати своїм партнерам щодо забезпечення дотримання законів, слід вказати такі: надання списків, що представляють інтерес для судів, документів про ініціювання розслідування, оповіщення про нові тенденції і про зв'язки з іншими районами злочинності, повідомлення про раннє попередження [146, с. 506].

EMSC тісно співпрацює зі своїми партнерськими агентствами ЄС, що здійснюють судову співпрацю (Євроюст) і прикордонним управлінням (Frontex). Діючи в якості інформаційного центру, EMSC підтримує регіональні робочі групи ЄС в Італії та Греції, які допомагають національним органам влади в таких сферах: ідентифікація, надання притулку, обмін розвідкою, кримінальні розслідування, переслідування осіб, які скоїли злочин, визначення мережі контрабанди [147].

Висновки до розділу 2

1. Слід констатувати, що в межах ЄС вироблено низку форм і напрямків поліцейської співпраці держав – членів ЄС. Зокрема, поширеними формами є співробітництво між національними поліцейськими силами, між національними адміністраціями, між національними судовими органами. Щодо напрямків, то серед них слід виділити такі: збирання, зберігання, обробка, аналіз та обмін відповідною інформацією; оперативне співробітництво; створення спільних слідчих груп та спільних центрів з проведення розслідувань; співпраця між підрозділами спеціального призначення; забезпечення високого рівня безпеки ЄС тощо. Разом з тим слід підкреслити, що існуючі на сучасному етапі функціонування ЄС напрямки співробітництва, спеціально створені для їх

реалізації спеціалізовані структури (органи, агенції, відділи тощо) у більшості випадків є невід'ємною складовою не тільки поліцейської співпраці, але й судової, митної та прикордонної.

2. Спеціалізовані структури (агентства, органи, інститути), що створюються в межах ЄС, роблять суттєвий внесок у розвиток поліцейської співпраці, зокрема щодо спрощення та покращення співробітництва, що сприяє підвищенню ефективності протидії сучасним загрозам і викликам. Органи (агентства, центри, комітети) ЄС, зокрема Європол, Frontex, EU-Lisa, EMSC, COSI та ін. можна назвати, на нашу думку, «універсальними» структурами щодо співпраці у сфері протидії злочинності. Вони мають загальне значення, як для поліцейської співпраці держав – членів ЄС, так і для судової, прикордонної, митної співпраці, а також оперативного співробітництва в галузі внутрішньої безпеки. ЄС також створено низку структур (підрозділів, спеціальних груп тощо), які спеціалізуються виключно на певній категорії злочинів (напр., Спільна робоча група по боротьбі з кіберзлочинністю (J-CAT), Європейський центр моніторингу наркотиків і наркоманії (EMCDDA), Робоча група з тероризму (TWP)) (більш детально див.: підрозділ 1.3, розділу 1).

Основні положення цього розділу було відображено в наукових роботах дисертанта: [146].

РОЗДІЛ 3

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ДЕРЖАВ – ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1 Характеристика стандартів діяльності працівників поліції держав – членів Європейського Союзу

Приступаючи до викладення матеріалу слід зазначити, що питання статусу співробітників правоохоронних органів, під яким слід розуміти права, обов'язки та гарантії, що закріплюються національним законодавством держав – членів ЄС. Разом із тим слід зазначити, що міжнародним співтовариством розроблено низку актів, які містять норми, яким регламентовано права й обов'язки співробітників поліції, що визнаються міжнародними стандартами у цій сфері. У цьому зв'язку заслуговують на увагу положення резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Декларація про поліцію», яка містить низку норм що регламентують статус співробітників поліції серед яких: вимоги щодо належного виконання поліцейськими покладених на них обов'язків; гарантування права на захист, створення професійних спілок; право на справедливу винагороду та ін. («Статус»). Декларація закріплює етичні норми діяльності поліцейських, зазначаючи, що поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено і гідно; не повинен виконувати явно незаконні накази; протистояти порушенням закону; заборона застосування кримінальних або дисциплінарних заходів проти поліцейського, у разі відмови виконувати явно незаконний наказ; покладення особистої відповідальності за дії або бездіяльність, які є незаконними; використовувати в результаті своєї діяльності законні методи і засоби; зберігати в таємниці всі питання конфіденційного характеру, на які він звертає увагу, якщо тільки виконання службових обов'язків або правових норм не вимагає іншого тощо («Етика»). Заслуговують на увагу положення Декларації, які акцентують на статусі співробітників поліції під час війни та інших надзвичайних ситуацій – окупації іноземної держави. У цьому зв'язку зазначено, що за таких обставин співробітник

поліції має статус «комбатанта» і продовжує виконання своїх задач щодо захисту людей і майна під час війни й окупації противника в інтересах цивільного населення; окупаючій державі забороняється віддавати накази співробітникам поліції виконувати інші завдання, крім означених тощо [148].

Слід зазначити, що питання належного виконання поліцейськими покладених на них обов'язків стало центром уваги ЄСПЛ. Так, справа «Olewnik-Cieplińska та Olewnik проти Польщі» (заява № 20147/15) стосувалася викрадення та вбивства Krzysztof Olewnik, якого викрали і тримали під вартою та жорстоко поводитися протягом більш ніж двох років, а потім вбили. Його тіло було знайдене у 2006 році. Заявники стверджували, що національні органи влади були відповідальні за смерть їх родича тому, що вони не змогли ефективно розслідувати його викрадення і, в кінцевому підсумку, захистити його життя, а також акцентували на тому, що не було проведено ефективного розслідування його вбивства. У прийнятому рішенні ЄСПЛ дійшов висновку, що органам влади Польщі було відомо або повинно було бути відомо про існування реального і безпосереднього ризику для життя пана Olewnik з моменту його зникнення, оскільки переговори з викрадачами пана Olewnik тривали чотири роки, протягом цього часу його родині надсилали листи, в яких містилися явні погрози його життю та здоров'ю. Суд звернув особливу увагу на звіт Парламентського комітету з розслідування, висновки якого наводили чіткі приклади незалучення та некомпетентності поліції протягом перших років розслідування викрадення. Зокрема, в заключному звіті означеного Комітету 2011 р. було зроблено висновок, що «видима неквапливість, помилки, необачність та непрофесіоналізм слідчих мали наслідком нездатність виявити винуватців викрадення, і ... в кінцевому підсумку, смерті пана Olewnik»; Комітет також вивчав можливість того, що помилки «державних службовців були «навмисними і ...були спрямовані на приховування їхніх слідів, знищення доказів ... і, отже, деякі з них співпрацювали із злочинною бандою, яка викрала та вбила Krzysztof Olewnik». Погоджуючись з оцінкою у цьому звіті Суд перерахував найбільш серйозні помилки поліції під час розгляду справи викрадення пана Olewnik, які чітко вказували на те, що національні органи влади не реагували з належним

рівнем відданості, необхідним у випадку викрадення та тривалого насильницького утримання. З огляду на означене, Суд дійшов висновку, що національні органи влади є відповідальними за ці недоліки, що свідчать про порушення статті 2 Європейської конвенції про основоположні права людини 1950 р. [149].

З метою належного функціонування правоохоронних органів постала необхідність створити міжнародний універсальний правовий фундамент, основу, яка б визначала стандарти діяльності поліції, включаючи й етичні норми поведінки [150, с. 395]. Першим документом ООН у цій сфері став Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. [151]. Задумка створення Кодексу полягала в розробці кодексу етичних норм для поліції та інших правоохоронних органів. У резолюції про прийняття Кодексу зазначається, що «характер функцій підтримання правопорядку у сфері захисту громадського порядку й те, яким чином вони здійснюються, безпосередньо впливають на якість життя окремих осіб, а також усього суспільства в цілому». Розуміючи важливість завдання, яке виконують посадові особи з підтримання правопорядку, Генеральна Асамблея акцентувала увагу на можливості зловживань, що пов'язані зі здійсненням цих обов'язків. В основі Кодексу лежить думка про те, що особи, які здійснюють поліцейські функції, повинні поважати й захищати права людини стосовно всіх осіб. Кодекс забороняє застосування тортур або скоєння будь-яких актів, пов'язаних із корупцією, та передбачає, що сила може застосовуватися тільки у випадку крайньої необхідності, збереження в таємниці інформації конфіденційного характеру.

Наріжним каменем для діяльності поліції є дотримання закону та його захист. Ці положення містяться в: «Декларації про поліцію», якою зазначено, що Поліцейські сили – це державні служби, створені відповідно до закону, які несуть відповідальність за дотримання і забезпечення дотримання закону (п. 1 «Статус») і що поліцейський повинен протистояти порушенням закону (п.5 «Етика»). У Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку зазначено, що посадові особи з підтримання правопорядку поважають закон і цей Кодекс. Використовуючи

всі свої можливості, вони також запобігають і всіляко перешкоджають усім порушенням таких (ст. 8). Слід вказати, що зобов'язання щодо дотримання Кодексу стосується держав, які імплементували його положення в національне законодавство або практику. Якщо законодавство або практика передбачають суворіші положення, ніж положення цього Кодексу, дотримуються перші.

У коментарі до Європейського кодексу поліцейської етики 2001 р. (далі – Європейський кодекс), прийнятому Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2001) 10 від 19 вересня 2001 р. зазначено, що «правова держава передусім передбачає, що ті, хто творять, тлумачать і застосовують закон, повинні підкорятися цим законам. Іншими словами, поліція повинна дотримуватися законів, застосування яких вона забезпечує. Саме за цією ознакою можна дізнатися про поліцію по-справжньому демократичної держави: вона підкоряється тому самому закону, який вона захищає. Роль поліції в захисті і збереженні верховенства права настільки важлива, що, спостерігаючи за поведінкою поліції в демократичній державі, можна судити про рівень демократії в ній. Європейський кодекс регулює такі питання: завдання поліції, правова основа поліції відповідно до принципу верховенства закону, відносини між поліцією і системою кримінального правосуддя, організаційна структура поліції, дії поліції і втручання, підзвітність і контроль поліції, а також дослідження й міжнародне співробітництво [152].

Кодексом поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку передбачено норми щодо використання поліцейськими особами сили та вогнепальної зброї (ст. 3). В його положеннях підкреслюється, що застосування сили посадовими особами з підтримання правопорядку повинно мати винятковий характер; хоча мається на увазі, що посадові особи з підтримання правопорядку можуть бути уповноважені на застосування сили, яка є розумно необхідною за певних обставин. З метою попередження злочину або при проведенні правомірного затримання правопорушників чи підозрюваних правопорушників, або при наданні допомоги при такому затриманні не може застосовуватися сила, яка перевищує необхідні для цих цілей межі.

Застосування вогнепальної зброї вважається крайнім заходом. Слід докласти

всіх зусиль до того, щоб виключити застосування вогнепальної зброї, особливо щодо дітей. Як правило, вогнепальна зброя не повинна застосовуватися, за винятком випадків, коли підозрюваний правопорушник чинить збройний опір або іншим чином ставить під загрозу життя інших і коли інші заходи, що мають менш винятковий характер, недостатні для затримання підозрюваного правопорушника. Про кожний випадок застосування вогнепальної зброї повинно бути негайно повідомлено компетентним властям.

У цьому зв'язку слід підкреслити, що в межах ООН були прийняті й Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку [153], якими більш детально регламентовано порядок застосування сили і вогнепальної зброї вказаними особами відповідно до ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку. В принципах визначаються спеціальні положення щодо застосування вогнепальної зброї, підтримки правопорядку у випадках незаконних зібрань, а також здійснення контролю за особами, які перебувають під вартою або затримані. Особлива увага приділяється застосуванню сили й вогнепальної зброї як крайнього заходу; етичним питанням; розробці нових, які не призводять до смерті, але нейтралізуючих видів зброї та боєприпасів; діям посадових осіб з підтримання правопорядку з урахуванням серйозності правопорушень і тієї законної мети, яка повинна бути досягнута; відповідної кваліфікації й підготовки посадових осіб з підтримки правопорядку з питань застосування сили та вогнепальної зброї; консультуванню у випадках стресу, який відчувають посадові особи з підтримання правопорядку, які в ході виконання посадових обов'язків вимушені застосовувати силу та вогнепальну зброю; ефективним процедурам подання та аналізу рапортів.

На жаль, діяльності поліцейських органів характерне таке негативне явище, як зловживання владою, що негативно впливає на права людини. Результатом такого зловживання є окремі фізичні особи, які безпосередньо страждають від протиправних дій представників владних структур, а також жертвою стає саме суспільство, яке належним чином не поклопоталось про моральний облік представників влади в особі поліцейських органів, а також про їх належну

підготовку. В Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку зазначається, що «кожна посадова особа з підтримки правопорядку є часткою системи кримінального правосуддя, мета якої полягає в попередженні злочинності й боротьбі з нею, і що поведінка кожної посадової особи цієї системи впливає на систему в цілому».

Слід зазначити, що міжнародно-правові акти приділяють значну увагу й соціальним гарантіям діяльності працівників поліції. Так, у вищезазначеній «Декларації про поліцію» 1979 р. зазначається, що професійні, психологічні й матеріальні умови, в яких повинен виконувати свої обов'язки поліцейський, у свою чергу, повинні захищати його честь, гідність, безпристрасність [154, с. 315-318].

Поліцейська діяльність також є ключовим елементом зусиль ОБСЄ з укріплення безпеки і стабільності в регіоні ОБСЄ і являє собою важливий аспект внеску Організації у зміцнення діяльності держав-учасників щодо усунення загроз, пов'язаних зі злочинною діяльністю. З 1999 року поліцейська діяльність є однією з основних складових заходів ОБСЄ у сфері запобігання конфліктам, врегулювання криз і постконфліктного відновлення. У відповідності зі своїм мандатом ОБСЄ неухильно прагне підтримувати держав – членів у нарощуванні їх потенціалу, підвищення ефективності їх систем кримінального правосуддя і розширенні можливостей їх правоохоронних та поліцейських служб. Еволюція транснаціональних загроз, постійно мінливі кримінальні моделі і зростаючий попит на послуги, що надаються поліцією, вимагають постійного оновлення стратегій, пріоритетів, планів і методів її роботи. Задля цього в межах ОБСЄ розроблено низку актів, направлених на удосконалення поліцейської діяльності [155, с. 4].

Зокрема, питання демократичної поліцейської діяльності розкрито в Керівництві ОБСЄ щодо демократичної поліцейської діяльності від Старшого поліцейського радника Генерального секретаря ОБСЄ [156], яке призначене для того, щоб допомогти співробітникам ОБСЄ, які займаються питаннями поліції і правоохоронних органів, поліцейським практикам і політикам, які працюють над

розвитком і зміцненням демократичної поліцейської діяльності, і слугувати посиленням на прийнятті на міжнародному рівні стандарти. Держави-учасниці ОБСЄ «вважають, що демократичний політичний контроль над [...] поліцією є невід'ємним елементом стабільності та безпеки». В ході підтримки процесу демократизації в постконфліктних суспільствах, а також в країнах з перехідною економікою, акцент було зроблено на верховенстві закону. Це виявило відсутність стандартизованої концептуальної основи для керівництва цією діяльністю, пов'язаною з поліцією, що призвело до ряду різних підходів до здійснення підготовки співробітників поліції, а також програм реформування поліції.

У Керівництві сформульовано цілі демократичних поліцейських служб і сил; важливість їх прихильності верховенству закону, поліцейської етики і стандартам у галузі прав людини; істотний характер відповідальності поліції перед законом і суспільством, якому вони служать; а також необхідність їх співпраці з громадськістю, визнаючи, що ефективна поліцейська діяльність вимагає партнерства з останньою. Крім того, в Керівництві докладно розглядаються структурні та управлінські аспекти в поліції, які вважаються необхідними для забезпечення і підтримки демократичної поліцейської діяльності.

Суттєвим доповненням до вищезначеного акта стала розробка Керівництва щодо Належної практики побудови партнерських відносин між поліцією і громадськістю від Старшого поліцейського радника Генерального секретаря ОБСЄ, мета якого полягає в тому, щоб об'єднати спільні базові принципи і характеристики існуючих концепцій поліцейської діяльності на місцях, які застосовуються в регіоні ОБСЄ, і відобразити основні питання про те, що таке поліцейська діяльність, а що ні. Воно засноване на Керівництві щодо демократичної поліцейської діяльності і далі ілюструє аспекти громадського порядку, порушені в ньому [157].

У 2017 році прийнято Керівництво ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації [155]. Поліцейська діяльність на основі оперативних даних та інформації (далі – ПДОДІ) була розроблена в останні роки в

якості відповіді новим викликам. Ця модель не тільки забезпечує сучасний підхід до виявлення і планування протидії зростанню транснаціональних загроз, таких як тероризм і організована злочинність, але також може застосовуватися для повсякденного попереджувального планування і керівництва правоохоронною діяльністю. У Керівництві ПДОДІ розглядається з чотирьох основних точок зору. По-перше, в ньому наводиться визначення ПДОДІ і обґрунтування для просування моделі в якості сучасного підходу до правоохоронної діяльності, що застосовується до регіону ОБСЄ в цілому. По-друге, в Керівництві висвітлені важливі питання прав людини і захисту даних при впровадженні ПДОДІ. По-третє, в Керівництві розглядається питання аналізу даних та інформації, на підставі якого для прийняття обґрунтованих рішень, підкріплених фактичними даними, використовуються стратегічні та оперативні інформаційні продукти. Нарешті, по-четверте, цей документ містить практичні рекомендації національних, регіональних і місцевих організаційних структур, а також мінімальні стандарти для роботи оперативних відділів і механізмів прийняття рішень.

ПДОДІ ставить аналіз оперативної інформації в центр правоохоронної діяльності. Вона також більшою мірою зближує криміналістичний аналіз і прийняття рішень, ніж інші сучасні моделі поліцейської діяльності, що передбачає наявність у аналітиків і керівників правоохоронних органів нових знань і навичок.

Головна мета Керівництва полягає в тому, щоб надати державам-учасникам ОБСЄ інструменти для підвищення професіоналізму правоохоронних органів, поліпшення якості та ефективності їх діяльності й оптимізації використання наявних ресурсів, що призведе до підвищення суспільної довіри і більш адресним заходам протидії загрозам громадської безпеки.

У регіональних актах акцентовано увагу на співпраці поліції і громадськості з метою підтримання правопорядку, протидії злочинності, захисті прав людини. Зокрема на рівні ОБСЄ, як зазначено вище, прийнято Належну практику побудови партнерських відносин між поліцією і громадськістю від Старшого поліцейського

радника Генерального секретаря ОБСЄ (далі – Належна практика) [158], в якій акцентовано увагу на тому, що поліцейська діяльність на рівні громад являє собою зміну в практиці, але не в загальних цілях поліцейської діяльності. Цими цілями як і раніше є: підтримання громадського спокою, правопорядку; захист основних прав і свобод людини, особливо життя; попередження і розкриття злочинів; надання допомоги і послуг населенню, щоб зменшити страх, фізичні та соціальні заворушення і руйнування сусідства. Однак партнерські відносини між поліцією і суспільством забезпечують стратегію для більш ефективного і дієвого досягнення цих цілей.

Основна передумова роботи поліції з громадськістю полягає в тому, що рівень її участі в підвищенні безпеки і соціального порядку, а також у розкритті злочинів, пов'язаних із спільнотою, повинен бути підвищений, оскільки поліція не може виконати це завдання самотійно. Щоб домогтися таких партнерських відносин, поліція повинна бути краще інтегрована в суспільство і зміцнювати свою легітимність за допомогою поліцейської діяльності за згодою і покращення своїх послуг населенню. Тому вони повинні: бути видимими і доступними для громадськості; знати і бути відомим громадськості; відповідати на потреби громад; прислухатися до проблем спільноти; залучати і мобілізувати громадськість; нести відповідальність за свою діяльність і результати цієї діяльності.

Зв'язок між поліцією і громадськістю є ключовим елементом у будь-якій демократичній країні. У суспільствах цього типу поліція відповідає не тільки перед державою, а й перед населенням, і її ефективність у значній мірі обумовлена підтримкою з боку населення. В цьому плані соціальна функція поліції і місія виконання публічної служби важливі і для її репресивної функції.

3.2 Підготовка працівників поліції держав – членів Європейського Союзу

Міжнародне співробітництво універсального і регіонального рівня у різноманітних сферах суспільного життя є невід'ємною умовою належного

функціонування держав, міжнародних об'єднань, зокрема Європейського Союзу. Одним із важливих напрямків взаємодії держав є боротьба зі злочинністю. І хоча означене належить до внутрішньої компетенції держав, ступінь небезпеки деяких протиправних діянь є таким, що вимагає більш ефективної боротьби з ними шляхом об'єднання державних зусиль. У цьому аспекті варто зазначити, що ефективність попередження і виявлення кримінальних правопорушень, підтримання громадського порядку нерозривно пов'язана зі ступенем кваліфікованості кадрів, що працюють у правоохоронній сфері. З огляду на це міжнародні акти універсального і регіонального характеру приділяють суттєву увагу підготовці поліцейських кадрів. Зокрема такі норми містяться в «Декларації про поліцію» 1979 р., яка передбачає, що поліцейський повинен пройти ретельну загальну підготовку, професійну підготовку і підвищення кваліфікації, а також відповідне навчання із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, Європейської конвенції про основоположні права людини (п.3 «Статус»). В Основних принципах застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (резолюція 45/166 Генеральної Асамблеї ООН), у розділі «Кваліфікація, підготовка і консультування» зазначено, що уряд і правоохоронні органи забезпечують: 1) щоб усі посадові особи з підтримання правопорядку відбиралися за допомогою належних процедур відбору, володіли відповідними моральними, психологічними та фізичними якостями для ефективного виконання своїх функцій і проходили безперервну та ретельну професійну підготовку. Необхідно періодично здійснювати перевірку їх придатності для виконання таких функцій; 2) щоб усі посадові особи з підтримання правопорядку проходили підготовку і перевірялися відповідно до належної спеціальної підготовки до дій в умовах застосування сили. Посадові особи з підтримання правопорядку, які повинні носити вогнепальну зброю, повинні отримувати відповідні дозволи лише після закінчення спеціального курсу навчання щодо її застосування. При підготовці посадових осіб з підтримання правопорядку уряд і правоохоронні органи звертають особливу увагу на питання поліцейської етики та прав людини, особливо в процесі ведення розслідувань, на

альтернативи застосуванню сили і вогнепальної зброї, включаючи мирне врегулювання конфлікту, розуміння поведінки великих мас людей і методи переконання, ведення переговорів та посередництва, а також технічні засоби з метою обмеження застосування сили або вогнепальної зброї. Правоохоронним органам слід переглядати свої навчальні програми та оперативні процедури в аспекті конкретних інцидентів (п.18–20) [153].

Низка вимог щодо порядку набору, підбору та підготовки співробітників міститься в Принципах набору, відбору, навчання, умов праці та мобільності персоналу, що займається здійсненням санкцій і заходів та Європейських керівних принципах для національних етичних керівних принципів для персоналу, що займається здійсненням санкцій і заходів, прийнятих у межах Ради Європи (Рекомендація № R (97) 12 [159], серед основних слід вказати такі: для прийняття рішення про прийняття на службу або відмову, вступники повинні бути ознайомлені з умовами роботи. Повинні чітко і конкретно пояснюватися мета, обов'язки і зобов'язання, які є складовими частинами майбутньої роботи. Повинні бути чітко викладені умови найму, включаючи певні можливості для просування по службі; для залучення підходящих кандидатів вимоги до набору і кваліфікації повинні бути оголошені як можна докладніше; на додаток до необхідного рівня освітньої підготовки, комунікабельності і кваліфікаційного досвіду, кандидати повинні бути гнучкими і стабільними особистостями, володіти якостями, необхідними для формування гарних людських взаємин, а також володіти прагненням до навчання; процедури набору та відбору повинні бути відкритими, чіткими, бездоганно чесними і недискримінаційними.

Персонал, що займається застосуванням санкцій і примусових заходів, повинен віддано і сумлінно виконувати обов'язки, які на нього покладаються правовими актами, що застосовуються в державі.

Здійсненням санкцій і заходів повинно ґрунтуватися на повазі гідності окремої людини і прав, наданих підозрюваному або засудженому злочинцеві національними або міжнародними документами. Повага, що проявляється до підозрюваної або засудженої особи, повинна також поширюватися на його або її

сім'ю і родичів; працівники поліції повинні утримуватися від заподіяння насильства або будь-якої іншої форми фізичного або психічного поводження стосовно підозрюваних або засуджених осіб, і повинні докладати зусиль для забезпечення того, щоб подібна поведінка не здійснювалася будь-ким іншим. При виконанні покладених на них обов'язків, співробітники повинні утримуватися від будь-якої форми дискримінації та докладати зусиль для попередження дискримінації з боку інших співробітників або організацій.

Суттєве значення при підборі поліцейського персоналу має дотримання гендерної рівності. Загроза безпеці, злочини існують і скоюються проти всіх груп суспільства, однак в усьому світі поліцейські організації – як і раніше, переважно чоловічі заклади, в яких слабо представлені деякі групи населення. Охорона порядку за традицією вважається «чоловічою роботою», оскільки асоціюється зі злочинами, небезпекою і застосуванням сили. В процесі набору на службу, включаючи перевірку анкетних даних та проведення особистих співбесід, іноді відсіваються кандидати – жінки або чоловіки, які не демонструють «правильних» чоловічих установок, таких як «твердість» і абсолютна гетеросексуальність. Однак існування більш репрезентативної поліцейської служби, яка відображає у своєму кадровому складі все етнічне, релігійне, географічне, статеве і мовне різноманіття даного суспільства, підвищує віру в поліцію і довіру до неї, а, отже, і ступінь її легітимності в очах громадськості. Збільшення числа співробітників-жінок може забезпечити переваги і з точки зору оперативної роботи. Для того, щоб підвищити оперативну ефективність поліції, а також ефективність її реагування на потреби безпеки з боку жінок і недостатньо представлених груп, мають вживатися заходи, спрямовані на ліквідацію зазначеного розриву щодо присутності в її рядах представників різних верств населення. Підвищення частки жінок у лавах співробітників поліції може мати і додаткові переваги. За висновками Національного центру з питань служби жінок у правоохоронних органах і за результатами міжнародних досліджень, і чоловіки, і жінки можуть виконувати обов'язки поліцейських з однаковим рівнем ефективності. Власне, дослідження демонструють, що жінки часто привносять у роботу поліції певний

набір навичок і сильних сторін – у тому числі, вміння звести до мінімуму застосування сили і розрахунок на застосування сили при поводженні з агресивно налаштованими особами. Жінки можуть підвищити ефективність поліцейської організації. Так, зокрема, жінки-поліцейські можуть ефективніше, ніж їхні колеги-чоловіки, розряджати ситуації, пов'язані з імовірним виявом насильства; за повідомленнями населення, жінки-поліцейські рідше діють «неналежним» чином, ніж їхні колеги-чоловіки; жінки-поліцейські менш схильні до застосування смертоносного насильства: наприклад, вони рідше оголюють стрілецьку зброю; під час арешту і (або) допиту злочинці-чоловіки надають менше опору жінкам-поліцейським; жінки-поліцейські можуть слугувати для населення живим прикладом того, що жінки здатні працювати в інститутах сектору безпеки; жінки-поліцейські часто демонструють більш розвинені навички спілкування в порівнянні з колегами-чоловіками і більшою мірою здатні добиватися співпраці і довіри з боку населення, що необхідно для реалізації тієї чи іншої моделі правоохоронної діяльності в даній місцевості [160].

Рівність між чоловіками і жінками є основоположним принципом права ЄС, яке застосовується до всіх аспектів життя в суспільстві, в тому числі й до трудової сфери. Ця норма закріплена у ст. 23 Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р. відповідно до якої «рівність чоловіків і жінок має бути гарантована в усіх галузях, у тому числі у сфері працевлаштування, роботи і винагороди за працю. Принцип рівноправності не є перешкодою для збереження або прийняття заходів, які передбачають особливі переваги для недостатньо представленої статі» [161].

Значимою цьому аспекті є Директива 2006/54/ЄС Європейського парламенту і Ради від 5 липня 2006 року про реалізацію принципу рівних можливостей і рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях зайнятості та професійної діяльності (переглянута) [162], яка консолідувала декілька директив щодо гендерної рівності шляхом спрощення, модернізації та вдосконалення законодавства ЄС у галузі рівного поводження з чоловіками і жінками при прийнятті на роботу. Директива забороняє пряму або непряму дискримінацію між чоловіками і жінками, зокрема щодо: набору, доступу до працевлаштування

та самозайнятості; звільнення; професійної підготовки та просування по службі; членства в організаціях працівників або роботодавців. Крім того, стаття 157 ДФЄС забороняє дискримінацію за ознакою статі з питань оплати за однакову роботу або роботу рівної цінності. Цей принцип також застосовується до систем класифікації посад, використовуваним для визначення заробітної плати. Вона зобов'язує країни ЄС заохочувати роботодавців та інструкторів з професійної підготовки діяти проти дискримінації (як прямої, так і непрямой) за ознакою статі, й особливо проти домагань і сексуальних домагань.

Директива передбачає рівність у соціальному захисті чоловіків і жінок; гарантує збереження робочого місця за матір'ю, батьком, усиновителем після відпустки по догляду за дитиною. Зокрема, нею передбачено право означених осіб повернутися на свої робочі місця або на аналогічні посади; отримувати вигоду з будь-якого поліпшення умов праці, на яке вони мали б право під час своєї відсутності.

Задля захисту порушених прав, Директива зобов'язує країни ЄС передбачити засоби правового захисту для працівників, які стали жертвами дискримінації, такі як погоджувальні і судові процедури. Крім того, держави – члени повинні вжити необхідних заходів для захисту співробітників та їх представників від несприятливого звернення в якості реакції на скаргу в компанії або на будь-який судовий розгляд; встановити штрафи і гарантувати можливість щодо відшкодування або компенсації завданих збитків.

У цьому зв'язку також слід зазначити, що ООН, дотримуючись принципу гендерної рівності, закріпленого Статутом (п. 2. Преамбули), не встановлює жодних обмежень щодо права чоловіків і жінок брати участь у будь-якій якості і на рівних умовах в її головних та допоміжних органах (ст. 8, Глава III) [163]; заохочує представлення в поліцейському контингенті представників жіночої статі, про що свідчать положення резолюції 2242 (2015) Ради Безпеки, яка доручила ООН подвоїти число жінок-поліцейських до 2020 р. [164].

Прийняття відповідних актів на рівні ООН сприяє направленню жінок до складу нецивільних компонентів країнами, які надають військові та поліцейські

контингенти, і забезпечує повноцінну участь жінок у миротворчих операціях. Жінки-поліцейські є прикладом дотримання гендерної рівності, спонукаючи жінок і дівчаток відстоювати свої права і вступати на службу до правоохоронних органів. Крім того, жінки-поліцейські вселяють жінкам і дітям більше почуття захищеності і допомагають місцевим жінкам звертатися до правоохоронних органів та отримувати від них підтримку [165, с. 201].

Питання врахування гендерного принципу є центром уваги й діяльності ОБСЄ, якою розроблено серію матеріалів, що мають назву «Гендер і реформування сектора безпеки». Зокрема в матеріалах «Інтеграція гендерних аспектів у внутрішній контроль у поліцейських силах» зазначено, що забезпечення збалансованого представництва жінок і чоловіків у складі поліцейських сил є дуже важливою умовою ефективного попередження, виявлення та розслідування злочинів, скоєних щодо громадян обох статей. Більш того, жінки часто привносять у роботу поліції особливі корисні навички і переваги, що підвищують ефективність поліцейської служби. Проте, в деяких країнах процес набору кадрів у поліцію є дискримінаційним щодо жінок. Прийняті на службу жінки занадто часто займають низькі посади і в кінцевому підсумку змушені звільнитися, оскільки позбавлені можливості в достатній мірі застосувати свої навички, а також з причини дискримінаційних відносин і внутрішньої політики, сексуальних домагань, а також труднощів, пов'язаних із суміщенням роботи в поліції з виконанням сімейних обов'язків. Моніторинг кадрових процесів, що приділяє особливу увагу відмінності у ставленні до жінок і чоловіків, може допомогти поліції вирішити ці проблеми і забезпечити набір, утримання на службі і кар'єрне зростання обдарованих співробітниць. Суттєве значення має і переслідування сексуальних домагань, які, не тільки порушують права жертв подібних правопорушень, а й тягнуть за собою серйозні витрати для правоохоронних органів, пов'язані з плинністю кадрів, зниженням працездатності, проблемами зі здоров'ям, а в деяких країнах – із судовими процедурами [166, с.15].

В означених матеріалах наведено перелік рекомендацій, що можуть допомогти у вирішенні гендерних питань, які демонструють, що у цій справі важливим, перш за все, є нові підходи/нове мислення. Серед цих рекомендацій слід вказати такі: зібрати статистичні данні про частку жінок серед осіб, які претендують на службу в поліції, і порівняти їх з відсотком жінок, прийнятих на службу; провести обговорення у фокус-групах та онлайн-опитування співробітників поліції жіночої та чоловічої статі; включити гендерні завдання в існуючі процеси стратегічного планування; змінити посадові інструкції і критерії просування по службі, включивши в них знання і навички в галузі гендерної проблематики; внести зміни у внутрішню політику поліцейської служби, що передбачає стягнення за вихід у відпустку по догляду за дитиною і, зокрема, вимога про безперервність стажу як умови для просування по службі; проводити навчання з гендерних питань, а також з питань різноманіття кадрового складу та припинення сексуальних домагань; налагодити співпрацю з жіночими організаціями та профільними міністерствами; задіяти засоби масової інформації з тим, щоб охопити всі групи суспільства і зміцнити довіру з їхнього боку [166, с. 9].

Питання врахування гендерних аспектів у діяльності поліції є центром уваги науковців, так, Faye Barth-Farkas й Antonio Vera у своєму дослідженні зазначили, що поліцейська організація, з її воєнізованим характером, який характеризується акцентом на ієрархію і концентрацію влади на вершині, нагадує про традиційне уявлення щодо окремих, екстраординарних, впливових лідерів, які несуть особисту відповідальність за зміни й успіх, що підтверджується історичною концепцією «теорії великої людини». Означена «теорія великої людини» вказує на одну рису, яка однозначно вважається описовою для ідеального лідера – хороших лідерів зазвичай вважають чоловіками. Автори зазначили, що жінки з лідерськими прагненнями можуть зіткнутися з безліччю перешкод на шляху просування кар'єрними сходами, оскільки уявлення людей про успішного лідера зазвичай характеризуються «чоловічими рисами» і, таким чином, розходяться зі стереотипними уявленнями. Це особливо стосується жінок-

лідерів у поліцейських організаціях з їх «білою, чоловічою організаційною культурою», які, як і раніше займають меншість керівних посад у поліцейських організаціях. Крім цього, дослідження організаційної культури поліції охарактеризувало поліцейські сили як «білі, чоловічі організації» і висунуло на перший план їх воєнізований характер з авторитарним і мужнім стилем керівництва [167, с. 52].

Нагальним є питання представлення у поліцейському штаті представників національних меншин. У цьому зв'язку слід зазначити, що за ініціативи Верховного комісара у справах національних меншин (ВКНМ) ОБСЄ було прийнято Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві, відповідно до яких державам рекомендовано при формуванні кадрового складу поліції запровадити ініціативи щодо залучення кадрів з числа недостатньо представлених меншин. Вони повинні включати спеціальні заходи, що заохочують подання заяв про прийом на роботу і сприяють кандидатам на посади у досягненні необхідних стандартів, а також поєднуватися з заходами щодо усунення будь-яких прямих або непрямих дискримінаційних бар'єрів. Зазначено, що кадровий склад поліції – на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях, включаючи як старші, так і молодші чини, а також цивільний персонал – повинен відображати розмаїтість населення. Необхідно активно популяризувати громадський імідж поліції як етнічно репрезентативного органу (п. 6, 4) [168, с. 5–6].

В Європейському кодексі поліцейської етики 2001 р. (В. Кваліфікація, набір і забезпечення зацікавленості співробітників поліції) зазначено, що співробітники поліції, незалежно від їх рівня на момент надходження на роботу в поліцію, повинні набиратися на основі їх компетентності та професійного досвіду, які повинні бути зорієнтовані на цілі поліції. Вони повинні бути в змозі виявляти розважливість, відкритість, зрілість, почуття справедливості, комунікативні здібності, а в разі необхідності – керівні та організаційні якості. Крім того, вони повинні добре розбиратися в соціальних, культурних і громадських проблемах.

Особи, визнані винними в тяжких правопорушеннях, не можуть виконувати поліцейські функції.

Процедури прийняття на службу повинні бути засновані на об'єктивних і недискримінаційних критеріях, прийняття повинно здійснюватися після необхідної перевірки кандидатур. Крім того, слід застосовувати політику набору чоловіків і жінок, що представляють різні складові суспільства, в тому числі етнічні меншини, так як кінцевою метою є такий склад співробітників поліції, який відображає те суспільство, на службі в якого вони знаходяться.

Підготовка співробітників поліції, яка повинна будуватися на основних принципах – демократії, верховенстві права та захисту прав людини, повинна розроблятися відповідно до цілей поліції. Загальна підготовка співробітників повинна бути максимально відкритою для суспільства. Бажано, щоб за первісною загальною підготовкою, регулярно проводилося підвищення кваліфікації, а при необхідності – спеціальна підготовки і навчання керівній та управлінській діяльності. Практична підготовка щодо застосування сили та допустимих її меж з точки зору принципів, встановлених у галузі прав людини – зокрема, в Європейській конвенції про основоположні права людини й у відповідній правозастосовчій практиці, повинна бути складовою частиною професійної підготовки поліцейських на всіх рівнях. У професійну підготовку поліцейських повинна входити і необхідність боротьби з расизмом і ксенофобією [152].

Питанню підготовки, обміну кваліфікованими кадрами і забезпечення необхідним обладнанням для проведення кримінального переслідування тощо присвячено увагу й установчими актами Європейського Союзу. Так, Договором про функціонування ЄС 2007 р. закріплено положення, згідно з яким Союз розвиває поліцейське співробітництво, до участі в якому залучаються всі компетентні органи держав – членів, у тому числі поліцейські, митні та інші спеціалізовані репресивні служби. З цією метою Європейський парламент і Рада можуть встановлювати заходи з низки питань, у тому числі й у сфері підтримки навчання персоналу, а також співробітництва в обміні кадрами, забезпеченні обладнанням і криміналістичних дослідженнях (ст. 87) [13]. Разом з тим слід

значити, що означеному питанню було приділено увагу ще в положеннях Маастрихтського договору, відповідно до якого з метою досягнення цілей Союзу, а саме, вільного пересування людей, і без шкоди для повноважень Європейського співтовариства, держави – члени розглядають сферу співпраці поліції у запобіганні тероризму, незаконного обігу наркотиків та інших серйозних форм міжнародної злочинності і боротьби з ними, включаючи, у разі необхідності, деякі аспекти митного співробітництва як питання, що становить спільний інтерес (ст. К. 1). У Декларації до Маастрихтського договору щодо співпраці поліції також було підтверджено згоду держав – членів передбачити прийняття низки практичних заходів з підтримки національних органів кримінального розшуку і безпеки в координації розслідувань і пошукових операцій; створення баз даних; центрального аналізу й оцінки інформації; збору й аналізу національних програм профілактики для направлення державам – членам і для розробки загальноєвропейських стратегій профілактики; заходів, пов'язаних з подальшим навчанням персоналу, дослідженнями, питаннями криміналістики і діловодства [169]. Пізніше означене положення було закріплено Амстердамським договором (ст. К. 2 (с)).

Питанню необхідності обміну й навчання також було приділено увагу в межах Стокгольмської програми – «Відкрита та безпечна Європа, яка служить своїм громадянам і захищає їх». Зокрема нею передбачено, що задля формування справжньої європейської судової та правоохоронної культури важливо активізувати навчання з питань, пов'язаних з ЄС, і зробити його систематично доступним для всіх професій, які залучені до процесу реалізації зони свободи, безпеки та правосуддя: суддів, прокурорів, співробітників судових органів, поліції і митниці. Мета такого навчання має полягати у систематичному застосуванні запропонованих європейських схем навчання. Разом з тим, не зважаючи на той факт, що держави – члени несуть головну відповідальність за реалізацію цієї мети, Союз повинен надавати їм необхідне сприяння і фінансову допомогу, а також мати власні механізми для підтримки національних зусиль. Здійснення означеного досягається шляхом прийняття Плану дій для істотного підвищення

рівня європейських схем навчання та систематичного обміну в Союзі; розробки конкретних програм обміну в стилі «Еразмус», в яких могли б брати участь держави, що не є членами ЄС, країни-кандидати та країни, з якими Союз уклав угоди про партнерство та співробітництво; забезпечення того, що питання участі у спільних курсах, вправах і програмах обміну вирішувалося на основі завдань і не залежало від галузевих критеріїв. Європейська Рада також звернула увагу на те, що аспекти міжнародного та європейського співробітництва повинні бути частиною національної навчальної програми, а CEPOL і FRONTEX мають відігравати ключову роль у навчанні співробітників правоохоронних органів і прикордонників з метою забезпечення європейського виміру в навчанні (п. 1.2.6) [101].

Значення CEPOL у становленні правоохоронних, судових та прикордонних органів, які б володіли передовими технологіями та досвідом своєї спеціалізації, було також визнано у Стратегії внутрішньої безпеки для Європейського Союзу «До європейської моделі безпеки» [170, с. 28]. У Європейській програмі безпеки COM (2015) 185 final було акцентовано увагу на тій обставині, що на додаток до обміну інформацією й оперативного співробітництва, ЄС надає підтримку в діяльності, пов'язаній з безпекою, за допомогою навчання, фінансування і просування досліджень та інновацій. Ефективність інструментів співпраці залежить від того, як співробітники правоохоронних органів у державах-членах їх використовують. Навчання є необхідним для того, щоб місцева влада могла використовувати такі інструменти в оперативних ситуаціях. При цьому, CEPOL організовує курси, визначає загальні навчальні плани з прикордонного співробітництва та програми обміну (п. 2.3) [171].

CEPOL як Європейський поліцейський коледж було засновано на підставі Рішення Ради 2000/820/ЖНА в якості мережі, що об'єднує національні навчальні інститути для старших співробітників поліції у державах-членах. Рішенням Ради 2005/681/ЖНА означене рішення було скасовано та реформовано CEPOL на суб'єкта Союзу. Регламентом (ЄС) 2015/2219 Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2015 р. CEPOL було наділено статусом Агентства Європейського

Союзу з навчання співробітників правоохоронних органів (ст. 1), уповноваженого підтримувати, розвивати, здійснювати і координувати навчання співробітників правоохоронних органів, приділяючи при цьому особливу увагу захисту прав людини й основних свобод у контексті забезпечення правопорядку, зокрема у сфері запобігання і боротьби з серйозними злочинами, що зачіпають інтереси двох або більше держав – членів і тероризму. З цією метою СЕРОЛ було наділено такими повноваженнями: 1) надавати підтримку державам – членам в організації навчання з метою підвищення обізнаності та знань про: впровадження і використання міжнародних і союзних документів про співпрацю правоохоронних органів; Союзні органи, зокрема Європол, Євроюст та FRONTEX, їх функціонування і роль; поліцейські і судові аспекти співробітництва правоохоронних органів і практичні знання про доступ до інформації; 2) надавати підтримку державам – членам, на їхнє прохання, у розвитку регіонального і двостороннього співробітництва щодо правозастосування між державами – членами, органами Союзу і третіми країнами; 3) розробляти, здійснювати і координувати навчання в конкретних кримінальних або поліцейських тематичних галузях; 4) розробляти, здійснювати і координувати навчання, метою якого є підтримка держав – членів та органів Союзу в навчанні співробітників правоохоронних органів для участі в місіях Союзу і в діяльності з нарощування потенціалу правоохоронних органів у треті країни; 5) навчати інструкторів і допомагати в удосконаленні та обміні найкращими методами навчання.

До завдань СЕРОЛ також було віднесено підготовку багаторічних аналітичних досліджень щодо потреб у навчанні та багаторічних навчальних програм. Такі навчальні заходи і продукти, розроблені Агентством включають курси, семінари, конференції, електронні навчальні курси; загальні навчальні програми для співробітників правоохоронних органів з конкретних предметів, що стосуються Союзу; навчальні модулі, градуйовані за рівнями складності, необхідні для відповідної цільової групи, і орієнтовані або на конкретний географічний регіон, конкретну тематичну сферу злочинної діяльності або на певний набір професійних навичок; програми обміну, навчальні поїздки тощо.

Крім цього СЕРОЛ може надавати підтримку місіям Союзу і створювати потенціал у третіх країнах шляхом здійснення оцінки, в координації з іншими відповідними органами Союзу, впливу існуючої політики та ініціатив у сфері підготовки співробітників правоохоронних органів, пов'язаних з Союзом; розробки і проведення навчання для підготовки співробітників правоохоронних органів до участі в місіях Союзу, в тому числі для того, щоб вони могли отримати відповідні мовні навички; розробки і проведення навчання для співробітників правоохоронних органів з третіх країн, зокрема з країн, які є кандидатами на вступ до Союзу (ст. 3, 4) [172].

Означені функції СЕРОЛ виконує у складі Правління, Виконавчого директора; Наукового комітету з навчання (за необхідності), та інших консультативних органів, заснованих Правлінням (ст. 7). Крім цього, кожна держава-член має створити або призначити національний підрозділ, який виконуватиме функції органу зв'язку із СЕРОЛ у мережі національних навчальних закладів для співробітників правоохоронних органів. Такі національні підрозділи несуть відповідальність за виконання низки завдань, серед яких: надання СЕРОЛ інформації, необхідної для виконання його безпосередніх завдань; сприяння ефективній взаємодії і співпраці СЕРОЛ з усіма відповідними навчальними закладами, включаючи відповідні науково-дослідні інститути в державах-членах; сприяння і просування робочих програм СЕРОЛ; надання відповідей на запити СЕРОЛ; організація і відбір учасників та експертів для діяльності на національному рівні; проведення заходів та зустрічей у своїх державах-членах; підтримка у створенні та реалізації програм обміну для співробітників правоохоронних органів тощо (ст. 6). СЕРОЛ також може здійснювати співробітництво з органами Союзу, міжнародними організаціями та третіми країнами через їхні органи влади та навчальні заклади, які з цією метою уклали угоди з Союзом. Задля встановлення такого зв'язку укладаються робочі домовленості, в яких визначаються характер, обсяг і спосіб, яким органи влади та навчальні заклади третіх країн, міжнародні організації та приватні сторони можуть брати участь у роботі СЕРОЛ, положення, що стосуються участі в

ініціативах CEPOL, фінансових внесків і персоналу (ст. 34). Згідно з інформацією, що міститься на офіційному веб-сайті CEPOL, Україна має робочу домовленість відповідно до ст. 34 Регламенту 2015/2219.

Варто також зауважити, що CEPOL здійснює підготовку багаторічних і річних робочих програм. Багаторічні програми мають визначати спільне стратегічне програмування, включаючи цілі, очікувані результати та показники ефективності, а також планування ресурсів, у тому числі багаторічний бюджет і персонал. Вони повинні містити стратегію відносин з третіми країнами і міжнародними організаціями. У річній робочій програмі відображаються докладні цілі, очікувані результати та показники ефективності. Вона також повинна містити опис фінансованих заходів та інформацію щодо бюджетних і людських ресурсів, які виділяються на кожну дію, відповідно до принципів бюджетування й управління. Річна робоча програма повинна відповідати багаторічному програмуванню (ст. 10) [173, с. 153]. Так, Рішенням Правління 32/2018/МВ було прийнято Робочу програму на 2019-2021 рр., якою до багаторічних цілей Агентства було віднесено забезпечення високоякісних, міждисциплінарних, інноваційних та актуальних варіантів навчання; заохочення розвитку досліджень, що мають відношення до навчальної діяльності, і поширення результатів досліджень; професійне керівництво і управління в організаційній діяльності [174].

Таким чином, виходячи з вищевикладеного, доходимо висновку, що CEPOL як Агентство ЄС з навчання співробітників правоохоронних органів, об'єднує мережу навчальних закладів для співробітників правоохоронних органів у державах-членах ЄС та надає їм підтримку в проведенні первинної підготовки за пріоритетами в галузі безпеки, співпраці правоохоронних органів та обміну інформацією. CEPOL також уповноважений на співпрацю з органами ЄС, міжнародними організаціями та третіми країнами з метою здійснення навчання та підготовки, спрямованої на попередження та викорінення найсерйозніших загроз безпеці [173, с. 153].

Значення навчання і підвищення обізнаності співробітників поліції

підкреслюються і в документах ОБСЄ, зокрема, в Керівництві ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації (п. 7.6 Навчання і підвищення обізнаності) зазначається, що навчання є ключовим фактором прогресу в будь-якій організації ... важливо розробити навчальний план і провести координовану підготовку всіх співробітників правоохоронних органів. За допомогою навчання персонал повинен усвідомити сутність, специфіку роботи з оперативними даними, способи сприяння цьому процесу, а також можливості його застосування. На всіх рівнях навчання в центрі уваги повинна бути культура обміну інформацією. Крім того, підготовка повинна включати належні правові вимоги, пов'язані з функціями ПДОДІ і відповідні міжнародні стандарти в галузі прав людини та захисту даних, відповідно до рівня і функцій посадових осіб [155, с. 58].

Питання важливості підготовки співробітників поліції з урахуванням сучасних викликів і загроз безпеці держав – членів ЄС є актуальним і на доктринальному рівні. Зокрема, у дослідженні Žaneta Navickienė і Vidmantas Vadeikis, присвяченому комплексній концепції підготовки інструкторів у межах поліцейської співпраці держав – членів ЄС, було представлено результати фінансованого проекту Twinning Light «Створення офісу SIRENE: зміцнення потенціалу операторів SIRENE і кінцевих користувачів Шенгенської інформаційної системи II (CRO SIRENE)». Автори наголошують на тому, що досягнення ключових пріоритетів Стратегії внутрішньої безпеки ЄС (Висновки Ради щодо оновленої Стратегії внутрішньої безпеки Євросоюзу 2015-2020 рр., 2015р.) залежить від кваліфікації та професійних навичок працівників правоохоронних органів держав – членів, на які покладено важливий обов'язок виконувати ці пріоритети. Ними також акцентовано увагу на тій обставині, що розвиток компетентності таких співробітників послідовними, надійними та різноманітними методами може забезпечити рівень професіоналізму та знань, необхідних персоналу задля ефективного виконання їхніх обов'язків не лише на батьківщині, а й в контексті міжнародної співпраці. З огляду на це, ефективна підготовка інструкторів, здатних надати ці знання та досвід персоналу, є

найважливішим фактором професійного розвитку співробітників. Автори також зазначили, що професіоналізм поліцейських організацій досягається шляхом комплексного навчання, в якому об'єднуються знання з різних галузей, а синтез цих знань впроваджується і перевіряється за допомогою розробки і застосування цільових практичних ситуацій під час навчальних заходів. Зокрема, різні інноваційні адміністративні, технічні інструменти і технології широко розробляються і впроваджуються в поліцейську діяльність, серед яких: імітація і прийняття рішень у практичних ситуаціях, пов'язаних з поліцейською діяльністю; тематичні дослідження; рольові ігри тощо. З огляду на це, практичне навчання зміцнює відносини таких осіб з навколишнім соціальним середовищем, дозволяючи їм згодом синхронізувати наявні знання і застосовувати отримані знання на практиці [175, с. 214].

Sofie De Kimpe у своїй роботі «Європейська система забезпечення якості поліцейської освіти: виклик для CEPOL?» зазначила, що існуюча в міжнародній поліцейській літературі дискусія про роль і функції поліцейської освіти в професіоналізації поліції обертається навколо ролі поліцейської освіти як двигуна соціалізації. Нею було акцентовано увагу на тому, що деякі дослідники зазначають щодо обмеженого впливу такої підготовки на поліцейську професію з огляду на ствердження, що поліцейські вивчають свою професію на вулиці, а не в поліцейській школі, інші – стверджують, що поліцейська освіта може стати двигуном змін для поліцейської організації. Разом з тим, автор дійшла висновку, що система поліцейської освіти повинна відображати європейську систему регулярної освіти задля існування «в гармонії з суспільством» та можливості реагувати на зміни в ньому. Крім того, автором було запропоновано включити додаткові педагогічні дослідження та експертні знання в керівні принципи і стандарти європейської системи освіти і навчання поліції та вказано CEPOL в якості можливого європейського агентства щодо забезпечення якості вищої поліцейської освіти та ініціатора розробки системи акредитації [176, с. 139].

Rob Wainwright, який був директором Європолу в період з 2009 р. по 2018 р. у своїй статті зазначив, що сучасні проблеми безпеки є складними, глобальними і

здійснюють суттєвий вплив на правоохоронну діяльність в Європі та за її межами. Ним було акцентовано увагу на тому, що задля успішного вирішення цих проблем слід розуміти сутність таких загроз і вміти їх передбачати з урахуванням глобальних подій у різних сферах. Суспільство стикається з більш технологічним і глобальним характером злочинності й тероризму. Разом з тим, така ситуація відкриває додаткові можливості для правоохоронних органів, оскільки дані і технології можуть використовуватися для виявлення, моніторингу та відстеження злочинців. Наприклад, концепція прогнозуючої поліцейської діяльності, особливо в галузі попередження злочинності, може доповнити інтелектуальний поліцейський підхід, прийнятий багатьма провідними правоохоронними органами, включаючи Європол. Автор також зазначив, що використання аналітики великих даних у боротьбі зі злочинністю та тероризмом вимагає спеціальних знань і досвіду та інструментів. Правоохоронні органи повинні забезпечити підготовку і ресурси, необхідні для отримання й обробки цифрових доказів, отриманих з різних джерел, з використанням таких методів, як аналіз даних у реальному часі і віддалений доступ до даних, що зберігаються у хмарі. Крім цього, поліція повинна інвестувати в спеціалізоване навчання задля того, щоб мати можливість ефективно розслідувати високотехнологічні кібератаки й інші форми кіберзлочинності. Швидкий розвиток кіберзлочинності вимагає безперервного оновлення і створення нових навчальних курсів та активного обміну передовим досвідом та інноваційними тактиками. Він також відмітив, що вирішення проблеми стосовно використання сучасних технологій злочинними групами не може бути покладено виключно на підрозділи з кіберзлочинності, оскільки слідчі, які працюють з наркотиками, вогнепальною зброєю та іншими незаконними товарами, торгівлею людьми та контрабандою мігрантів, також повинні мати можливість проводити розслідування в кіберпросторі. З огляду на це вони також потребують проведення навчання [177, с. 11].

Питанню необхідності використання сучасних у методів у навчанні співробітників правоохоронних органів було приділено увагу в науковій праці Laurent Charparo, в якій здійснювався аналіз цифрового навчання відповідних

співробітників. Так, автор зазначив, що цифрове навчання веде до інновацій і розвитку в навчанні співробітників правоохоронних органів. Навчальні структури і відділи повинні розробляти стратегії для навчання широкого кола аудиторії. Необхідним є не тільки обмін досвідом, а й педагогічні, комунікативні та цифрові навички. Цифрове навчання є інструментом, а також важелем для полегшення навчання у сучасному світі [178, с. 131].

Навчання і підготовка співробітників поліції є основою ефективної системи внутрішньої безпеки. Злочинність стала більш складною, а загрози безперервно зростають. З огляду на це посадові особи, відповідальні за дотримання законів, повинні бути відкриті для нових підходів, оскільки роль поліції в демократичному суспільстві стає все більш важливою. Тісна співпраця та налагодження відносин з громадськістю, представленою громадянами різних національностей вимагає наявності соціально інтелектуальних і культурно обізнаних співробітників. Добре освічені і навчені офіцери є вправнішими, вирішують проблеми оперативно, мислять творчо і проявляють неупередженість. Ефективна і професійна відмінність, заснована на поліцейській освіті / навчанні, є особливо важливою для країн з перехідною економікою, створення нових поліцейських сил і проведення реформ у правоохоронному секторі [179, с. 7].

3.3 Дотримання прав людини в діяльності працівників поліції держав – членів Європейського Союзу при виконанні покладених на них обов'язків

Належне функціонування правоохоронних органів важливе не тільки для здійснення ефективної політики в галузі кримінального правосуддя, підтримання правопорядку, але й для захисту основних прав людини. Особлива увага в аспекті співробітництва держав – членів ЄС у кримінально-правовій сфері приділяється дотриманню міжнародних стандартів щодо поведінки з особами, які скоїли протиправні діяння і жертвами злочинів. Норми щодо захисту означеної категорії осіб знайшли своє закріплення в основних міжнародно-правових актах в галузі прав людини, зокрема, Загальній декларації прав людини 1948 р.; Міжнародному

пакті про громадянські та політичні права 1966 р.; Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., та законодавстві ЄС. Зокрема, Хартія основних прав людини 2000 р. містить Главу VI «Правосуддя», якою гарантовано права осіб, залучених до кримінально-правової сфери. Крім того, ст. 82 Договору про функціонування ЄС передбачає право Європейського Парламенту та Ради з метою спрощення взаємного визнання вироків та судових рішень, а також сприяння поліцейському та судовому співробітництву в кримінальних справах транскордонного змісту, встановлювати мінімальні правила, зокрема стосовно права осіб у кримінальному процесі і права жертв кримінального злочину. Разом з тим ухвалення мінімальних правил не перешкоджає державам – членам зберігати або запроваджувати вищий рівень захисту осіб [133].

На доповнення до вищезазначених правових актів прийнято низку документів, що спеціально регламентують поведінку з особами, які скоїли злочини; визначають правовий статус жертв злочинів.

Особливе місце в реалізації положень, закріплених цими актами щодо захисту прав людини при відправленні правосуддя, займають поліцейські органи. Першочерговим завданням цих органів під час виконання своїх функцій повинен бути захист прав і людської гідності усіх осіб. Саме належне функціонування правоохоронних органів зможе забезпечити ефективність їх діяльності у цьому напрямку.

Сьогодення вимагає від поліцейських органів доскональної обізнаності як наднаціонального законодавства ЄС, так і міжнародно-правових норм, що стосуються діяльності правоохоронних органів та регламентують права осіб, які потрапили до сфери компетенції правоохоронних органів. Адже законодавство багатьох держав світу визнає примат норм міжнародного права на національному рівні.

Так, Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку акцентує увагу на тому, що при виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність і підтримують і

захищають права людини по відношенню до всіх осіб (ст. 2) [151]. Зазначені права людини встановлюються й захищаються національним і міжнародним правом. До відповідних міжнародних актів належать Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Декларація Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Міжнародна конвенція про припинення злочину апартеїду і покарання за нього, Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього, Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими і Віденська конвенція про консульські зносини.

Документ покладає на осіб з підтримання правопорядку зобов'язання щодо забезпечення повної охорони здоров'я затриманих ними осіб шляхом прийняття негайних заходів із забезпечення надання медичної допомоги у разі необхідності, а також забезпечення надання медичної допомоги жертвам правопорушень або нещасних випадків, що відбуваються в ході правопорушень (ст. 6). Він містить також норму щодо заборони катувань або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поводження і покарання (ст. 5). Ця заборона впливає з прийнятої Генеральною Асамблеєю Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, згідно з якою: «[Така дія є] образою людської гідності і засуджується як порушення цілей Статуту Організації Об'єднаних Націй і порушення прав людини й основних свобод, проголошених у Загальній декларації прав людини [та інших міжнародних документах, що стосуються прав людини]». Декларація визначає катування таким чином: «... катування означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю

особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. Це тлумачення не охоплює біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково, наскільки це сумісно з Мінімальними стандартними правилами поводження з ув'язненими» (ст. 10) [180].

Аналогічну норму містить ст.1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1987 р. [181].

Норма щодо заборони катувань або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання, знайшла своє закріплення й у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ст. 3) [182], а на підставі Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р. створено інституційний механізм захисту жертв означених протиправних діянь – Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [183].

Положення щодо заборони катувань містить і Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р. (ст. 4) [99].

Питання щодо заборони катувань або інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання стали предметом розгляду ЄСПЛ, зокрема у справі Честаро проти Італії» (*Cestaro v. Italy*), яка стосувалася відсутності адекватної правової основи для притягнення співробітників сил безпеки до відповідальності за застосування тортур та інших видів жорстокого поводження. Заявник стверджував, що отримав тяжкі тілесні ушкодження в ході проведення поліцейської операції у школі, де він проводив ніч після участі в демонстраціях протесту під час саміту G8 в Генуї, в межах якої напередодні відбулися надзвичайно жорстокі зіткнення між поліцією і демонстрантами. Ця справа цікава тим, що Суд кваліфікував напад на заявника як тортури, тим самим

підтвердивши, що це поняття може застосовуватися до поведінки державних службовців поза контекстом допиту під вартою. При винесенні свого рішення Суд акцентував увагу на низці факторів, зокрема: осіб, які перебували в школі, били без розбору і систематично; під час цих жахливих подій заявник отримав дуже тяжкі тілесні ушкодження; операція і штурм були умисною реакцією на напади, яким поліція піддавалася з боку демонстрантів під час саміту, і, таким чином, були мотивовані помстою; особи, які перебували в школі, не чинили жодного опору, коли прибула поліція. За результатами розгляду, Суд визнав процесуальне порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки в національній правовій системі була структурна проблема, що дозволила представникам держави уникнути покарання за поведінку, заборонену статтею 3 [184].

Кодекс акцентує увагу на тому, що особлива увага повинна приділятися захисту прав людини у разі використання поліцейськими особами сили та вогнепальної зброї, застосування яких може здійснюватися тільки в крайніх випадках (ст. 3). Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (резолуція Генеральної Асамблеї ООН 45/166) передбачають, що посадові особи з підтримання правопорядку не застосовують вогнепальну зброю проти людей, за винятком випадків самооборони або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті або серйозного поранення або з метою запобігання скоєння особливо серйозного злочину, що тягне за собою загрозу для життя, з метою арешту особи, яка створює таку небезпеку, що чинить опір їх владі, або з метою запобігання її втечі і лише в тих випадках, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей. У будь-якому випадку навмисне застосування сили зі смертельними наслідками може мати місце лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту життя. За наявності підстав щодо застосування зброї, необхідності, посадові особи з підтримання правопорядку представляються як такі і дають чітке попередження про намір застосувати вогнепальну зброю, надаючи достатній час для відповідної реакції на це попередження, за винятком тих випадків, коли ці дії створюють неминучу загрозу

для посадових осіб або загрожують життю чи завданням збитків іншим особам, або ж були б явно недоречними або непотрібними за обставин інциденту (п. 9-10) [153].

У цьому зв'язку показовим є рішення ЄСПЛ у справі «Анжело Георгієв та інші проти Болгарії» (*Anzhelo Georgiev and others v. Bulgaria*), що стосувалося застосування електророзрядної зброї співробітниками правоохоронних органів під час проведення поліцейської операції. В ході операції співробітники поліції використовували електророзрядну зброю в контактному режимі нібито для того, щоб подолати опір заявників і не дати їм можливості знищити докази. В результаті таких дій деякі із заявників отримали опіки. Розгляд цієї справи став першим випадком, коли Суд по суті розглядав питання щодо використання електророзрядної зброї співробітниками правоохоронних органів. Приймаючи рішення, ЄСПЛ висловив серйозні застереження щодо використання електророзрядної зброї в контактному режимі, оскільки співробітники правоохоронних органів мають багато інших методів контролю доступних їм, коли вони знаходяться на відстані витягнутої руки від особи, яка повинна бути знерухоплена. За фактами справи і з урахуванням неадекватності розслідування тверджень заявників, Суд встановив, що застосування електророзрядної зброї було невідповідним [185].

В Європейському кодексі поліцейської етики 2001 р. (V. Керівні принципи діяльності / операцій поліції) закріплено низку загальних положень щодо дотримання прав людини в діяльності поліції, серед яких: зобов'язання поліції при проведенні всіх своїх операцій поважати право будь-якої людини на життя; поліція не повинна ні за яких обставин здійснювати, заохочувати або допускати ніяких тортур, ніяких випадків нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; вона може застосовувати силу тільки у випадках абсолютної необхідності і тільки для досягнення законних цілей; поліція не повинна порушувати прав кожної людини на повагу до її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і тільки для досягнення законних цілей; збір, зберігання і використання поліцією даних особистого характеру

повинні відповідати міжнародним принципам захисту даних і, зокрема, обмежуватися тим, що необхідно для досягнення законних, справедливих і конкретних цілей; при виконанні своїх функцій поліція завжди повинна пам'ятати про основні права кожної людини – такі, як свобода думки, совісті, релігії, вираження думки, мирних зібрань, пересування, і право на мирне володіння своїм майном; співробітники поліції повинні діяти чесно і шанобливо по відношенню до населення, особливо з огляду на ситуацію осіб, що відносяться до найбільш уразливих груп (Розділ А).

Кодексом також регламентовано дотримання прав людини при проведенні розслідування, зокрема: при проведенні поліцейських розслідувань повинні враховуватися специфічні потреби таких осіб, як діти, підлітки, жінки, члени меншин – у тому числі етнічних меншин або вразливих людей, і вони повинні бути відповідним чином адаптовані до ситуації; поліція повинна дотримуватися принципу, згідно з яким будь-яка особа, обвинувачувана в кримінальному правопорушенні, має вважатися невинною доти, поки вона не буде визнана судом винною, і користуватися деякими правами – зокрема, правом бути поінформованим у найкоротші терміни про висунуте проти неї звинувачення і готувати свій захист – як особисто, так і за допомогою адвоката, за своїм вибором. Поліція повинна усвідомлювати специфічні потреби свідків і дотримуватися деяких правил, які стосуються захисту свідків і надання допомоги їм протягом розслідування, особливо при наявності ризику залякування свідків [186, с. 158]. Вона повинна забезпечувати жертвам злочинів необхідну їм підтримку, допомогу та інформацію, без будь-якої дискримінації. Забезпечувати усний чи письмовий переклад протягом усього поліцейського розслідування (Розділ В).

Порушення прав людини при проведенні розслідування стало центом уваги ЄСПЛ у справі «Гуцанови (Gutsanovi) проти Болгарії», яка стосувалася проведення жорсткої поліцейської операції щодо затримання політика в його будинку в присутності дружини і неповнолітніх дітей. Місцевий політик був заарештований у будинку своєї сім'ї рано вранці спеціальною групою озброєних поліцейських у масках, яких поінформували про присутність вдома дітей. Коли

ніхто не відповів на їхні накази відкрити вхідні двері, співробітники поліції увірвалися всередину, розбудивши дружину заявника та двох маленьких дітей. Заявника було відправлено в окрему кімнату, а в будинку було проведено обшук. Рішення Суду ґрунтувалося на нездатності влади спланувати і виконати операцію у спосіб, який враховував би ситуацію, що виникла в будинку заявника, оскільки можлива присутність членів сім'ї підозрюваного на місці арешту була обставиною, яку необхідно враховувати при плануванні і проведенні поліцейської операції такого типу. Крім цього, Суд зазначив, що співробітникам правоохоронних органів необхідно було враховувати законні інтереси дружини і неповнолітніх дітей, оскільки дружина не перебувала під підозрою, а дві дочки були психологічно вразливі через свій вік. З огляду на те, що цього не було зроблено і співробітники правоохоронних органів не передбачали альтернативних оперативних підходів, таких як проведення операції в більш пізній час, Суд встановив порушення статті 3 Конвенції 1950 р. стосовно заявника, його дружини і дітей [187].

Європейським кодексом гарантовано дотримання прав людини при проведенні арешту/затримання поліцією, зокрема ним зазначено положення щодо максимального обмеження терміну позбавлення волі; при затриманні повинні враховуватися гідність, вразливість і особисті потреби кожної позбавленої волі особи; занесення даних щодо кожного затриманого до спеціального реєстру; поліція повинна в максимально короткий термін за національним законодавством інформувати будь-яку позбавлену волі особу про причини її затримання і про обвинувачення, які висуваються проти неї; а також негайно інформувати особу позбавлену волі про процедуру, яка застосовується в її справі; гарантувати безпеку осіб, що утримуються під вартою, стежити за станом їх здоров'я, забезпечувати їм задовільні гігієнічні умови і відповідне харчування. Затримані поліцією особи повинні мати право на те, щоб про їх затримання було повідомлено третій особі за їх вибором, на доступ до адвоката і на медичний огляд – по можливості, лікарем за їхнім вибором. Поліція у міру можливості повинна розміщувати окремо тих, хто затриманий за підозрою у вчиненні

кримінального правопорушення і тих, хто затриманий з інших причин. Як правило, слід відокремлювати чоловіків від жінок, а також повнолітніх затриманих від неповнолітніх (1. Арешт / затримання поліцією) [152].

Щодо гарантій прав затриманих показовою є практика ЄСПЛ, зокрема, предметом розгляду у справі «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства» (*Ibrahim and Others v. The United Kingdom*) була затримка у доступі до адвоката під час допиту в поліції. Заявники підозрювалися у спробі вчинення підризу смертника в Лондоні. Перші три заявники, яких було заарештовано тимчасово відмовилися від юридичної допомоги під час «поліцейських допитів». Четвертий заявник був допитаний в якості свідка. На відміну від інших заявників, він почав звинувачувати себе. Замість того, щоб заарештувати його як підозрюваного і повідомити йому про його право на мовчання і на юридичну допомогу, поліція дозволила йому продовжувати відповідати на їхні запитання в якості свідка і давати письмові свідчення. Заявники скаржилися на відсутність доступу до адвокатів під час допиту в поліції і допуску до розгляду їхніх свідчень. Приймаючи рішення у цій справі, Велика Палата встановила порушення Конвенції 1950 р. щодо четвертого заявника, оскільки під час розгляду справи національним судом не було здійснено оцінки того, чи були «вагомими підстави» для обмеження права на доступ до адвоката і впливу цього обмеження на загальну справедливість розгляду [188].

Низку актів ЄС присвячено поводженню з жертвами злочинів, оскільки, як зазначає професор Т.Л. Сироїд, «саме поліцейські у більшості випадків першими стикаються з фактом злочину, який скоєно або ж який знаходиться в процесі скоєння» [189, с. 53]. Так, Рада ЄС у прийнятій 23 листопада 1995 р. Резолюції № 95/C/327/04 «Про захист свідків у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю», закликала держави-учасниці гарантувати належний захист свідків з урахуванням таких рекомендацій як, зокрема: можливість компетентних органів за власною ініціативою або на прохання свідка, прийняти рішення, відповідно до якого інформація про свідка буде відома лише цим органам; можливість

використання аудіовізуальних засобів при дачі показань свідками (п. А (6) (8) [190].

Директивою Ради ЄС 2004/80/ЄС «Про відшкодування потерпілим від злочинів» від 29 квітня 2004 р. встановлено систему співпраці для того, щоб полегшити потерпілим від злочину доступ до відшкодування в транскордонній ситуації. Така система повинна працювати на основі схем держав – членів з відшкодування потерпілим від насильницького злочину, на території яких вони були вчинені. З урахуванням зазначеного, механізм відшкодування повинен діяти на території всіх держав – членів ЄС [191].

Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2012/29/ЄС від 25 жовтня 2012 р. «Про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів, а також про заміну Рамкового рішення Ради 2001/220/ЖНА» підкріплює існуючі національні заходи мінімальними стандартами щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів в кожній країні ЄС. Основними цілями Директиви є забезпечення того, щоб жертви злочинів отримували відповідну інформацію, підтримку та захист і могли брати участь у кримінальному процесі, незалежно від того на території якої держави – члена ЄС було завдано їм збитків. Директива зобов'язує країни-члени ЄС забезпечити процедури визнання жертвами злочинів і дотримання належної поведінки стосовних цих категорій осіб з боку відповідних посадових осіб, з урахуванням індивідуальних потреб і без будь-якої дискримінації [192].

Серед актів, які безпосередньо регламентують питання поводження з вразливими категоріями жертв, зокрема дітьми, слід вказати Директиву 2011/36/EU Європейського парламенту і Ради від 5 квітня 2011 р. про запобігання торгівлі людьми та боротьби з нею і захисту її жертв та про заміну Рамкового рішення Ради 2002/629/ЖНА в якій закріплено, що діти більш вразливі, ніж дорослі, і тому вони піддаються більшому ризику стати жертвами торгівлі людьми. При застосуванні цієї Директиви першочергова увага повинна приділятися найкращим інтересам дитини відповідно до Хартії основних прав Європейського союзу 2000 р. і Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права

дитини 1989 р. Діти і підлітки (до 18 років), які стали жертвами торгівлі, повинні користуватися додатковими заходами надання допомоги і підтримки, ці заходи мають бути спрямовані на їх фізичне і психосоціальне відновлення та на довгострокове рішення для даної особи. Вони повинні бути негайно опитані кваліфікованими спеціалістами у відповідних приміщеннях. Жертви мають право на захист з боку поліції і правову допомогу, що дозволяє їм вимагати компенсацію тощо (ст. 8, 22-24) [193].

У 2016 році було прийнято Директиву (ЄС) 2016/800 Європейського парламенту і Ради від 11 травня 2016 р. Про процедурні гарантії для дітей, які підозрюються або обвинувачуються у кримінальному судочинстві. Ключовими елементами цієї директиви є те, що діти мають право на доступ до адвоката і право на допомогу з боку адвоката. Допомога адвоката є обов'язковою, коли вони постають перед судом для прийняття рішення про попереднє ув'язнення під варту і при затриманні. Дитина, якій не надав допомогу адвокат під час судових слухань, не може бути засуджена до тюремного ув'язнення. Держави – члени ЄС також повинні забезпечити, щоб позбавлення волі і, зокрема, затримання, застосовувалося до дітей лише як крайній захід і на найкоротший відповідний період. Діти, які утримуються під вартою, повинні утримуватися окремо від дорослих, якщо тільки це не здійснюється в їх інтересах. Директива також включає інші гарантії, такі як: право негайно інформувати про їхні права та про загальні аспекти ведення розгляду; надавати інформацію батькам або іншим відповідним дорослим; супроводження дітей дорослими під час судових засідань і на інших етапах розгляду; індивідуальна оцінка кваліфікованим персоналом; медичне обстеження, якщо дитина позбавлена волі; захист приватного життя під час кримінального судочинства; особисто постати перед судом; ефективні засоби правового захисту. Судді, прокурори та інші фахівці, що здійснюють кримінальне судочинство за участю дітей, повинні мати певну компетенцією або мати доступ щодо отримання відповідних кваліфікаційних навичок (навчання) [194].

Висновки до розділу 3

1. Міжнародним співтовариством розроблено низку актів універсального і регіонального характеру, які визначають статус працівників поліції, що визнаються стандартами у цій сфері, зокрема: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, Декларація про поліцію, Європейський кодекс поліцейської етики, Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, Керівництво ОБСЄ щодо демократичної поліцейської діяльності від Старшого поліцейського радника Генерального секретаря ОБСЄ, Керівництво ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації тощо. Означені акти містять загальні положення щодо статусу працівників поліції, більш детальні норми містяться в національному законодавстві держав і це є цілком логічним, оскільки забезпечення правових, соціально-економічних аспектів, матеріально-технічного функціонування поліції є компетенцією/завданням держав тощо. Положення означених актів визнаються стандартами діяльності поліції, не є виключенням і держави – члени ЄС.

2. Чітка регламентація статусу поліцейських держав – членів ЄС слугує вектором розмежування їх повноважень, поставлених перед ними завдань, що має суттєве значення задля захисту прав самих співробітників поліції та осіб, які постраждали внаслідок неправомірних дій поліції у випадку перевищення останніми, покладених на них завдань.

3. Суттєвим недоліком означених актів є відсутність норм щодо забезпечення особистої безпеки самих поліцейських, зважаючи на ті ризики, які переслідують їх при виконанні покладених на них обов'язків, зокрема при підтриманні громадського порядку; затриманні осіб, які скоїли злочин тощо. Разом із тим слід зазначити, що загальне положення містить Декларація про поліцію 1979 р. у пункті 4 якої зазначено, що «Професійні, психологічні та матеріальні умови, за яких співробітник поліції повинен виконувати свої обов'язки, повинні забезпечувати його недоторканність, неупередженість та

гідність» («Статус»). Усунення цього недоліку є першочерговим обов'язком держав, які у своєму законодавстві мають акцентувати увагу на забезпеченні безпеки самих поліцейських, розробити засоби захисту тощо (напр.: розробити додаткові засоби захисту поліцейських, які беруть участь в оперативних заходах; забезпечувати конфіденційність інформації щодо таких співробітників; передбачити надання психологічної допомоги таким особам у певних випадках; передбачити заходи щодо захисту сімей співробітників поліції, задіяних у спецопераціях тощо).

4. Підготовка поліцейських є складовою належного функціонування правоохоронної системи у цілому, виходячи з цього, ЄС приділяє суттєву увагу цьому напрямку, створюючи правову основу, яка ґрунтується на загальновизнаних універсальних і регіональних міжнародних актах, що містять норми у цій галузі, а також створює інституційні структури метою яких є підготовка відповідних фахівців у сфері співпраці правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, обміну відповідною інформацією, розповсюдження норм щодо захисту прав людини при підтриманні правопорядку тощо.

5. Серед кваліфікаційних ознак, які повинні враховуватися при наборі поліцейського персоналу, що закріплені універсальними і регіональними міжнародними актами, повинні стати: компетентність, професійний досвід, орієнтованість на цілі поліції; розуміння соціальних, культурних і громадських проблем; здатність виявляти розважливість, відкритість, зрілість, почуття справедливості, комунікативні здібності та ін.

6. При наборі персоналу поліцейських суттєвим є врахування гендерного принципу, який суттєво впливає на роботу поліції, зважаючи на ту обставину, що, згідно з дослідженнями, жінки часто привносять у роботу поліції особливі корисні навички і переваги, які підвищують ефективність поліцейської служби. Крім того, нагальним є питання представлення у поліцейському штаті представників національних меншин. Необхідно оновлювати нормативні документи та інструкції з набору персоналу задля забезпечення залучення повного спектру кваліфікованих кандидатів, включаючи осіб з числа недостатньо

представлених груп, таких як жінки й етнічні меншини. Поліції необхідно виявити всі перешкоди на шляху набору осіб з конкретних груп і знайти способи удосконалення процесу набору на службу. Кампанії з набору в поліцію мають бути доступними, зрозумілими, спрямованими на набір недостатньо представлених груп і вирішувати питання, які хвилюють цільові групи населення. Процес набору залежить від посадових інструкцій. Отже, одним із заходів забезпечення більшої відкритості процесу набору на службу є оновлення посадових інструкцій з урахуванням та відображенням навичок, необхідних для несення служби з охорони порядку в сучасних умовах.

7. Обов'язками поліції є забезпечення громадського порядку і захист усіх осіб та їх майна від злочинних дій. Обов'язки поліції також включають захист жінок і дівчаток, однак при цьому приділяється дуже мало уваги питанню залучення жінок на службу в поліції в якості оперативних співробітників та керівників і осіб, які приймають рішення. Урахування гендерного фактору в роботі поліції є необхідним для більш широкого охоплення всіх верств населення, підвищення ступеня взаємної довіри і доступності правоохоронних органів. Реформування або розвиток поліції – це можливість інтегрувати гендерні аспекти в усі сфери діяльності і процеси управління в ході реформи органів безпеки, включаючи розробку розумної інституційної політики, протоколів та процедур проведення операцій, нарощування потенціалу та зміцнення системи професійної підготовки, а також внесення структурних змін, таких як створення підрозділів по боротьбі з насильством на сексуальному й гендерному ґрунті і насильством з боку сексуального партнера та членів сім'ї. Гендерні аспекти відіграють не менш важливу роль при реалізації підходів до поліцейської діяльності, орієнтованих на врахування інтересів місцевих громад. Коли такі підходи є частиною процесів реформування поліції, важливо забезпечити, щоб гендерний аспект враховувався з самого початку. Для цього необхідна політична воля і підтримка з боку вищого керівництва, а також цільове фінансування проектів, спрямованих на підвищення рівня знань гендерної проблематики.

8. Значимим для підготовки поліцейських є створення спеціалізованого агентства CEPOL, що має за мету розробку, здійснення й організацію навчання співробітників поліції та інших правоохоронних структур, підвищення безпеки ЄС шляхом підготовки кадрів та обміну знаннями, організації навчальних мереж. CEPOL пропонує інноваційні курси підвищення кваліфікації; інтегрує новітні знання та розробку у сфері наукових досліджень і технологій у свої навчальні програми, а також підвищує співпрацю між органами поліції.

9. Особливим напрямком є підготовка правоохоронців, які беруть участь у миротворчих місіях, зважаючи на ту обставину, що їх завданням можуть бути глобальніші питання – вони є складовими забезпечення миру. Оскільки представники правоохоронних структур держав – членів ЄС входять до складу миротворчих контингентів, вважаємо, що цей аспект може слугувати питанням темою окремого наукового дослідження і є вельми важливим і значимим.

10. Зважаючи на основну функцію поліції – підтримання правопорядку, яка безпосередньо пов'язана з контактом з фізичними особами, в актах, прийнятих на рівні ЄС, акцентовано увагу на дотриманні прав людини, незважаючи на те, за яких обставин стикаються ці особи з поліцейськими, чи то як правопорушники, чи як жертви злочинів, чи особи, що приймають участь у масових заходах політичного, соціального (мітинги, демонстрації тощо) чи культмасового, спортивного характеру (концерти, спортивні заходи тощо).

11. Значимість дотримання прав людини поліцейськими при виконанні покладених на них обов'язків підтверджується тим фактом, що ці питання є предметом розгляду в Європейському суді з прав людини, передані йому справи стосуються порушень норм стосовно прав людини, свавілля тощо. Рішення Суду є обов'язковими до виконання на національному рівні, що підвищує впевненість фізичних осіб у захищеності, встановленні справедливості та стимулює поліцейських дотримуватися положень міжнародних актів у цій сфері і національного законодавства держав-учасниць Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., у тому числі держав – членів ЄС, зважаючи на ту обставину, що як зазначено в Декларації до Хартії основних прав

Європейського Союзу, «Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка має обов'язкову юридичну силу, підтверджує основоположні права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., та ті, що впливають зі спільних для держав – членів конституційних традицій. Норма щодо приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. міститься також у ст. 6 ч. 2 ДЄС.

Основні положення цього розділу було відображено в наукових роботах дисертанта: [150; 173; 186].

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що полягає у дослідженні правової основи поліцейського співробітництва держав – членів ЄС та розкритті його правової сутності як на внутрішньосоюзному, так і міжнародному рівнях, виробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення поліцейського співробітництва держав – членів ЄС.

1. Правовою основою поліцейського співробітництва держав – членів ЄС є низка актів Союзу, зокрема, установчі договори – Договір про Європейський Союз, Договір про функціонування Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору 2007 р.), міжнародні договори універсального і регіонального характеру, що стосуються різноманітних напрямків. Крім того, ЄС має низку міжнародних договорів про співпрацю у кримінально-правовій сфері з державами, які не є членами ЄС.

2. Євросоюз постійно удосконалює форми співпраці у правоохоронній сфері й у своєму розвитку пройшов від загальної правової регламентації співпраці означеного напрямку до створення інституційних структур (Європол, Євроюст, Постійний комітет з оперативного співробітництва тощо) й координації спільних пріоритетів і оперативних дій, які дозволяють реагувати на нові виклики і загрози щодо організованих форм злочинності (тероризм, екстремізм, кіберзлочини, торгівля людьми та ін.), до циклу політики, яка передбачає методологію підходу до внутрішньої безпеки під керівництвом розвідки, що базується на спільних оцінках виникаючих загроз, яка дозволяє розробляти стратегію протидії останнім за допомогою відповідного інструментарію.

3. Слід констатувати, що ефективність роботи поліцейських органів залежить від належного правового регулювання питань, пов'язаних з організованою злочинністю, що включає в себе криміналізацію протиправних діянь; визначення форм і методів співпраці у протидії цим діянням; визначення компетенції органів, спеціалізованих інституцій у сфері боротьби з транснаціональними злочинами тощо. Слід зазначити, що законодавство ЄС має тенденцію до постійного вдосконалення правових норм у цій сфері.

4. На сучасному етапі розвитку суспільства поняття «безпека» поступово трансформується з виключно військової моделі підтримання миру на систему, що поєднує в собі як боротьбу з організованою злочинністю так і елементи воєнної безпеки. Тобто, відбувається розширення числа суб'єктів, які забезпечують підтримання безпеки держави. З огляду на це, зростає роль поліції у забезпечення безпеки держав, оскільки діяльність таких органів безпосередньо пов'язана з боротьбою з організованою злочинністю й тероризмом, які визнані в якості одних із основних загроз безпеці ЄС. Крім цього, у світлі реформування сектору безпеки, важливого значення набуває необхідність вироблення комплексного і злагодженого підходу до вирішення проблем у цій сфері, зокрема в таких галузях, як реформування поліції, забезпечення прикордонного режиму та безпеки кордонів.

5. Ефективне співробітництво з поліцією є ключовим елементом перетворення Союзу в зону свободи, безпеки та правосуддя, заснованого на повазі основних прав людини. Транскордонне співробітництво правоохоронних органів – за участю поліції, митниці та інших правоохоронних служб – направлене на запобігання, виявлення та розслідування кримінальних злочинів на всій території ЄС, яке має тенденцію до розширення і залучення третіх країн шляхом розширення договірної основи, що стосується різних аспектів – криміналізації злочинів, забезпечення доказової бази задля належного відправлення правосуддя, здійснення екстрадиції тощо.

6. Серйозна й організована злочинність в ЄС відрізняється великою різноманітністю злочинних дій, які стають все більш складними і масштабними. Злочинці швидко впроваджують нові технології у свої методи роботи або створюють навколо себе абсолютно нові бізнес-моделі. Використання нових технологій організованими злочинними групами впливає на злочинну діяльність по всьому спектру серйозної та організованої злочинності. Це включає в себе події в Інтернеті, такі як розширення онлайн-торгівлі і широке поширення зашифрованих каналів зв'язку тощо.

7. Слід визнати, що співпраця в Союзі у боротьбі з тероризмом покращилася після 11 вересня 2001 р. У межах Союзу було прийнято низку важливих заходів щодо підвищення ефективності для вирішення цієї проблеми, спрямованих на поліпшення співпраці судових органів, поліцейського співробітництва, боротьби з фінансуванням тероризму, прикордонних перевірок, авіаційної та морської безпеки і співробітництва з США (що призвело до укладення угод між Європолем і американськими поліцейськими службами про обмін персональними даними або офіцерами зв'язку). Щодо поліцейського співробітництва був досягнутий прогрес в узгодженні конкретних заходів задля поліпшення відносин між поліцейськими силами, Європолем та розвідувальними службами держав – членів.

8. Контртерористична діяльність держав – членів ЄС в основному заснована на співробітництві між розвідувальними службами, правоохоронними службами і судовими органами. Держави – члени, які традиційно стикалися з внутрішніми терористичними загрозами, створили в поліції розвідувальні служби, які перебувають на передній ланці боротьби з тероризмом. У цих країнах розвідувальні служби в поліції зазвичай мають справу з терористичними загрозами, в той час як традиційні розвідувальні служби приділяють більше уваги зовнішнім загрозам національній безпеці. У державах-членах, які не мають історії внутрішнього тероризму, відповідальність за збір, аналіз та поширення розвідувальних даних у боротьбі з тероризмом несуть служби безпеки і розвідки. Таким чином, у Союзі можна розрізнити дві різні концепції співпраці, які в значній мірі визначають здатність інституційних структур ефективно управляти співпрацею в боротьбі з тероризмом: між поліцейськими службами і між безпекою / розвідкою.

9. Політика ЄС щодо наркотиків включає в себе різні заходи, орієнтовані як на практику охорони здоров'я, так і на правоохоронні органи. Законодавство ЄС з питань щодо наркотичних речовин стосується, зокрема, незаконного обороту наркотичних речовин і нових наркотиків. Задача правоохоронних органів полягає у виявленні існуючих ринків постачання і збуту наркотичних засобів, підпільних виробництв, а також попередження їх розповсюдження.

10. У галузі протидії торгівлі людьми ЄС керується міжнародними актами, що регламентують права людини, зокрема «Міжнародної хартії прав людини», іншими міжнародними документами з прав людини, серед яких: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (1965), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979), Міжнародна конвенція про права дитини та факультативні протоколи, що стосуються участі дітей у збройних конфліктах тощо.

11. У сфері протидії кіберзлочинності ЄС запровадив законодавство і підтримав оперативне співробітництво в межах Стратегії кібербезпеки ЄС (2013/2606 (RSP) в якій викладено стратегічні цілі і конкретні дії щодо досягнення стійкості, зниження рівня кіберзлочинності, розробки політики і можливостей в галузі кіберзахисту, розвитку промислових і технологічних ресурсів та створення узгодженої міжнародної політики щодо кіберпростору для ЄС, на розвиток якої прийнято низку актів, зокрема Регламент (ЄС) 2019/881, Директива (ЄС) 2016/1148, Директива (ЄС) 2019/713 та ін. і створено структури що координують та спрощують співпрацю правоохоронних органів у цій сфері, серед яких чинне місце відведено ENISA.

12. Боротьба з шахрайством і корупцією є невідомою складовою захисту фінансових інтересів Союзу оскільки зачіпають бюджет співтовариства. З метою протидії означеним злочинам, яка заснована на статті 325 ДФЄС, було запроваджено низку організаційно-правових заходів, зокрема, створено структури, що координують та спрощують співпрацю правоохоронних органів у цій сфері (OLAF, Європейська судова мережа (EJN)).

13. Зважаючи на ту обставину, що екологічні злочини в цілому і незаконний оборот відходів зокрема є серйозними злочинами, оскільки вони становлять загрозу для навколишнього середовища і здоров'я населення та часто характеризуються міжнародним і транскордонним характером, ЄС прийняв низку правових актів, що регламентують співпрацю правоохоронних органів у сфері протидії екологічним злочинам і створив ряд інструментів серед яких: розвідувальний проект EnviCrimeNet, Європейська схема екологічного

менеджменту та аудиту (EMAS), Група з дотримання правил торгівлі дикою природою ЄС.

14. Зусилля ЄС направлені й на боротьбу з контрабандою мігрантів, яка стала поширеним явищем в умовах глобалізації та під впливом різних чинників, як-от: збройні конфлікти, стан крайньої бідності тощо. У межах ЄС запроваджено низку заходів, спрямованих на боротьбу з контрабандою мігрантів, складовою якої є правова та інституційна основа (Європейський центр по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC), Об'єднана оперативна група Mare (JOT MARE) тощо. На особливу увагу заслуговують спеціальні операції, що здійснюються за підтримки Європолу та Європейського центру по боротьбі з контрабандою мігрантів (EMSC), спрямовані на попередження та виявлення випадків нелегального ввозу мігрантів

15. Слід констатувати, що в межах ЄС вироблено низку форм і напрямків поліцейської співпраці держав – членів ЄС. Зокрема, поширеними формами є співробітництво між національними поліцейськими силами, між національними адміністраціями, між національними судовими органами. Щодо напрямків, то серед них слід виділити такі: збирання, зберігання, обробка, аналіз та обмін відповідною інформацією; оперативне співробітництво; створення спільних слідчих груп та спільних центрів з проведення розслідувань; співпраця між підрозділами спеціального призначення; забезпечення високого рівня безпеки ЄС тощо. Разом з тим слід підкреслити, що існуючі на сучасному етапі функціонування ЄС напрямки співробітництва, спеціально створені для їх реалізації спеціалізовані структури (органи, агенції, відділи тощо) у більшості випадків є невід'ємною складовою не тільки поліцейської співпраці, але й судової, митної та прикордонної.

16. Спеціалізовані структури (агентства, органи, інститути), що створюються в межах ЄС, роблять суттєвий внесок у розвиток поліцейської співпраці, зокрема щодо спрощення та покращення співробітництва, що сприяє підвищенню ефективності протидії сучасним загрозам і викликам. Органи (агентства, центри, комітети) ЄС, зокрема Європол, Frontex, EU-Lisa, EMSC,

COSI та ін. можна назвати, на нашу думку, «універсальними» структурами щодо співпраці у сфері протидії злочинності. Вони мають загальне значення, як для поліцейської співпраці держав – членів ЄС, так і для судової, прикордонної, митної співпраці, а також оперативного співробітництва в галузі внутрішньої безпеки. ЄС також створено низку структур (підрозділів, спеціальних груп тощо), які спеціалізуються виключно на певній категорії злочинів (напр., Спільна робоча група по боротьбі з кіберзлочинністю (J-CAT), Європейський центр моніторингу наркотиків і наркоманії (EMCDDA), Робоча група з тероризму (TWP)).

17. Міжнародним співтовариством розроблено низку актів універсального і регіонального характеру, які визначають діяльність працівників поліції, що визнаються стандартами у цій сфері, зокрема: Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, Декларація про поліцію, Європейський кодекс поліцейської етики, Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, Керівництво ОБСЄ щодо демократичної поліцейської діяльності від Старшого поліцейського радника Генерального секретаря ОБСЄ, Керівництво ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації тощо. Означені акти містять загальні положення щодо статусу працівників поліції, більш детальні норми містяться в національному законодавстві держав і це є цілком логічним, оскільки забезпечення правових, соціально-економічних аспектів, матеріально-технічного функціонування поліції є компетенцією/завданням держав тощо. Положення означених актів визнаються стандартами діяльності поліції, не є виключенням і держави – члени ЄС.

Чітка регламентація статусу працівників поліції держав – членів ЄС, слугує вектором розмежування їх повноважень, поставлених перед ними завдань, що має суттєве значення задля захисту прав самих працівників поліції та осіб, які постраждали внаслідок неправомірних дій поліції у випадку перевищення останніми, покладених на них завдань.

18. Суттєвим недоліком означених актів є відсутність норм щодо забезпечення особистої безпеки самих поліцейських, зважаючи на ті ризики, які

переслідують їх при виконанні покладених на них обов'язків, зокрема при підтриманні громадського порядку; затриманні осіб, які скоїли злочин тощо. Разом із тим слід зазначити, що загальне положення містить Декларація про поліцію 1979 р. у пункті 4 якої зазначено, що «Професійні, психологічні та матеріальні умови, за яких співробітник поліції повинен виконувати свої обов'язки, повинні забезпечувати його недоторканність, неупередженість та гідність» («Статус»). Усунення цього недоліку є першочерговим обов'язком держав, які у своєму законодавстві мають акцентувати увагу на забезпеченні безпеки самих поліцейських, розробити засоби захисту тощо (напр.: розробити додаткові засоби захисту поліцейських, які беруть участь в оперативних заходах; забезпечувати конфіденційність інформації щодо таких співробітників; передбачити надання психологічної допомоги таким особам у певних випадках; передбачити заходи щодо захисту сімей співробітників поліції, задіяних у спецопераціях тощо).

19. Підготовка поліцейських є складовою належного функціонування правоохоронної системи у цілому, виходячи з цього, ЄС приділяє суттєву увагу цьому напрямку, створюючи правову основу, яка ґрунтується на загальновизнаних універсальних і регіональних міжнародних актах, що містять норми у цій галузі, а також створює інституційні структури метою яких є підготовка відповідних фахівців у сфері співпраці правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, обміну відповідною інформацією, розповсюдження норм щодо захисту прав людини при підтриманні правопорядку тощо.

Серед кваліфікаційних ознак, які повинні враховуватися при наборі персоналу, що закріплені універсальними і регіональними міжнародними актами, повинні стати: компетентність, професійний досвід, орієнтованість на цілі поліції; розуміння соціальних, культурних і громадських проблем; здатність виявляти розважливості, відкритість, зрілість, почуття справедливості, комунікативні здібності та ін.

20. При наборі персоналу поліцейських суттєвим є врахування гендерного принципу, який суттєво впливає на роботу поліції, зважаючи на ту обставину, що,

згідно з дослідженнями, жінки часто привносять у роботу поліції особливі корисні навички і переваги, які підвищують ефективність поліцейської служби. Крім того, нагальним є питання представлення у поліцейському штаті представників національних меншин. Необхідно оновлювати нормативні документи та інструкції з набору персоналу задля забезпечення залучення повного спектру кваліфікованих кандидатів, включаючи осіб з числа недостатньо представлених груп, таких як жінки й етнічні меншини. Поліції необхідно виявити всі перешкоди на шляху набору осіб з конкретних груп і знайти способи удосконалення процесу набору на службу. Кампанії з набору в поліцію мають бути доступними, зрозумілими, спрямованими на набір недостатньо представлених груп і вирішувати питання, які хвилюють цільові групи населення. Процес набору залежить від посадових інструкцій. Отже, одним із заходів забезпечення більшої відкритості процесу набору на службу є оновлення посадових інструкцій з урахуванням та відображенням навичок, необхідних для несення служби з охорони порядку в сучасних умовах.

21. Обов'язками поліції є забезпечення громадського порядку і захист усіх осіб та їх майна від злочинних дій. Обов'язки поліції також включають захист жінок і дівчаток, однак при цьому приділяється дуже мало уваги питанню залучення жінок на службу в поліції в якості оперативних співробітників та керівників і осіб, які приймають рішення. Урахування гендерного фактору в роботі поліції є необхідним для більш широкого охоплення всіх верств населення, підвищення ступеня взаємної довіри і доступності правоохоронних органів. Реформування або розвиток поліції – це можливість інтегрувати гендерні аспекти в усі сфери діяльності і процеси управління в ході реформи органів безпеки, включаючи розробку розумної інституційної політики, протоколів і процедур проведення операцій, нарощування потенціалу та зміцнення системи професійної підготовки, а також внесення структурних змін, таких як створення підрозділів по боротьбі з насильством на сексуальному й гендерному ґрунті і насильством з боку сексуального партнера та членів сім'ї. Гендерні аспекти відіграють не менш важливу роль при реалізації підходів до поліцейської діяльності, орієнтованих на

врахування інтересів місцевих громад. Коли такі підходи є частиною процесів реформування поліції, важливо забезпечити, щоб гендерний аспект враховувався з самого початку. Для цього необхідна політична воля і підтримка з боку вищого керівництва, а також цільове фінансування проектів, спрямованих на підвищення рівня знань гендерної проблематики.

22. Значимим для підготовки поліцейських є створення спеціалізованого агентства CEPOL, що має за мету розробку, здійснення й організацію навчання співробітників поліції та інших правоохоронних структур, підвищення безпеки ЄС шляхом підготовки кадрів та обміну знаннями, організації навчальних мереж. CEPOL пропонує інноваційні курси підвищення кваліфікації; інтегрує новітні знання та розробку у сфері наукових досліджень і технологій у свої навчальні програми, а також підвищує співпрацю між органами поліції.

23. Особливим напрямком є підготовка правоохоронців, які беруть участь у миротворчих місіях, зважаючи на ту обставину, що їх завданням можуть бути глобальніші питання – вони є складовими забезпечення миру. Оскільки представники правоохоронних структур держав – членів ЄС входять до складу миротворчих контингентів, вважаємо, що цей аспект може слугувати питанням темою окремого наукового дослідження і є вельми важливим і значимим.

24. Зважаючи на основну функцію поліції – підтримання правопорядку, яка безпосередньо пов'язана з контактом з фізичними особами, в актах, прийнятих на рівні ЄС, акцентовано увагу на дотриманні прав людини, незважаючи на те, за яких обставин стикаються ці особи з поліцейськими, чи то як правопорушники, чи як жертви злочинів, чи особи, що приймають участь у масових заходах політичного, соціального (мітинги, демонстрації тощо) чи культмасового, спортивного характеру (концерти, спортивні заходи тощо).

25. Значимість дотримання прав людини поліцейськими при виконанні покладених на них обов'язків підтверджується тим фактом, що ці питання є предметом розгляду в Європейському суді з прав людини, передані йому справи стосуються порушень норм стосовно прав людини, свавілля тощо. Рішення Суду є обов'язковими до виконання на національному рівні, що підвищує впевненість

фізичних осіб у захищеності, встановленні справедливості та стимулює поліцейських дотримуватися положень міжнародних актів у цій сфері і національного законодавства держав-учасниць Європейської конвенції про захист основоположних прав людини 1950 р., у тому числі держав – членів ЄС, зважаючи на ту обставину, що як зазначено в Декларації щодо Хартії основних прав Європейського Союзу, «Хартія основоположних прав Європейського Союзу, яка має обов'язкову юридичну силу, підтверджує основоположні права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., та ті, що випливають зі спільних для держав – членів конституційних традицій. Норма щодо приєднання ЄС до Конвенції 1950 р. міститься також у ст. 6 ч. 2 ДЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Judit Harmati, Liliana Laris, Tamas Meresz. International Cooperation in Criminal Matters in the European Union. Initial Training International Competition. Third Edition. Bucharest: National Institute of Magistracy Bucharest, 2008. 24 p. URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/Themis/Criminal/Paper4_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

2. Зозуля Є. В. Історичний досвід розвитку співпраці країн-членів Європейського союзу та України в галузі безпеки, внутрішніх справ та правосуддя. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 2. С. 30–38. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29860/06-Zozulya.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.02.2020).

3. Francis R. Monaco. Europol: The Culmination of the European Union's International Police Cooperation Efforts. *Fordham International Law Journal*. 1995. Vol. 19, Iss. 1. P. 247–308. URL: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1454&context=ilj> (дата звернення: 10.02.2020).

4. Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union Police and Criminal Justice. 2014. 94 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/388645/PCJBoCreport.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

5. Никишкин И. К. Правовое регулирование полицейского сотрудничества в Европейском Союзе: дисс. ... кандидата юрид. наук : 12.00.10. Москва, 2016. 204 с. URL: [https://msal.ru/common/upload/Dis_Nikishkin_IK\[1\].pdf](https://msal.ru/common/upload/Dis_Nikishkin_IK[1].pdf) (дата звернення: 10.02.2020).

6. The pillars of Europe. The legacy of the Maastricht Treaty after 25 years. European Union, 2018. 22 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/publications/legacy-maastricht-treaty/> (дата звернення: 10.02.2020).

7. Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A11997D%2FTXT (дата звернення 6.08.2019 р.)
(дата звернення: 10.02.2020).

8. Action plan to combat organized crime (Adopted by the Council on 28 April 1997). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A51997XG0815> (дата звернення: 10.02.2020).

9. The prevention and control of organised crime: a European Union strategy for the beginning of the new millennium (2000/C 124/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000F0503> (дата звернення: 10.02.2020).

10. Council Resolution of 21 December 1998 on the prevention of organised crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it (98/C408/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31998Y1229\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31998Y1229(01)) (дата звернення: 10.02.2020).

11. Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions. URL: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (дата звернення: 10.02.2020).

12. Prüm Convention. URL: <https://ec.europa.eu/anti-fraud/sites/antifraud/files/docs/body/prumtr.pdf>.

13. Consolidated version of the Treaty on The Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT> (дата звернення: 10.02.2020).

14. Приложение (Список других тяжких форм преступности, подведомственных Европолу в соответствии с параграфом 1 статьи 4) Решения № 2009/371/ПВД** Совета о создании Европейского полицейского ведомства (Европол). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a78/paran623#n623 (дата звернення: 10.02.2020).

15. Климова Е. А. Правовые основы полицейского и судебного сотрудничества по уголовным делам в праве Европейского Союза : автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата юрид. наук : спец.12.00.09, 12.00.10. Москва, 2011. 32 с. URL:<https://www.dissercat.com/content/pravovye-osnovy->

politseiskogo-i-sudebnogo-sotrudnichestva-po-ugolovnym-delam-v-prave-evropei (дата звернення: 10.02.2020).

16. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – An area of freedom, security and justice serving the citizen /COM/2009/0262 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52009DC0262> (дата звернення: 10.02.2020).

17. The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29> (дата звернення: 10.02.2020).

18. Council Regulation (EU) № 1053/2013 of 7 October 2013 establishing an evaluation and monitoring mechanism to verify the application of the Schengen acquis and repealing the Decision of the Executive Committee of 16 September 1998 setting up a Standing Committee on the evaluation and implementation of Schengen. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1053> (дата звернення: 10.02.2020).

19. Regulation (EC) No 513/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 establishing, as part of the Internal Security Fund, the instrument for financial support for police cooperation, preventing and combating crime, and crisis management and repealing Council Decision 2007/125/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014R0513> (дата звернення: 10.02.2020).

20. Основи права Європейського Союзу : підручник / Л. І. Адашис, Т. М. Анакіна, С. М. Вихрист та ін.; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Право, 2020. 590 с.

21. Политический цикл ЕС – ЕМПАСТ.
URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/eu-policy-cycle-empact> (дата звернення: 10.02.2020).

22. EU Policy Cycle for organised and serious international crime 2018/2021. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12811-2017-INIT/en/pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

23. Хаврат М. С. Генеза правової основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у протидії сучасним загрозам // Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 квітня 2019 р., Харків, 2019. С. 309–312.

24. Европейская стратегия безопасности – безопасная Европа в лучшем мире. Люксембург: Бюро официальных публикаций Европейских Сообществ, 2009. 43 с. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/30825/qc7809568ruc.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

25. Глобальная стратегия безопасности ЕС 2016. Аналитический доклад / под ред. Н. К. Арбатовой, А. М. Кокеева. Москва : ИМЭМО РАН, 2017. 31 с. URL: https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2017/2017_013.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

26. Доклад Генерального секретаря ООН (Обеспечение мира и развития: роль Организации Объединенных Наций в поддержке реформы в сфере безопасности) A/62/659 – S/2008/39. URL: <https://undocs.org/ru/A/62/659> (дата звернення: 10.02.2020).

27. Глобальная стратегия Европейского Союза по внешней политике и политике безопасности. Общее видение, единый подход: сильная Европа. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_global_strategy_ru.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

28. Предварительный отчет Совета Безопасности (Сотрудничество между Организацией Объединенных Наций и региональными и субрегиональными организациями в поддержании международного мира и безопасности) S/PV.7935. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/PV.7935> (дата звернення: 10.02.2020).

29. DAC Guidelines and Reference. Series Security System Reform and Governance. OECD. 2005. 146 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264007888->

en.pdf?expires=1572186943&id=id&accname=guest&checksum=1D96B9230C5256DCA7B600F43EA1956A (дата звернення: 10.02.2020).

30. Joint staff working document. Lessons drawn from past interventions and stakeholders' views. Accompanying the document Joint Communication to the European Parliament and the Council, Elements for an EU-wide strategic framework to support security sector reform SWD (2016) 221 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52016SC0221> (дата звернення: 10.02.2020).

31. Доклад Генерального секретаря (Обеспечение безопасности государств и обществ: усиление комплексной поддержки, которую Организация Объединенных Наций оказывает реформированию сектора безопасности) A/67/970–S/2013/480. URL: <https://undocs.org/ru/S/2013/480> (дата звернення: 10.02.2020).

32. Резолюция Совета Безопасности ООН S/RES/2151 (2014). URL: <https://undocs.org/ru/S/RES/2151%20%282014%29> (дата звернення: 10.02.2020).

33. The European Agenda on Security. URL: <https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/european-agenda-security.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

34. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

35. The Hague programme: strengthening freedom, security and justice in the European Union 2005/c 53/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005XG0303%2801%29> (дата звернення: 10.02.2020).

36. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Nineteenth Progress Report towards an effective and genuine Security Union COM (2019) 353 final. URL:

security/20190726_com-2019-353-security-union-update-19_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

37. Council Decision of 25 February 2010 on setting up the Standing Committee on operational cooperation on internal security 2010/131/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010D0131> (дата звернення: 10.02.2020).

38. Draft Council Conclusions on the Renewed European Union Internal Security Strategy 2015-2020. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9798-2015-INIT/en/pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

39. European Union Institute for Security Studies Yearbook of European security / by Daniel Fiott. EU Institute for Security Studies, 2019. 112 p. URL: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/yes2019.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

40. Memorandum of understanding the European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) of the first The European Defence Agency (EDA) of the second part, Europol's European Cybercrime Centre (EC3) of the third part, The Computer Emergency Response Team for the EU Institutions, Agencies and Bodies (CERT-EU) of the fourth part. URL: <https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/mou---eda-enisa-cert-eu-ec3---23-05-18.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

41. Доклад Генерального секретаря ООН, представляемый во исполнение резолюции 2312 (2016) Совета Безопасности S/2017/761. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/2017/761> (дата звернення: 10.02.2020).

42. Brady H. Europol and the European Criminal Intelligence Model: A Non-state Response to Organized Crime. *Policing*. 2008. 2 (1). P. 103–109. URL: https://www.researchgate.net/publication/249291881_Europol_and_the_European_Criminal_Intelligence_Model_A_Non-state_Response_to_Organized_Crime (дата звернення: 10.02.2020).

43. Counter Terrorism and radicalisation. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism_en (дата звернення: 10.02.2020).

44. European Union Counter-Terrorism Strategy.

URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204> (дата звернення: 10.02.2020).

45. Draft Revised Guidelines for the EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism.

URL: https://www.parlament.gv.at/PAKT/EU/XXV/EU/14/45/EU_144561/imfname_10722537.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

46. European Parliament resolution of 25 November 2015 on the prevention of radicalisation and recruitment of European citizens by terrorist organisations (2015/2063(INI)). URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0410+0+DOC+XML+V0//EN> (дата звернення: 10.02.2020).

47. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L0849> (дата звернення: 10.02.2020).

48. Register of Commission expert groups and other similar entities. URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=2914> (дата звернення: 10.02.2020).

49. Directive (EU) 2018/843 of the European Parliament and of the Council of 30 May 2018 amending Directive (EU) 2015/849 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, and amending Directives 2009/138/EC and 2013/36/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32018L0843> (дата звернення: 10.02.2020).

50. The European Union's Global Counter-Terrorism Strategy.

URL: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204/> (дата звернення: 10.02.2020).

51. Action Plan to support the protection of public spaces COM (2017) 612 final.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52017DC0612> (дата звернення: 10.02.2020).

52. Хаврат М. С. Організаційно-правові аспекти підтримання правопорядку в громадських місцях співробітниками поліції держав-членів ЄС. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36), Т. 1. С. 53–58.

53. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions Action Plan to support the protection of public spaces COM/2017/0612 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:612:FIN> (дата звернення: 10.02.2020).

54. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32002F0475> (дата звернення: 10.02.2020).

55. Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008F0919> (дата звернення: 10.02.2020).

56. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32017L0541> (дата звернення: 10.02.2020).

57. Резолюція Совета Безопасности ООН S/RES/2178 (2014). URL: [https://www.undocs.org/ru/S/RES/2178%20\(2014\)](https://www.undocs.org/ru/S/RES/2178%20(2014)) (дата звернення: 10.02.2020).

58. Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. URL: <https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168047c5ea> (дата звернення: 10.02.2020).

59. Working Party on Terrorism (TWP). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory-bodies/working-party-terrorism/> (дата звернення: 10.02.2020).

60. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council – Enhancing police and customs co-operation in the European Union – I. Report on achievements since the entry into force of the Treaty of Amsterdam – II. Proposals for improvements COM/2004/0376 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52004DC0376> (дата звернення: 10.02.2020).

61. Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584/JHA). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02002F0584-20090328> (дата звернення: 10.02.2020).

62. EU Counter Terrorism efforts in JHA field. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_04_59 (дата звернення: 10.02.2020).

63. European Union Drugs Strategy 2013-2020. Publications Office of the European Union, 2013. 31 p. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/30727/drugs-strategy-2013_content.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

64. EU Drugs Action Plan (2013-16). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:231004_1 (дата звернення: 10.02.2020).

65. EU Action Plan on drugs 2017-2020 (2017/C 215/02). Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council concerning the respect for private life and the protection of personal data in electronic communications and repealing Directive 2002/58/EC (Regulation on Privacy and Electronic Communications). URL: <http://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/5642/eu-action-plan%27-on-drugs-2017-2020.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

66. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on ENISA, the “EU Cybersecurity Agency”, and repealing Regulation (EU) 526/2013, and on Information and Communication Technology cybersecurity certification (“Cybersecurity Act”). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:477:FIN> (дата звернення: 10.02.2020).

67. Regulation (EU) 2019/881 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on ENISA (the European Union Agency for Cybersecurity) and on information and communications technology cybersecurity certification and repealing Regulation (EU) No 526/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32019R0881> (дата звернення: 10.02.2020).

68. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the fight against fraud to the Union’s financial interests by means of criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52012PC0363> (дата звернення: 10.02.2020).

69. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32017L1371> (дата звернення: 10.02.2020).

70. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2017:0489:FIN> (дата звернення: 10.02.2020).

71. Directive (EU) 2019/713 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32019L0713> (дата звернення: 10.02.2020).

72. Draft Council Resolution on the creation of an informal network for countering environmental crime –

“EnviCrimeNet” 8011/1/11 REV 1. URL: http://www.envicrimenet.eu/images/docs/8011_1_11_rev_1.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

73. Directive 2008/99/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on the protection of the environment through criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0099> (дата звернення: 10.02.2020).

74. Draft Council Resolution on the creation of an informal network for countering environmental crime –

“EnviCrimeNet” 10291/11. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10291-2011-INIT/en/pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

75. EnviCrimeNet Intelligence Project on Environmental Crime. Report on Environmental Crime in Europe. URL: http://www.envicrimenet.eu/images/docs/ipec_report_on_environmental_crime_in_europe.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

76. Report on Environmental Crime. EnviCrimeNet (Environmental Crime Network). The Hague, 2016. 52 p. URL: <http://www.envicrimenet.eu/images/docs/envicrimenet%20report%20on%20environmental%20crime.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

77. Operation COBRA III records Largest Number of Seizures of Wildlife Contraband Ever. Press Release Operation COBRA III. URL: http://lusakaagreement.org/wp-content/uploads/2015/06/Press-Release-COBRA-III-_FINAL_Note-to-editors.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

78. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Action Plan against Wildlife Trafficking COM/2016/087 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2016:87:FIN> (дата звернення: 10.02.2020).

79. Review of Europol 2016 – 2017. URL: https://www.europol.europa.eu/annual_review/2016/ (дата звернення: 10.02.2020).

80. Council conclusions on setting the EU's priorities for the fight against organised and serious international crime between 2018 and 2021- Council conclusions (18 May 2017). URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9450-2017-INIT/en/pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

81. Сборник методических пособий по борьбе с незаконным ввозом мигрантов: Основные сведения о незаконном ввозе мигрантов. Нью-Йорк : Организация Объединенных Наций, 2011. URL: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/UNODC_2010_Toolkit_to_Combat_Smuggling_of_Migrants_RU.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

82. European migrant smuggling Centre 3rd Annual activity report – 2018. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2018. 27 p. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/emsc-3rd-annual-activity-report-%E2%80%93-2018> (дата звернення: 10.02.2020).

83. SOCTA 2017 Report. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-2017> (дата звернення: 10.02.2020).

84. Council Directive 2002/90/EC of 28 November 2002 defining the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002L0090> (дата звернення: 10.02.2020).

85. 2002/946/JHA: Council framework Decision of 28 November 2002 on the strengthening of the penal framework to prevent the facilitation of unauthorised entry, transit and residence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32002F0946> (дата звернення: 10.02.2020).

86. Communication from the Commission on Policy priorities in the fight against illegal immigration of third-country nationals COM/2006/0402 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0402> (дата звернення: 10.02.2020).

87. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social committee and the Committee of the

regions a European agenda on migration. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

88. Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions EU Action Plan against migrant smuggling (2015–2020). URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

89. Enhancing the response to migrant smuggling networks: a comprehensive and operational set of measures 14576/1/18 REV 1. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15250-2018-INIT/en/pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

90. EU Internet Referral Unit Transparency report. Europol, 2017. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/eu-internet-referral-unit-transparency-report-2017> (дата звернення: 10.02.2020).

91. Протокол против незаконного ввоза мигрантов по суше, морю и воздуху, дополняющий Конвенцию Организации Объединенных Наций против транснациональной организованной преступности (резолюция 55/25 Генеральной Ассамблеи ООН от 15 ноября 2000 года). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/protocol2.shtml (дата звернення: 10.02.2020).

92. Типовой закон о борьбе с незаконным ввозом мигрантов. URL: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Model_Law_SOM_R_ebook_V1052717.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

93. Police and judicial cooperation in criminal matters. URL: https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/police_judicial_cooperation.html (дата звернення: 10.02.2020).

94. Council Act of 29 May 2000 establishing in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000F0712\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32000F0712(02)&from=EN) (дата звернення: 10.02.2020).

95. Model Extradition Treaty (RES. 55/116). URL: <https://undocs.org/en/A/RES/45/116> (дата звернення: 10.02.2020).

96. UN General Assembly Resolution (International cooperation in criminal matters) A/RES/52/88. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/52/88> (дата звернення: 10.02.2020).

97. European Convention on Extradition. URL: <https://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680064587> (дата звернення: 10.02.2020).

98. Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on simplified extradition procedure between the Member States of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41995A0330%2801%29> (дата звернення: 10.02.2020).

99. Charter of fundamental rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

100. Council framework decision 2006/960/JHA of 18 December 2006 on simplifying the exchange of information and intelligence between law enforcement authorities of the Member States of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32006F0960> (дата звернення: 10.02.2020).

101. The Stockholm programme – an open and Secure Europe serving and protecting citizens (2010/C 115/01). Official Journal of the European Union. 4.5.2010. 38 p. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:EN:PDF> (дата звернення: 10.02.2020).

102. Council Decision 2005/671/JHA of 20 September 2005 on the exchange of information and cooperation concerning terrorist offenses. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005D0671> (дата звернення: 10.02.2020).

103. Schengen Information System. URL: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system> (дата звернення: 10.02.2020).

104. Regulation (EC) No 1987/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32006R1987> (дата звернення: 10.02.2020).

105. Council Decision 2007/533/JHA of 12 June 2007 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32007D0533> (дата звернення: 10.02.2020).

106. Regulation (EC) No 1986/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 regarding access to the Second Generation Schengen Information System (SIS II) by the services in the Member States responsible for issuing vehicle registration certificates. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006R1986> (дата звернення: 10.02.2020).

107. Stepping up cross-border cooperation (Prüm Decision). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ajl0005> (дата звернення: 10.02.2020).

108. Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the use of passenger name record (PNR) data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/681/oj> (дата звернення: 10.02.2020).

109. Implementation Plan for Directive (EU) 2016/681 of the European Parliament and of the Council of 27 April on the use of passenger name record (PNR)

data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime.

URL: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/10102/2016/EN/SWD-2016-426-F1-EN-MAIN.PDF> (дата звернення: 10.02.2020).

110. Commission Implementing Decision (EU) 2017/759 of 28 April 2017 on the common protocols and data formats to be used by air carriers when transferring PNR data to Passenger Information Units. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2017.113.01.0048.01.ENG (дата звернення: 10.02.2020).

111. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Towards enhancing access to information by law enforcement agencies (EU information policy) COM/2004/0429 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52004DC0429> (дата звернення: 10.02.2020).

112. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council Strengthening law enforcement cooperation in the EU: the European Information Exchange Model (EIXM). URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/policies/police-cooperation/general/docs/20121207_com_2012_735_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

113. Regulation (EU) 2019/818 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on establishing a framework for interoperability between EU information systems in the field of police and judicial cooperation, asylum and migration and amending Regulations (EU) 2018/1726, (EU) 2018/1862 and (EU) 2019/816. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019R0818> (дата звернення: 10.02.2020).

114. Operational cooperation. URL: <https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/police-cooperation/operational-cooperation> (дата звернення: 10.02.2020).

115. Council framework Decision of 13 June 2002 on joint investigation teams (2002/465/JHA). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0465&from=EN (дата звернення: 10.02.2020).

116. Commission Decision of 1 December 2014 on the notification by the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland of its wish to participate in acts of the Union in the field of police cooperation and judicial cooperation in criminal matters adopted before the entry into force of the Treaty of Lisbon and which are not part of the Schengen acquis 2014/858/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014D0858> (дата звернення: 10.02.2020).

117. Network of National Experts on Joint Investigation Teams. URL: <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/PartnersDetail/EN/15> (дата звернення: 10.02.2020).

118. Передова практика и методы повышения эффективности трансграничного сотрудничества между государствами в сфере правоприменительной деятельности в связи с вопросом о предпринимательстве и правах человека: исследование Рабочей группы по вопросу о правах человека и транснациональных корпорациях и других предприятиях A/HRC/35/33. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/100/11/PDF/G1710011.pdf?OpenElement> (дата звернення: 10.02.2020).

119. Council Decision 2008/615/JHA of 23 June 2008 on the stepping up of cross-border cooperation, particularly in combating terrorism and cross-border crime. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008D0615> (дата звернення: 10.02.2020).

120. Council Decision 2008/617/JHA of 23 June 2008 on the improvement of cooperation between the special units of the Member States of the European Union in crisis situations. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008D0617> (дата звернення: 10.02.2020).

121. Основи права Європейського Союзу : підручник / за заг. ред. Т. Л. Сироїд [координатор проекту А. О. Червяцова]. Харків : Право, 2018. 456 с.

122. Standing Committee on Operational Cooperation on Internal Security (COSI). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/preparatory->

bodies/standing-committee-operational-cooperation-internal-security/ (дата звернення: 10.02.2020).

123. Council Decision 2009/796/JHA of 4 June 2009 amending Decision 2002/956/JHA setting up a European Network for the Protection of Public Figures. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2009/796/oj> (дата звернення: 10.02.2020).

124. The European Network for the Protection of Public Figures Council of the European Union Presidency work programme 9742/15. URL: <https://www.statewatch.org/news/2015/jul/eu-council-cosi-protection-public-figures-9742-15.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

125. Декларация Организации Объединенных Наций о преступности и общественной безопасности. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/crime.shtml (дата звернення: 10.02.2020).

126. Доклад о работе седьмой сессии (21-30 апреля 1998 года): официальные отчеты, дополнение № 10 E/1998/30. Экономический и Социальный Совет ООН, 1998. URL: <https://www.undocs.org/pdf?symbol=ru/E/1998/30> (дата звернення: 10.02.2020).

127. Robert Furman, Gorazd Meško, Andrej Sotlar. Police Cooperation Mechanisms for the Provision of Internal Security in the European Union. *Journal of Criminal Justice and Security*, 2012. 2012-1. P. 5–41. URL: https://www.fvv.um.si/rV/arhiv/2012-1/02_Furman_Mesko_Sotlar.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

128. Guille L. Policing in Europe: An Ethnographic Approach to Understanding the Nature of Cooperation and the Gap between Policy and Practice. *Journal of Contemporary European Research*. 2010. Vol. 6, Iss. 2. P. 257–271. URL: <https://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/192/216> (дата звернення: 10.02.2020).

129. Council Decision 2009/902/JHA of 30 November 2009 setting up a European Crime Prevention Network (EUCPN) and repealing Decision 2001/427/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:321:0044:0046:EN:PDF> (дата звернення: 10.02.2020).

130. The European Crime Prevention network (EUCPN). URL: https://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-925_en.htm (дата звернення: 10.02.2020).
131. Решение Совета о создании Европейского полицейского ведомства (Европол) № 2009/371/ПВД (Люксембург, 6 апреля 2009 г.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a78 (дата звернення: 10.02.2020).
132. Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) and replacing and repealing Council Decisions 2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA and 2009/968/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32016R0794> (дата звернення: 10.02.2020).
133. Лиссабонский договор, изменяющий Договор о Европейском Союзе и Договор об учреждении Европейского Сообщества (Лиссабон, 13 декабря 2007 г.) (2007/C 306/01). URL: <http://eulaw.ru/treaties/lisbon> (дата звернення: 10.02.2020).
134. European Cybercrime Centre. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3> (дата звернення: 10.02.2020).
135. Joint Cybercrime Action Taskforce. URL: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/joint-cybercrime-action-taskforce> (дата звернення: 10.02.2020).
136. European Counterterrorism Centre. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc> (дата звернення: 10.02.2020).
137. Рішення Комісії SEC(1999) 802) від 28 квітня 1999 року про заснування Європейського бюро боротьби із шахрайством (OLAF). URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/komisii-1999352es.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).
138. Decision of 28 April 1999 establishing the European Anti-fraud Office (OLAF) 1999/352/EC (notified under document number SEC(1999) 802). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31999D0352> (дата звернення: 10.02.2020).

139. ENISA Strategy 2016–2020. The EU Cyber Security Agency, 2016. 16 p. URL: <https://www.enisa.europa.eu/publications/corporate/enisa-strategy> (дата звернення: 10.02.2020).

140. European Center for Strategic Intelligence and Security. URL: <http://www.esisc.org/> (дата звернення: 10.02.2020).

141. Regulation (EU) No 1077/2011 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 establishing a European Agency for the operational management of large-scale IT systems in the area of freedom, security and justice. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011R1077> (дата звернення: 10.02.2020).

142. Regulation (EU) 2018/1726 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA), and amending Regulation (EC) No 1987/2006 and Council Decision 2007/533/JHA and repealing Regulation (EU) No 1077/2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02018R1726-20190611> (дата звернення: 10.02.2020).

143. Regulation (EU) 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard and amending Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) No 863/2007 of the European Parliament and of the Council, Council Regulation (EC) No 2007/2004 and Council Decision 2005/267/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1624> (дата звернення: 10.02.2020).

144. Frontex Origin & Tasks. URL: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/origin-tasks/> (дата звернення: 10.02.2020).

145. Regulation (EU) No 439/2010 of the European Parliament and of the Council of 19 May 2010 establishing a European Asylum Support Office. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:132:0011:0028:EN:PDF> (дата звернення: 10.02.2020).

146. Хаврат М. С. Діяльність Європейського центра з протидії контрабанді мігрантів // Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри: Від громадянського суспільства – до правової держави : XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 20 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 505–507.

147. European Migrant Smuggling Centre. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-migrant-smuggling-centre-emsc> (дата звернення: 10.02.2020).

148. Declaration on the Police (Resolution 690 (1979)). URL: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16101&lang=en> (дата звернення: 10.02.2020).

149. Case of Olewnik-Cieplińska and Olewnik v. Poland. (Application no. 20147/15): Judgment European Court of Human Rights, 5 September 2019. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-195544%22%5D%7D> (дата звернення: 10.02.2020).

150. Хаврат М. С. Міжнародно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів // Від громадянського суспільства – до правової держави : XIV Міжнар. наук. конф. молодих вчених та студентів, 27 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 393–397.

151. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка (резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 34/169 от 17 декабря 1979 года). URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml (дата звернення: 10.02.2020).

152. The European Code of Police Ethics (Recommendation Rec(2001)10 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 19 September 2001 and explanatory memorandum). URL: <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics> (дата звернення: 10.02.2020).

153. Основные принципы применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка (Восьмой Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями Гавана, Куба, 27 августа–7 сентября 1990 года).

URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/firearms.shtml
(дата звернення: 10.02.2020).

154. Сироїд Т. Л. Міжнародне право : навч. посібник. Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. 336 с.

155. OSCE Guidebook Intelligence-Led Policing. Vienna, 2017. 104 p.
URL: <https://www.osce.org/chairmanship/327476?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

156. Guidebook on Democratic Policing / the Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General. 2nd Edition. Vienna, 2008. 46 p. URL: <https://www.osce.org/secretariat/23804?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

157. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом / старший полицейский советник Генерального секретаря ОБСЕ. Вена, 2008. 81 с. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/32548?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

158. Good Practices in Building Police-Public Partnerships by the Senior Police Adviser to the OSCE Secretary General. URL: <https://polis.osce.org/node/7571> (дата звернення: 10.02.2020).

159. Рекомендация Комитета Министров Совета Европы государствам-членам О персонале, занимающемся осуществлением санкций и мер № R (97) 12. URL: <http://docs.cntd.ru/document/90199578> (дата звернення: 10.02.2020).

160. Денэм Т. Гендер и реформирование полицейских сил. Справочное пособие «Гендер и РСБ». ДКВС, БДИПЧ ОБСЕ, МУНИУЖ ООН, 2008. Ч.2. 25 с. URL: <https://www.osce.org/ru/odihhr/75283?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

161. Charter of fundamental rights of the European Union (2010/C 83/02). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:en:PDF> (дата звернення: 10.02.2020).

162. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal

treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0054> (дата звернення: 10.02.2020).

163. Устав Организации Объединенных Наций. URL: <https://www.un.org/ru/sections/un-charter/chapter-iii/index.html> (дата звернення: 10.02.2020).

164. Резолюция Совета Безопасности ООН 2242 (2015) от 13 октября 2015 года. URL: [https://undocs.org/ru/S/RES/2242\(2015\)](https://undocs.org/ru/S/RES/2242(2015)) (дата звернення: 10.02.2020).

165. Сироїд Т.Л. Дотримання гендерної рівності в діяльності поліцейських сил ООН. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми дослідження : матеріали між нар. наук.-практ. конф., 17 травня 2019 р., Харків, 2019. С. 200–202.

URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/17_05_2019/pdf/98.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

166. Бастик М. Интеграция гендерных аспектов во внутренний контроль в полицейских силах. Серия материалов «Гендер и реформирование сектора безопасности». ДКВС, ОБСЕ, БДИПЧ ОБСЕ, 2014. 69 с. URL: <https://www.osce.org/ru/odihhr/123325?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

167. Faye Barth-Farkas, Antonio Vera. Female Leaders in a Male Organisation: An Empirical Analysis of Leader Prototypicality, Power and Gender in the German Police. *European Law Enforcement Research Bulletin*. 2018. Iss. 17. P. 51–66. URL: <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/370/265> (дата звернення: 10.02.2020).

168. Рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві. Верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин, 2006. 48 с. URL: <https://www.osce.org/uk/hcnm/32236?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

169. Treaty on European Union, as signed in Maastricht on 7 February 1992. URL: https://europa.eu/european-union/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

170. Internal security strategy for the European Union (Towards a European security model). European Union, 2010. 31 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/30753/qc3010313enc.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

171. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. The European Agenda on Security COM (2015) 185 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/documents/basic-documents/docs/eu_agenda_on_security_en.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

172. Regulation (EU) 2015/2219 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on the European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL) and replacing and repealing Council Decision 2005/681/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R2219&from=BG> (дата звернення: 10.02.2020).

173. Хаврат М. С. Правове регулювання діяльності агентства ЄС з навчання співробітників правоохоронних органів. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7 (7), Ч.1. С. 149–154.

174. Decision of the Management Board 32/2018/MB on the CEPOL single programming document 2019-2021 adopted by the Management Board on 14 December 2018. URL: <https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/32-2018-MB.pdf> (дата звернення: 10.02.2020).

175. Žaneta Navickienė Vidmantas, Vadeikis Integrated. Concept for the training of trainers within police cooperation of the EU Member States. *European Law Enforcement Research Bulletin – Innovations in Law Enforcement*. 2019. Special Conference Edition № 4. P. 213–218. URL: <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/324/279> (дата звернення: 10.02.2020).

176. Sofie De Kimpe. A European quality assurance system for police education: a challenge for CEPOL?. *European Police Science and Research Bulletin*. Global

trends in law enforcement training and education. 2016. Special conference edition № 3, P. 39–144.

URL: <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/254/218> (дата звернення: 10.02.2020).

177. Rob Wainwright. Trends and challenges for law enforcement training and education. European Police Science and Research Bulletin. Global trends in law enforcement training and education. 2016. Special conference edition № 3. P. 11–19. URL: <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/254/218> (дата звернення: 10.02.2020).

178. Laurent Chapparo. Digital learning: how to improve knowledge and skills for law enforcement managers. European Police Science and Research Bulletin. Global trends in law enforcement training and education. 2016. Special conference edition № 3. P. 131–135.

URL: https://bulletin.cepol.europa.eu/plugins/generic/pdfJsViewer/pdf.js/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fbulletin.cepol.europa.eu%2Findex.php%2Fbulletin%2Fissue%2Fdownload%2F23%2FEuropean%2520Police%2520Science%2520and%2520Research%2520Bulletin%2520-%2520Special%2520Conference%2520Edition%2520n.%25203#2017.5095_EN.indd%3A.105850%3A1089 (дата звернення: 10.02.2020).

179. Police education and training systems in the OSCE region / Khatia Dekanoidze, Madlen Khelashvili. Kyiv, 2018. 164 p. URL: <https://www.osce.org/project-coordinator-in-ukraine/423401?download=true> (дата звернення: 10.02.2020).

180. Декларация о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/torture.shtml (дата звернення: 10.02.2020).

181. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення: 10.02.2020).

182. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 10.02.2020).

183. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068 (дата звернення: 10.02.2020).

184. Case of Cestaro v. Italy. (Application no. 6884/11). Judgment European Court of Human Rights, 7 April 2015. Европейский суд по правам человека обзор прецедентного права суда (январь-июнь 2015 года).
URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Short_Survey_January_June_2015_RUS.pdf (дата звернення: 10.02.2020).

185. Case of Anzhelo Georgiev and others v. Bulgaria. (Application no. 51284/09): Judgment European Court of Human Rights, 30 September 2014.
URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-146567%22%5D%7D> (дата звернення: 10.02.2020).

186. Хаврат М. С. Міжнародно-правове забезпечення дотримання прав людини в діяльності поліції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. Vol. 2, № 2. С. 156–160.

187. Case of Gutsanovi v. Bulgaria. (Application no. 34529/10): Judgment European Court of Human Rights, 15 October 2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-126982%22%5D%7D> (дата звернення: 10.02.2020).

188. Case of Ibrahim and others v. The United Kingdom. (Applications nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09): Judgment European Court of Human Rights, 13 September 2016 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-166680%22%5D%7D> (дата звернення: 10.02.2020).

189. Сыроед Т. Л. Права жертв преступлений: международные стандарты и национальное законодательство. Харьков : Эспада, 2002. 272 с.

190. Resolution of the Council of 23 November 1995 on the protection of witnesses in the fight against international organized crime 95/C327/04. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995Y1207(04)&from=EN (дата звернення: 10.02.2020).

191. Council directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133174> (дата звернення: 10.02.2020).

192. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0029> (дата звернення: 10.02.2020).

193. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32011L0036> (дата звернення: 10.02.2020).

194. Directive (EU) 2016/800 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016L0800> (дата звернення: 10.02.2020).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:**публікації у фахових виданнях України:*

1. Хаврат М. С. Правове регулювання діяльності агентства ЄС з навчання співробітників правоохоронних органів. *Юридичний бюлетень*. 2018. Вип. 7 (7), Ч.1. С. 149–154.

2. Хаврат М. С. Правова регламентація захисту персональних даних у діяльності Європолу. *Порівняльне аналітичне право*. 2018. № 3. С. 338–340.

3. Хаврат М. С. Організаційно-правові аспекти підтримання правопорядку в громадських місцях співробітниками поліції держав-членів ЄС. *Право та державне управління*. 2019. № 3 (36), Т. 1. С. 53–58.

наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу

4. Хаврат М. С. Міжнародно-правове забезпечення дотримання прав людини в діяльності поліції. *Visegrad journal on human rights*. 2019. Vol. 2, № 2. С. 156–160.

наукова праця, в якій опубліковані основні наукові результати дисертації у періодичному науковому виданні іншої держави:

5. Хаврат М. Правовая основа деятельности органов полиции государств-членов ЕС в противодействии транснациональным преступлениям. *Leges si Viata*. 2019. № 3/3 (327). С. 108–112.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Хаврат М. С. Міжнародно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів // Від громадянського суспільства – до правової

держави : XIV Міжнар. наук. конф. молодих вчених та студентів, 27 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 393–397.

7. Хаврат М. С. Діяльність Європейського центра з протидії контрабанді мігрантів // Захист прав людини: національний та міжнародно-правовий виміри: Від громадянського суспільства – до правової держави : XIV Міжнар. наук.-практ. конф., 20 квітня 2018 р. : тези доп. Харків, 2018. С. 505–507.

8. Хаврат М. С. Деякі аспекти захисту персональних даних Європолем // Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 23 листопада 2018 р., Харків, 2018. С. 391–394.

9. Хаврат М. С. Дотримання прав людини в діяльності поліцейських органів: міжнародно-правовий аспект // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : міжнар. наук.-практ. конф., 17 травня 2019 р. : тези доп. Харків, 2019. С. 237–238.

10. Хаврат М. С. Генеза правової основи поліцейського співробітництва держав-членів ЄС у протидії сучасним загрозам // Сучасна юридична наука: проблеми доктринальної комунікації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 квітня 2019 р., Харків, 2019. С. 309–312.

11. Хаврат М. С. Захист прав людини співробітниками поліцейських органів під час проведення мирних зібрань // Захист прав людини: міжнародний та вітчизняний досвід : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 16 травня 2019 р., Київ, 2019. С. 659–661.